

T.C.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NECATİ CUMALI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA  
SOSYAL MESELELER

SEDA DEMİRTAŞ

S. DEMİRTAŞ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ 2018

ARALIK- 2018

T.C.  
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**NECATİ CUMALI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA  
SOSYAL MESELELER**

**SEDA DEMİRTAŞ**

TEZ DANIŞMANI:  
**DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ KURT**

ARALIK - 2018



**Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.**

Seda DEMİRTAŞ

20.12.2018

## ÖZ

### NECATİ CUMALI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA SOSYAL MESELELER

Demirtaş, Seda

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili Ve Edebiyatı

Tez Yöneticisi: Dr. Öğretim Üyesi Ali Kurt

Aralık, 2018

Cumhuriyet sonrasında toplumsal meseleleri ele alan Türk hikâye ve roman yazarları arasında önemli bir yere sahip olan Necati Cumalı pek çok eserinde sosyal meselelere değinmiştir. “Necati Cumalı'nın Hikâye ve Romanlarında Sosyal Meseleler” başlıklı bu çalışmada yazarın hikâye ve romanlarındaki sosyal meseleler incelenmiştir. Çalışmamızda Necati Cumalı'nın hikâye ve romanlarındaki sosyal meselelerin ailevi, kültürel ekonomik vb. boyutlarının olduğu tespit edilmiş ve bu meselelerin toplumla olan bağlantısı üzerinde durulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Necati Cumalı, hikâye, roman, sosyal, mesele

## **ABSTRACT**

### **SOCIAL ISSUES IN NECATI CUMALI'S STORIES AND NOVELS**

Demirtaş, Seda

Master of Arts, Turkish Language and Literature

Supervisor: Assistant Professor Ali Kurt

December, 2018

Necati Cumali, who has an important place among the Turkish story and novel writers who deal with social issues after the Republic, has mentioned social issues in many works. This work, titled "Social Issues in Necati Cumali's Stories and Novels," examines the social issues of the author's stories and novels. In our study, the social issues in Necati Cumali's stories and novels are related to family, cultural, dimensions and the connection of these issues to the society has been emphasized.

**Key words:** Necati Cumal, story, novel, social, issue

## ÖN SÖZ

Necati Cumalı, Cumhuriyet sonrasında şiir, tiyatro, hikâye ve roman türlerinde çok sayıda eser veren önemli bir isimdir. Eserlerindeki sosyal meseleleri ele almak istediğimizde Necati Cumalı hakkında daha evvel böyle bir çalışma yapılmamış olduğunu gördüğümüzden bu çalışmayı yapmaya karar verdik.

“Necati Cumalı’nın Hikâye Ve Romanlarında Sosyal Meseleler” isimli bu çalışmada Necati Cumalı’nın kitaplaştırılmış olan hikâyelerinde ve romanlarındaki sosyal meseleler tespit edilmiş ve “Sosyal Bir Mesele Olarak Aile”, “Sosyal Bir Mesele Olarak Toplumsal Değerler”, “Ekonomik Yapıdan Kaynaklı Sosyal Meseleler”, “Savaş ve Savaşın Yol Açtığı Sosyal Meseleler”, ve “Toplumsal Bir Mesele Olarak Eğitim” adları ile beş başlık altında incelenmiştir. Çalışma kapsamındaki hikâye kitapları; *Ay Büyürken Uyuyamam*, *Susuz Yaz*, *Makedonya 1900*, *Değişik Gözle ve Revizyonist Öyküler*’dir. Romanlar ise; *Viran Dağlar Zeliş Yağmurlarla Topraklar Acı Tütün ve Aşk da Gezer*’dir. Yazarın *Uç Minik Serçem* adlı romanı çocuk kitabı olduğundan çalışmaya dahil edilmezken *Yakub’un Koyunları* adlı hikâye kitabı Türk toplumundaki sosyal meselelere değinmediğinden çalışma kapsamındaki eserler arasında yer almamaktadır. Çalışma kapsamındaki eserlerden yapılan alıntılar sayfa numaraları ile belirtilmiştir.

Çalışmam boyunca sabrı ve bilgisiyle her zaman desteğini gördüğüm kıymetli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Ali KURT’a ve lisans yıllarından itibaren akademik sahada çalışma isteğimi destekleyen kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ’e şükranlarımı sunarım.

Seda DEMİRTAŞ

Aralık, 2018

İstanbul



# İÇİNDEKİLER

BEYAN .....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ .....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ .....	1
NECATİ CUMALI'NIN YAŞAMI VE YAZARLIĞI.....	6
ESERLERİ .....	11
I. BÖLÜM .....	15
1. NECATİ CUMALI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA SOSYAL MESELELER.....	15
1.1. SOSYAL BİR MESELE OLARAK AİLE .....	15
1.1.1. Evlilik .....	16
1.1.1.1. Erken Yaşta Evlendirilme/ Zorla Evlendirilme.....	16
1.1.1.2. Kaçarak Evlenme .....	23
1.1.1.3. İhanet .....	25
1.1.2. Çocuk ve Çocuğun Ailedeki Yeri.....	34
1.1.2.1. Çocuğun Yetiştirilmesi .....	36
1.2. TOPLUMSAL DEĞERLER.....	38
1.2.1. Dinî Değerler .....	38
1.2.2. Ahlâkî Değerler.....	40
1.2.2.1. Çarpık İlişkiler Yaşama .....	40
1.2.2.1.1. Aile İçi Çarpık İlişkiler.....	40
1.2.2.1.2. Toplumdaki Çarpık İlişkiler .....	45
1.2.2.1.3. Çocuk İstismarı.....	47
1.2.2.2. Kin Gütme Ve İntikam Alma Meselesi.....	49



1.2.2.3. Diğer .....	53
1.3. EKONOMİK YAPIDAN KAYNAKLANAN SOSYAL MESELELER ....	55
1.3.1. Yoksulluk.....	55
1.3.1.1. Göç.....	62
1.3.1.2. Ezen- Ezilen Çatışması Ve Kişiler Arası Eşitsizlik .....	63
1.3.1.3. Sağlık Problemleri .....	64
1.4. SAVAŞ VE SAVAŞIN YOL AÇTIĞI MESELELER .....	65
1.4.1. Eşkıyalık Ve Çetecilik Faaliyetleri .....	70
1.4.2. Ekonomik Buhran .....	72
1.4.3. Psikolojik Çöküş .....	74
1.4.4. Göç.....	75
1.4.5. Diğer .....	78
1.5. SOSYAL BİR MESELE OLARAK EĞİTİM .....	79
1.5.1. Okuldan Yoksunluk Ve Cehalet .....	79
<b>SONUÇ .....</b>	<b>83</b>
<b>KAYNAKÇA.....</b>	<b>87</b>

## GİRİŞ

TDK sözlüğünde, "Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü, cemiyet" olarak tanımlanan toplumun insanın eser verme sürecine eşlik etmesini Aras, insanın toplumdan bağımsız düşünülmemesiyle açıklar. "İnsan toplumdan bağımsız düşünülmemeyen bir değer olarak ele alındığında, toplumla nasıl bir iletişim kurduğu ifade edilmelidir (Aras, 2014)".

Sosyal bilimlerin bir parçası olan edebiyat; bireysel yaşama ilişkin durumların, olayların, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesiyle ortaya çıkan bir sanat dalı olduğundan bireyin toplumla olan ilişkisi noktasında toplumdan ayrı biçimde ele alınamaz. Güneş, edebî eserlerin; toplumun tarihî, coğrafi, ekonomik, ve sosyal yapısındaki değişme ve gelişmeleri doğrudan yansıttığını belirtir. (Güneş,2009:1) "V. Zhdanov, Edebiyat sosyal bir olaydır; edebiyat, gerçeğin yaratıcı muhayyilenin içinden süzülerek idrakidir.' derken bu gerçeğe temas eder. ( Escarpit,1968:11)".

Alver, sosyal meselelerin edebiyata yansımalarını edebi eserlerin tek başına sosyal olayların ifadesi ve sosyal vesikalar olmamasıyla ve bu bağlamda edebiyat-sosyoloji gibi iki bağımsız alan arasındaki bağlantıyı sağlayan "insan unsuru"nun irdelenmek istemesiyle açıklar. "Bu durumda gerek edebiyat toplumsal durumu açıklamada, gerekse toplumsal ortam bir edebi metni anlamada anahtar role sahip olmaktadır (Alver,2004:14)". "Sosyo- kültürel bir varlık olan yazar, sosyo kültürel bir kurum olan 'dil'le eserlerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla toplumun ruhu, yazarın eserinin ruhuna işlemekte ve edebiyat bir anlamda toplumun ifadesi haline gelmektedir (Altın,2013:11)". Bir toplumda meydana gelen değişime ve gelişmelerin o toplumun edebiyatına yansımaları yadsınamaz bir gerçektir. Kırtıl, doktora tezinde, edebiyat ve toplum arasındaki ilişkinin, edebi türler ile toplumsal yapılar arasında kurulabilecek paralelliklerde bir kez daha görüldüğünü söyler. "Romanın edebi bir tür olarak yükselişini, bazı toplumsal gelişmeleri hesaba katmaksızın anlayabilmemiz imkânsızdır (Kırtıl,2009:22)".

Kişilerin birbiriyle ilişkili ya da birbirinden bağımsız olan tecrübelerinin tüm toplumu ilgilendiren olay ya da konular haline gelerek Türk edebiyatında da yerini alan hikâye ve roman türünde eserler bir hayli fazladır. Toplumsal konular, gerek işleniş gerekse yazınsal teknik özellikleri bakımından elverişli bir zemin sağlayabileceğinden çoklukla hikâye ve roman türlerinde kendini gösterir. İnci Enginün roman türü için şunları söyler:

*“Roman kelimesi nesirle anlatılan kurmaca anlamında, ancak alanı hayli geniş bir türün adıdır. Kurmaca olduğu için, vakıaları esas alan tarihten ayrıldığı gibi, çoğunlukla olaylardan ve kişilerden söz eden denemeden de farklıdır. Küçük hikâyeden farkı birçok kişiyi ve onların tecrübelerini anlatmasıdır (Enginün,2012:161)”*.

Roman türü Türk edebiyatına Batı’dan geldiğinden bu durumun edebiyat sahasında Avrupa’da nasıl yankı bulduğuna roman sosyolojisi bağlamında değinmek gerekir. “Avrupa’daki sosyal, kültürel ve ekonomik devrimlerle beraber toplumdaki sınıflaşmanın belirginleşmesi, roman/edebiyat sosyolojisinin daha da önem kazanmasını sağlamıştır (Evis,2017:91)”. Goldmann romanın sosyolojik çözümlemesinde dört temel unsur işaret eder: Romanın unsurlarının gerçeklikle yakınlık derecesi, sosyoekonomik yapı, yazarın ideolojik tutumu, bireysel ve toplumsal bilinç/düşünce (Evis,2017:92)”.

Edebiyata yalnızca sanat eseri verme amacıyla bakmayan, toplumun faydasına çalışmak yahut sorunlarını ortaya koymak maksadıyla eserler veren sanatçılar batı etkisiyle Türk edebiyatında da yerini alan türlerde pek çok eser vermiştir. Emiroğlu, Türk edebiyatındaki batı tesirini Tanzimat’tan sonra batıdaki sosyal, siyasi ve kültürel ortamı daha yakından izlemeye başlayan Türk devlet erkânı ile kültür sanat adamlarının gayretleri sonucunda Osmanlı toplumunun gerek sosyokültürel gerekse siyasi hayatında batı tarzı yeniliklerin görüldüğünü ardından Türk edebiyatının da yönünün ağırlıklı olarak batıya çevrildiğini söyleyerek anlatır. (Emiroğlu,2014:56)”.

Toplumsal konulara yer veren eserler büyük sanatçıların bağlı bulunduğu toplumun duygu ve düşüncelerini ihtiva ettiğinden bir noktada o toplumun sözcüsü olur.

Türk Edebiyatı'nda sosyal meselelerin ele alınmasını Kenan Akyüz şöyle değerlendirir:

*“Edebiyatın sosyal hizmete girmesi, çevresindeki her şeyle doğrudan doğruya ilgilenmesi prensibi ile Türk Edebiyatı, asırlardan beri ilk defa olarak, hayatla yüz yüze geliyor; olayları ve insanları oldukları gibi görüp göstermeğe başlıyordu.”* (aktaran, Keleş, 2009: 2)

Cumhuriyet'in ilânından sonra kaleme alınan hikâye ve romanlarda sosyal meselelere yer verilmesi henüz tam mânâsıyla bir işçi sınıfının ortaya çıkmamasından kaynaklı olarak, çoklukla köy yaşamının ve köylülerin çektiği sıkıntıların anlatılmasıyla görülür. 1940 yılında açılan köy enstitüleri köyü ve köylüyü anlatan yazarları yetiştirmesi açısından önemlidir. Köy enstitülerinde eğitim alan yazarlar arasında Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Dursun Akçam, Behzat Ay, Osman Şahin, Ümit Kaftancıoğlu, Mahmut Makal, Mehmet Başaran, Yusuf Ziya Bahadınlı, Adnan Binyazar, Kemal Burkay, Ali Yüce, Hasan Kıyafet vardır. Köyü ve köylüyü anlatması açısından Mahmut Makal'in *Bizim Köy* adlı eseri edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Köy enstitülerinde yetişen bir yazar olan Fakir Baykurt için Yanık, şunları söyler.

*“Fakir Baykurt gibi Köy Enstitülerinde yetişmiş yazarların çoğunda ve Yaşar Kemal gibi haksızlığın karşısında olan yazarların eserlerinde; ezen ezilen, ağa-köylü, muhtar-köylü çatışmaları yer almaktadır. Bu tipler, her bir yazar tarafından farklılaştırılarak tekrar tekrar üretilmiş stereotiplerdir* (Yanık,2016:36)”.

Çalışmamızda eserleri ele alınan Necati Cumalı'nın yakın arkadaşı olan Talip Apaydın ise “sanat ve edebiyat alanında toplumsal gerçeğin yansıtılmasına ve sosyalist düşüncenin öğretisine önem verir. Bu görüş ve düşünceler çerçevesinde yazdığı eserleriyle insanları uyandırmayı bir görev bilir. (Erol,2005:79)”.

Adı geçen yazarların da bağlı bulunarak eserler verdiği “toplumcu gerçekçiliğin temelleri Sovyet Rusya'sında atılmış ve oradan yayılmıştır. Akım, 1934 yılında devletin resmi kültür ideolojisi haline gelmiştir (Başboğa,2017:24)”. Oktay, toplumcu gerçekçilikle ilgili şu bilgiye yer verir:

*“Türkiye'de de toplumcu gerçekçilik anavatanında olduğu gibi hem ulusçuluk hem halkçılık akımından kaynaklanıyor. Türkiye'de solcu*

*akımın asıl yerleşme yıllarının Kurtuluş Savaşı dönemine ve sonrasına denk gelmesi, bu kaynaklanmanın hiç kuşkusuz somut temelini oluşturuyor... İşçi sınıfının gelişmemişliği de solcu aydınların, kendine bir taban yaratmaya uğraşan o günkü iktidar kadrolarının sınıksız sarıldığı halkçılık ideolojisini benimsemesiyle sonuçlanıyor. Üstelik bu halkçılık ideolojisi, aslında daha çok köycülük ideolojisi olarak beliriyor (aktaran,Kör,2010:14)”.*

Bu dönemde izleri Türk edebiyatında da sık sık görülen toplumcu gerçekçilik akımını Ertuğ Türkiye’de toplumcu gerçekçiliğin Sovyet edebiyatının etkisi altında bir gelişim çizgisinin sergilediğini ve siyasal bir zeminde Nâzım Hikmet şiiriyle kendisini gösteren toplumcu gerçekçiliğin 1940’lardan 1980’e kadar kesintilerle varlığını devam ettirdiğini söyleyerek ele alır. “Nâzım Hikmet’ten önceki dönemde ise Türk aydını Marksizm üzerinde temellenen toplumcu gerçekçiliğe ilgisiz kalmıştır (Ertuğ,2016:23)”.

Toplumcu gerçekçilik hikâye ve roman noktasında değerlendirildiğinde eser veren yazarlar arasında dikkate değer bir yere sahip olan Kemal Tahir de sosyal meseleleri Türk edebiyatına taşıyan önemli isimlerden biridir. Gündüz, doktora tezinde Kemal Tahir ile ilgili olarak şu ifadelerle yer verir:

*“Kemal Tahir’in Türk roman geleneği içinde farklı bir konumu vardır. Bu farkta en öne çıkan taraf yazarın romanlarını bir tez etrafında yazması ve romanda toplumsal meselelere dair değişik çözümler yapması ve önerileri getirmesidir. Kendi dönemi içinde – 1950’ler-Türkiye’de toplumsal gerçekçilik tartışmalarının yüksek sesle yapıldığı bir zaman diliminde romanlarını yazan Kemal Tahir’in bu gerçekliği ele alma ve yansıtma biçimi, kendi döneminin romancılarından önemli farklar taşımaktadır (Gündüz, 2011)”.*

Kemal Tahir ile aynı dönemde eserler veren Yaşar Kemal ve Orhan Kemal toplumcu gerçekçilik noktasında Türk edebiyatına yeni eserler kazandırmış önemli isimlerdir. Diğer yandan Sabahattin Ali aşk konulu eserlerinin yanı sıra sosyal meseleleri toplumcu gerçekçi bir bakışla ele alan önemli yazarlardan biridir.

“Necati Cumalı’nın Hikâye Ve Romanlarında Sosyal Meseleler” adlı çalışmamız kapsamındaki eserlerinde sosyal meseleleri incelediğimiz Necati Cumalı, eserlerinde yaşadığı dönemin sosyal meselelerini kaleme alarak bu meseleleri özellikle hikâye ve roman türleriyle edebî sahaya taşımak suretiyle

önemli eserler vermiştir. Kendisini “kısmeti kapalı bir kuşağın, şairi ve sözcüsü” olarak gören yazar eserleriyle bir yandan sanat faaliyetini yürütürken aynı zamanda bu eserlerin toplumsal boyutları olduğuna da dikkat çeker. Toplumdaki sosyal meseleleri ele almak için yaşadığı çevreyi bir laboratuvarında çalışıyor gibi gözlemleyen yazarın yazarlığını şekillendiren iki önemli unsurdan biri; henüz iki yaşındayken savaş sebebiyle terk etmek zorunda olduğu Makedonya topraklarından Urla’ya göç etmesi iken diğeri; bir dönem icra ettiği avukatlık mesleğidir. Göç meselesini hikâye ve romanlarında sıklıkla ele alan yazar, savaşın ve göçün gerek ekonomik gerekse psikolojik etkilerini sosyal meseleler odağında eserlerine yansıtır. Avukatlık süresince elde ettiği tecrübelerinde ise toplumun sıkıntılı hallerini gözleme fırsatı bulmuş, bu yıllarda Urla halkının aile içi ve toplumsal ilişkilerinden ilham alarak çok sayıda eser vermiştir. Bu çalışmada Necati Cumalı’nın çalışma kapsamındaki eserlerinde sosyal meseleler incelenirken eserlerde yer alan ailevi, toplumsal, kültürel meseleler; ahlak ve eğitim perspektifiyle örneklendirilerek ortaya konulmuştur. “Sosyal Bir Mesele Olarak Aile”, “Sosyal Bir Mesele Olarak Toplumsal Değerler”, “Ekonomik Yapıdan Kaynaklı Sosyal Meseleler”, “Savaş ve Savaşın Yol Açtığı Sosyal Meseleler”, ve “Toplumsal Bir Mesele Olarak Eğitim” başlıkları ile ele aldığımız beş bölümde Cumalı’nın kitaplaştırılmış hikâyelerinde ve romanlarındaki sosyal meseleler tespit edilmiş ve bu çalışmadan araştırmacıların yarar sağlaması amaçlanmıştır.

Necati Cumalı’nın yaşadıkları, gözlemledikleri yazarlığına yön verir nitelikte olduğundan yazarın yaşamıyla ilgili bilgi vermek bu noktada yerinde olacaktır.

## NECATİ CUMALI'NIN YAŞAMI VE YAZARLIĞI

13 Ocak 1921'deFlorina'da dünyaya gelen Necati Cumalı annesi Fitnat Hanım ile babası Mustafa Bey'in ilk çocuğudur. İki yaşına kadar Florina'da yaşayan yazar savaşa bağlı olarak büyüyen göç dalgasıyla birlikte ailesinin beraberinde Urla'ya göç ederek buraya yerleşir. Göçün etkilerine pek çok eserinde derinden derine yer veren Necati Cumalı *Zeliş* romanının başlangıcında bulunan *Yedi Tepe Üstünde Küçük Bir Şehir* başlıklı yazısında göçün zihninde bıraktığı izleri şu satırlarla anlatır:

*“Bu hikâyenin yazarı, bu büyük göç sırasında ailesiyle birlikte Rumeli'den Anadolu'ya göçtüğü zaman iki yaşında bir çocuktur. Urla'da yerleştikleri evin penceresinden her gün, kasabasını ateşe verenlerin bıraktıkları acı anıları seyrederek büyüdü. Şehrin en zengin mahalleleri oldukları anlaşılan yangı yerlerinden, yüzyılların biriktirdiği bir servetin izlerinin, eski jimnaz binasının tek parça büyük beyaz mermer sütunlarının, kökleşmiş bir burjuvazinin kurduğu, her biri bir servete değen evlerin armalı demir kapılarının, mermer döşemelerinin sökülüp kamyon kamyon İzmir'e taşındığını gördü (Cumalı,2016:10,11)”.*

“Cumalı'nın 1926 yılında henüz beş yaşındayken Atatürk'le de bir gezisi sırasında İzmir'de görüştüğü anlatılır. (Necati Cumalı, “Yaşamın Diyeti”, *Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı' ya Selam Seçkisi*,1996:97)”.

Necati Cumalı, ilkokulu okuduğu yıllardan söz ederken 1931 yılına kadar babasının çok varlıklı olduğundan ancak sonra dünyayı saran ekonomik bunalımla beraber bütün servetini kaşybettiğinden bahseder (Necati Cumalı ve öte.,1992:51). Ortaokulu Galatasaray'da okumanın hayalini kurarken maddi güçlükler sebebiyle okula birkaç gün geç başvurunca burada okuması imkânsız olur. “Cumalı'nın ilkokulu bitirdikten sonra ortaokula gitme arzusu önce hayal kırıklığı ile sonuçlansa da sonraki gelişmeler ona okuma imkânı sağlar (Taş,2001:5)”. Taş, çalışmasındaki bu ifadeleri şöyle bir alıntı ile destekler:

*“Ertesi gün, - Burada anmamın yeri var; çünkü, borcumu yerine getiremedim.- bağlardayız ,bir de baktım yengem İzmir'den kalkmış gelmiş... 'Ben oğlumun okulsuz bırakmam!' dedi. 'Hazırla eşyanı' dedi. Aldı beni İzmir'e götürdü. Bakın bunlar sosyal borçlar. Urla'da biz yetmiş kişi bitirdik ilkokulu. Ortaokula giden bir tek ben oldum*

*aralarından. Beni de yengem aldı, yanında okuttu üç yıl” (aktaran, Taş, 2001:5)*

Cumalı 1935’te İzmir Muallim Mektebi’nde ortaokul öğrenimini 1938’de ise İzmir Atatürk Lisesi’nde lise öğrenimini tamamlar. 1938’de öğrencisi olduğu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde devam etmeyi istemeyip kaydını Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne aldırır. Bu durumu *Yeşil Bir At Sirtında* isimli güncesinde şu şekilde anlatır:

*“Ben çıkmaza girdiği, tekdüzeleştiği her yol ayrımında değiştirdim yaşamımı. 1938’de İstanbul Hukukuna yazılmıştum. 1938 Eylül sonları ile 1939 Ocak’ı arası tam bir bunalım ayları oldu yaşamımda. Gerçekten âşık mıydım? Yoksa cinsel bunalımlar mı geçiriyordum? Sıkıntılı, soluk alamaz biri olmuşum. Elime hangi dersi alsam bir sayfa okuyamıyordum. Sokaklara atıyordum kendimi. Bıraktım İstanbul’u, Ankara Hukuka aktardım kaydımı (Cumalı,1990:237)”.*

Üniversiteyi bitirdikten sonra askerliğini yedek subay olarak Çanakkale ve Ezine’de yapan yazar bu dönemini okuma ve yazma noktasında verimli bir şekilde geçirir. Terhisine yakın geçirdiği “zehirli sıtma paratifo karışımı öldürücü bir hastalık yüzünden” hava değişimine gönderilen Cumalı (Taş,2001:7) 1945-1948 yılları arasında Ankara’da Millî Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğünde ardından Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü’nde çalışır. Buradaki görevinden 1948’de ayrılan yazar İzmir’e döner ve avukatlık stajını tamamlar. Stajını bitirdikten sonra 1950- 1957 yılları arasında İzmir ve Urla’da avukatlık yapan yazar avukatlığı, “toplumumuzun sorunlarını sergileyen bir laboratuvar”da çalışmaya benzetir.(Necati Cumalı, “Yaşamın Diyeti”, Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı’ya Selam Seçkisi, 1996) *”Eserlerinden bazılarına konu olacak sorunların özünü bu laboratuvarında tespit eder (Taş,2001:8)”.*

Avukatlık yıllarından sonra bir buçuk yıl Paris’te yaşayan yazar 1959’da yaşamını *“edebiyat adamı olarak kazanmak* kararıyla (Taş,2001:8)”. İstanbul’a gelir. 1960’ta hayatını Berin Teksoy ile birleştiren Necati Cumalı eşinin işi sebebiyle onunla birlikte 1963-1964 yıllarında önce İsrail’e oradan da Paris’e gider. Daha sonra Bulgaristan Yazarlar Birliğinin çağrılısı olarak



pek çok ülke gezdiğini belirten Cumalı 10 Ocak 2001 tarihinde yaşamını yitirir.

Necati Cumalı'nın yazma serüveni ilkokul yıllarında manzumelere ilgi duymasıyla başlar. Bir röportajında ortaokul sıralarında Necip Fazıl'ın *Geçen Dakikalarım* şiirini okuyup bu şiirden etkilendiğini anlatan yazar ömrü boyunca kendisini bu denli etkilen bir başka şiirin olmadığını ifade eder. (Necati Cumalı, "Yaşamın Diyeti", Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı'ya Selam Seçkisi, 1996) Songül Taş, *Necati Cumalı ve Oyunları* adlı çalışmasında, Cumalı'nın lise yılları ile ilgili şu önemli bilgileri verir:

*"Ulus Olma Süreci"nin şairi olan Necati Cumalı, lisenin son sınıfına gelinceye kadar Necip Fazıl ile Nazım Hikmet'in yanında, sadece Haşim'i ve Yahya Kemal'i de okur. Lisenin son sınıfında tanıştığı Hüseyin Batu, Cumalı'ya yeni ufuklar açar. Varlık, Yücel, Gündüz, Çığır gibi dergilerin adlarını ondan öğrendiğini belirten Cumalı, Dıranas'ı Tarancı'yı, Dağlarca'yı okur. Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'in "Garip" anlayışı içinde yayınladıkları ilk şiirlere yakınlık duyar (Taş,2001:6)".*

Talip Apaydın Necati Cumalı hakkında bir yazısında lise yıllarında öğretmeninin okula birkaç şair getirdiğini anlatır. Şairler arasında en gencinin Cumalı olduğunu tahmin ettiğini ve Necati Cumalı'nın ona ve arkadaşlarına daha yakın davrandığını, samimi biri olduğunu söyler. Apaydın ile Cumalı kısa zamanda dost olurlar. Talip Apaydın, Cumalı ile ilgili hislerinden şöyle bahseder:

*Benden birkaç yaş büyüktü ama hep yaştaşım gibi duyumsadım onu. Egeli'ydi, halktan geliyordu. Halka yukardan bakan kasıtlı aydınlardan değildi. Davranışları ile, konuşma biçimi ile dost canlısı bir arkadaşı. Geçi ben ona hep "Necati ağbey" diye seslendim ama hep arkadaş ilişkileri içindeydik. (Necati Cumalı, "Yaşamın Diyeti", Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı'ya Selam Seçkisi, 1996)*

Kendisiyle yapılan bir röportajda Necati Cumalı, edebiyat hakkındaki düşüncelerinden ve edebiyatın hayatında yerinden bahsederek, o güne kadar ne yazdıysa yazmaya mecbur olduğu için yazdığını ifade eder. Hiçbir zaman edebiyatçı olmayı düşünmediğini, edebiyatçı olduğu için yazdığını söylerken, bir bakıma bunun yaratılışla birlikte gelen bir kabiliyet olduğunu sezdirir. Gençlik yıllarındayken şiir yazmasa iç sıkıntısından boğulacak gibi olacağını

anlatan yazar, yazmayı kendisi için kurtuluş ve mutluluk yolu olarak tanımlar. Oyunlar, öyküler yazmasındaki amacın mutlu olabilmek olduğunu söyler ve yazmadığı günlerini yaşanmamış sayar. (Necati Cumalı, “Yaşamın Diyeti”, Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı’ya Selam Seçkisi, 1996) Edebiyatın şiir, hikâye roman tiyatro gibi türlerinde çok sayıda eser veren Cumalı’ya bir röportajında bunca değişik türde çalışmanın kendisini yorup yormadığı sorulduğunda şu cevabı verir:

*...Galiba sevdiğim işler yormuyor beni. Havamı bulduğum zaman, geceli gündüzlü, rüyalarım da bile çalışmalarımın sürdüğü olmuştur. Bir dönem çok kullandığım bir benzetme vardı: bi oyun, bir roman ya da bir seri öykü, verimli bir şiir dönemi ile ilgili çalışmalarımı 16 raundluk boks karşılaşmalarına benzetirdim. Oyun biter ben de biterim derdim: ya da şiirlerimin ardı kesilir bende de takat kesilir. Uzun bir karşılaşmadan çıkan boksörler nasıl iki üç ay yeni bir karşılaşmaya girmezse ben de bir süre dinlemem gerektiğini savunurdum. Oysaki aradan bir hafta geçmeden kendimi tazelenmiş bir güçle yeniden yazı masası başınsa bulurdum. (Necati Cumalı, “Yaşamın Diyeti”, Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı’ya Selam Seçkisi, 1996)*

Cumalı, birbirinden farklı türlerde eserler kaleme almanın kendisini dinlendirdiğini söyler. Yetmiş beşinci yaşına özel yapılan bir çalışma için verdiği röportajda o yaşta iken dahi çalışmaları ne kadar ağır olursa olsun yorulmadığını çünkü işini severek yaptığını anlatır. Yazmayı sevdiği bir oyunu oynamaya benzeterek, “Boksörün nasıl dayak yediği aklına gelmezse, satranç ya da briç oynayan kafa yorarken işin tadındaysa, yazarken ben de öyleyimdir.” (Necati Cumalı, “Yaşamın Diyeti”, Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı’ya Selam Seçkisi, 1996) der.

Kendisini yoranın edebiyat değil edebiyat dışı işler olduğu söyleyen ve geçimini yalnızca yazarlıkla sağlayan Cumalı, kazandığının, işlerinde yardımcı olması için yanında bir sekreter çalıştırmasına yetmediğinden söz ederek yorgun değil kırgın olduğunu ifade eder. Tür zenginliği noktasında kendisine sorulan bir başka sorunun cevabını ise şöyle verir:

*Tür zenginliğini neye bağlayacağımı arada sırada bu soru bana yöneltildikçe düşündüğüm olur. Bu konuda daha önce verdiğim karşılıklar var. Bazen Tanzimattan bu yana gelenek değiştiren, tür zenginliğine kavuşan edebiyatımızda her türde görünen boşlukların beni değişik çalışmalara sürüklediği yolunda açıkladım olayı. Roman, öykü türleri bizde yeteri kadar işlenmiş olsaydı şair ile oyun yazarı olarak kalırdım dedim. Sanıyorum uzun uzun üzerinde durulmadan*

*verilmiş bir karşılık bu. Fransa, İngiltere, Almanya gibi bütün türlerin geliştiği, neredeyse uzmanlık alanı durumuna geldiği ülkelerde bile hala edebiyat türlerinden üçünü dördünü bir arada götürenler ya da götürmeyi deneyenler var. (Necati Cumalı, “Yaşamın Diyeti”, Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı’ya Selam Seçkisi, 1996) der.*

Necati Cumalı, adı geçen çalışmadaki bir başka röportajında, “Ben kısmeti kapalı bir kuşağın, şairiyim, sözcüsüyüm” derken toplumsal meselelerin eserlerinde ne denli önemli bir yer tuttuğunu anlatır. Kendi kuşağını çelişkili koşulların parçaladığı söyler. Yaşamdan umut edeceği otuzlu ve kırklı yaşlarını sürerken ülkedeki ekonomik şartların olumsuz yönde değiştiğinden Oktay Akbal’ın “Önce ekmekler bozuldu” ifadesine yer vererek söz eder. Sözlerini, bu sırada insanların lokmalarının küçüldüğünü anlatarak sürdüren yazar, bu dönemde insanların özel yaşamlarını kurmaların da zor bir hâl aldığına değinir. Ayrıca Cumalı inançla bağlandıkları birtakım görüşlerin de kendilerini istenmeyen kişiler durumuna düşürdüğünden bahseder. Bütün bunların beraberinde yazar, sadece toplumsal şiirleriyle değil, yıkılan aşkları, yürek burukluğu ile de kuşağının duygularının sözcüsü olduğunu söyler.

Necati Cumalı, üreten her insanın duyduğu özsaygıyı kendisinin de duyduğuna inanır. Kendisini çalışmaktan alıkoyan neredeyse hiçbir şey ile ilgilenmez. Yetmiş beşinci yaşına özel hazırlanan çalışmada yazmadığı günlerini yaşanmamış saydığını söyleyen Cumalı yazısının sonuna el yazısı ile “Bana bağışlanan ömrün diyetini ödemeye çalışarak...” yazar. (Necati Cumalı, “Yaşamın Diyeti”, Yaşlanmaz Şair Çocuk Necati Cumalı’ya Selam Seçkisi, 1996)

## ESERLERİ

### ŞİİR KİTAPLARI:

- Kızılçullu Yolu, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul, 1943
- Harbe Gidenin Şarkısı, Marifet Basımevi, İstanbul, 1945
- Mayıs Ayı Notları, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1947
- Güzel Aydınlik, Varlık Yayınları, Varlık Yayınları, İstanbul, 1951
- Denizin İlk Yükselişi, Yenilik Yayınları, İstanbul, 1954
- İmbatla Gelen, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 1955
- Güneş Çizgisi, Varlık Yayınları, İstanbul, 1957
- Yağmurlu Deniz, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1968
- Başaklar Gebe, Bilgi Yayınları, Ankara, 1970
- Ceylan Ağıldı, Sender Yayınları, Sümbül Basımevi, İstanbul, 1974
- Aç Güneş, Karacan Yayınları, İstanbul, 1980
- Bozkırda Bir Atlı, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1981
- Yarasın Beyler, Adam Yayınları, İstanbul, 1982
- Tufandan Önce, Yazko Yayınları, İstanbul, 1983
- Aşklar Yalnızlıklar, Can Yayınları, İstanbul, 1986
- Kısmeti Kapalı Gençlik, Can Yayınları, İstanbul, 1986

### HİKÂYE KİTAPLARI:

- Yalnız Kadın, Varlık Yayınları, İstanbul, 1955
- Değişik Gözle, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1956
- Susuz Yaz, Ataç Kitapevi Yayınları, İstanbul, 1962

Ay Büyürken Uyuyamam, Ekin Basımevi, İstanbul, 1969  
Makedonya 1900, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1976  
Kente İnen Kaplanlar, Sümbül Basımevi, İstanbul, 1976  
Dilâ Hanım, Önsöz Basım ve Yayıncılık, İstanbul, 1978  
Yakubun Koyunları, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1979  
Revizyonist, Yaylacılık Matbaası, İstanbul, 1981  
Aylı Bıçak, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1981

#### ROMANLARI:

Tütün Zamanı, Remzi Kitapevi, Yükselen Matbaası, İstanbul, 1959  
Yağmurlar ve Topraklar, Cem Yayınevi, İstanbul, 1973  
Acı Tütün, Cem Yayınevi, İstanbul, 1974  
Aşk Da Gezer, Sümbül Basımevi, İstanbul, 1975  
Uç Minik Serçem, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990  
Viran Dağlar, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1994

#### OYUNLARI:

Boş Beşik, Ticaret Basımevi, İzmir, 1949  
Mine, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1959  
Nalınlar, Kent Yayınları, İstanbul, 1962  
Derya Gülü, Kent Yayınları, İstanbul, 1963  
Çalılıkuşu, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul, 1963  
Oyunlar 1 (Boş Beşik, Ezik Otlar, Vur Emri) Ekin Basımevi, İstanbul, 1969  
Oyunlar 2 (Susuz Yaz, Tehlikeli Güvercin, Yeni Çıkan Şarkılar ya da Juliette), Ekin Basımevi, İstanbul, 1969

Oyunlar 3 (Nalınlar, Masallar, Kaynana Ciğeri), Ekin Basımevi, İstanbul, 1969

Oyunlar 4 (Derya Güllü, Aşk Duvarı, Zorla İspanyol) Ekin Basımevi, İstanbul, 1969

Oyunlar 5 (Gömü, Bakanı Bekliyoruz, KristofKolomb'un Yumurtası), Eko Matbaası, İstanbul, 1973

Oyunlar 6 (Mine, Yürüyen Geceyi Dinle, İş Karar Vermekte), Eko Matbaası, İstanbul, 1977

Yaralı Geyik, Sanem Matbaası, Ankara, 1980

Dün Neredeydiniz, (Mine ve Vur Emri ile birlikte), Tekin Yayınevi, İstanbul, 1983

Bir Sabah Gülerek Uyan, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990

Vatan Diye Diye, İnkılâp Kitapevi, İstanbul, 1990

Devetabanı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992

#### DENEMELERİ:

Niçin Aşk, Eko Matbaası, İstanbul, 1971

Senin İçin Ey Demokrasi, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1976

Etiler Mektupları, Yaylacık Matbaası, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1982

Niçin Af, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1989

Şiddet Ruhu, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990

Ulus Olmak –Atatürk Denemeleri- Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1995

#### GÜNCESESİ:

Yeşil Bir At Sirtında, Özal Basımevi, İstanbul, 1990



## I.BÖLÜM

### 1.NECATİ CUMALI'NIN HİKÂYE VE ROMANLARINDA SOSYAL MESELELER

Necati Cumalı'nın dünyaya geldiği ve çocukluğunun ilk yıllarını yaşadığı dönemlere Türkiye'de cumhuriyetin ilan edildiği ve halkın değişikliğe uyum sağlamaya çalıştığı yıllara tekabül eder. Bu dönemden sonra ortaya çıkan sosyal meselelere kayıtsız kalamayan Cumalı eserlerinde halkın karşı karşıya kaldığı çeşitli toplumsal meseleleri ele alır. Çocukluk çağında Makedonya'dan ailesiyle birlikte göç eden yazar özellikle Balkanlar'da meydana gelen sosyal, siyasi, kültürel meseleler özelinde pek çok eser verir. Yaşamını Türkiye'de sürdüren ve yaşadığı çevrenin türlü sıkıntılarına yabancı kalmayan yazarın eserlerinde hem sosyal meselelerin neler olduğu hem de bu meselelerin nasıl aşılabacağına dair birtakım çözüm unsurları bulmak mümkündür. Çalışmada Cumalı'nın eserlerindeki sosyal meseleler; Sosyal Bir Mesele Olarak Aile, Toplumsal Değerler, Ekonomik Yapıdan Kaynaklanan Sosyal Meseleler, Savaş ve Savaşın Yol Açtığı Meseleler, Sosyal Bir Mesele Olarak Eğitim başlıklarıyla tespit edilmiştir.

#### 1.1. Sosyal Bir Mesele Olarak Aile

Toplumdaki en küçük sosyal topluluk olan aile Türkçe sözlükte “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik.” şeklinde tanımlanır. Gerek sosyologlar gerekse diğer sosyal bilim dallarında çalışan araştırmacılar “aile” hakkında sayısız çalışmalar yapmışlar, toplum konulu çalışmalar yaparken çoklukla aile konusunu da değinmişlerdir.

Hilmi Ziya Ülken aileyi, aralarında gerçek veya uzlaşma bir akrabalık bağı olan, yani bütün sosyal münasebetleri bir soy etrafında toplanmış olan zümreler olarak tanımlarken, Mustafa Erkal nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, sosyal mirası nakletme, çocukları sosyalleştirme, biyolojik ve psikolojik fonksiyonu yerine getirildiği bir müessese şeklinde ifade eder (Düzün,2017:1).

Birsen Gökçe ise “Aile, sosyal ilişkilerin en küçük ve en temel birimi olarak hem işlevleri, hem biçimleri, hem ekonomik faaliyetleri ve hem de aile



içerisindeki liderlik konumları itibariyle değişime uğramaktadır.” diye tanımlayarak ailenin işlevine değinir (Gökçe,2004:206).

“Necati Cumalı’nın hikâye ve romanları çalışmamızda aile meselesi odağında Evlilik ve Çocuk ve Çocuğun Ailedeki Yeri başlıklarında ele alınmıştır.

### **1.1.1. Evlilik**

Aile birliğinin kurulmasının ilk aşaması olan evlilik toplumların öncelikleri ve inançları da göz önüne alındığında dini ya da resmi nikah ile nikahlanmak suretiyle veya her iki nikahın kıyılmasıyla gerçekleşir. Bu çalışmada Necati Cumalı’nın toplumdaki en küçük sosyal topluluk olan ailenin yer aldığı eserlerinde evlilik konusuna sosyal meseleler merkezinde çalışılmıştır. Çalıştığımız hikâye ve romanlar evlilik başlığı altında ele alınırken on sekiz yaşından küçük bireylerin evlendirilmesiyle ilişkili olarak Erken yaşta evlendirilme/ zorla evlendirilme, ailelerin rızasını almadan evlenen gençlerin evlenmeleri ile ilgili Kaçarak Evlenme ve eşlerin birbirini aldatması durumunun yer aldığı İhanet alt başlıklarında ele alınmıştır.

#### **1.1.1.1. Erken yaşta evlendirilme/ zorla evlendirilme**

On sekiz yaşına kadar olan dönem çocukluk dönemidir. Bir kişinin yetişkin gibi düşünebilmesi için zihinsel ruhsal ve bedensel anlamda gelişmiş olması gerekir. Türkiye’de erken yaşta evlendirilme meselesi sıklıkla çocuk gelinlerin gündeme gelmesiyle görülür. Erken yaşta ya da zorla evlendirilme durumunun farklı coğrafyalarda birbirinden farklı sebepleri olabilir. Bu durum kültürel özelliklerle açıklanabileceği gibi ailevî unsurlarla, ekonomik sebeplerle hatta bazen din olgusuyla açıklanabilir. Bindik, erken yaşta evliliğin nedenlerini şu maddelerle açıklamıştır:

- Kültürel nedenlerle meydana gelen evlilikler
- Okul ve aile tarafından yeterli bilgilendirme yapılamaması
- Düşük sosyokültürel ve sosyoekonomik düzey
- Topluma erişkinliğini kabul ettirme kaygısı
- Batılılaşma ve şehirleşmenin etkileri

- Etnik faktörler
- Eğitim düzeyinin düşük olması
- Miras bölünmesinin önüne geçmek amacıyla yapılan akraba evlilikleri
- Ekonomik olarak geçim kaynağının tarım olması itibariyle, iş gücü ihtiyacını karşılama isteği (Bindik,2012:29).

Necati Cumalı'nın, hikâye ve romanlarında karakterlerin yaşları sık sık vurgulanır. Çoklukla evlilikle ilgili konuların yer aldığı bölümlerde karakterlerin yaşları dikkate değer biçimde kendini gösterir.

Ele aldığımız hikâye ve romanların pek çoğunda kahramanların bu olgunluğa ermeden evlendirildikleri görülür. Özellikle kız çocukları on üç on dört yaşlarına geldiklerinde –bazen o yaşa dahi gelmeden- artık gelinlik çağında oldukları düşünülür. *Viran Dağlar*'da, Zülfikâr'ın eşi Emine'nin çok küçük yaşlardayken Zülfikâr'ın ailesi tarafından gelin olarak beğenilmesi şu şekilde anlatılır:

*“Sabiha Hanım gelin olarak yakın komşularından birinin kızını kestirmişti gözüne, Emine'ydi adı. Arnavut kökenli Müslüman bir ailenin kızıydı. Görce'deki evlerinin bahçe duvarları ortaktı Emine'lerle. Görce dışındaki bağları mısır tarlalarıyla sınır komşusu olurlardı. Kız beş yaş küçüktü Zülfikâr'dan, gözünün önünde büyüyordu. Sabiha Hanım Emine on birindeyken niyetinden söz etmeye başladı kız kardeşine.: “Huyu suyu, soyu sopyu belli. Görgülü, gözü tok daha bu yaşta hanım hâlli, hem güzel hem de akıllı! Büyüsün besbelli daha güzel, daha alımlı bir genç kız olacak. Zülfikâr'ı ancak öylesi çekip çevirebilir. İnşallah kısmet olur, başkasına kaptırmadan Zülfikâr'ıma alırsız (Cumalı,2015:79)”.*

Eserlerde dikkati çeken bir başka husus da yetişkinlerin evlilik konusunda çocuklara olan yaklaşımlarıdır. Hikâye ve romanların çoğunda yetişkinler çocuklara çocuk gibi değil birer yetişkin gibi muamele ederler. *Viran Dağlar*'da bir komşunun Emine'ye yetişkinlere sorulacak şekilde sorular sorup ondan bu yönde cevaplar vermesini beklediği ve Emine'nin de ailesinden ve çevresinden on sekiz yaşına gelmeden evlenmenin gariptenecek bir durum olmadığını gördüğünden, çocukluğunun verdiği tez canlılıkla bu sorulara bir yetişkin gibi cevap verdiği görülür. Evlilik yaşına henüz

gelmemiş bir çocukken evlilikle ilgili konuşmalara fazlasıyla maruz bırakılan Emine'ye karşı komşusunun yaklaşımı şu şekildedir.

“— Ne kadar büyümüşsün sen? Neredeyse gelinlik kız olmuşsun!.. Kaç yaşında oldun, söyle bakalım?

— On bir.

...  
Kadın bir kolunu beline dolamış, Emine'yi göğsüne doğru çekiyor, dizleri arasında sıkıştırıyor, öpüyor, okşuyordu:

— Söyle bakalım, kiminle evleneceksin?

— Kimi geçiriyorsun aklından?

...  
— Zülfikâr Bey.

Kadın bir kahkaha daha attı. Emine'yi muncıkladı:

— Aferin sana! dedi, hiç düşünmeden, kendine yakışanı seçmişsin (Cumalı,2015:81)”.  
“Erken evlilikler kız çocuklarının saflığının lekelenmesini önleyen ve bu sorumluluğu erkeğin ailesine yükleyen bir işlev görmektedir. Bununla bağlantılı olarak ailelerin korumacı cinsiyet temelli yaklaşımları onların kız çocuklarının çocuk yaşta evlendirilmelerinde etkili olduğunu göstermektedir. (Yiğit, 2015:21)”.  
Bu noktadan hareketle çalıştığımız romanlar arasında yer alan *Viran Dağlar* göz önünde bulundurulduğunda, Emine'nin henüz çocukken çevresinden gördüğü ve öğrendikleri üzere erken yaşta evlenme durumunu normal karşılaması hatta bir an evvel evlenmek istemesi Zülfikâr Bey'in hayalini kurduğu şu satırlarla verilir:

“On yaşını sürüdüğü yıl, güz başlarında, Gö rce'de bir düğüne götürmüşlerdi Emine'yi. Akranı bütün kız çocukları gibi gelinin eline eteğine sokulup duruyordu. Gelinin duvağundan koparıp erdiği incecik bir parça duvak telini aldı. Bu küçük armağanın anlamı, günü gelince kendisi gibi telli duvaklı gelin olması için uğur getirmesi dileğiymiş gelinin. Armağanını entarisinin göğüs iliğine iştiririrken yüreğinin derinlerinden kopan bir istekle Zülfikâr Bey'le evlenmeyi geçirdi içinden (Cumalı,2015:80)”.

Gençlik dönemi olarak da ifade edilebilen ergenlik, bireyin hem biyolojik hem de duygusal süreçlerindeki değişikliklerle başlar, cinsel ve biyolojik olgunluğa doğru erişmesi ile sürer. Kronolojik şekilde devam eden ergenlik, normal bir gelişim ve değişim dönemidir (aktaran, Dinçel,2006:13). Çalıştığımız eserlerde ergenlik çağındaki kız çocuklarında evlenme isteğinin karı-koca ilişkisine yönelik sahip oldukları cinsi yönelimlerden güç alan duygularla ortaya çıktığı görülür. *Ay Büyürken Uyuyamam*'daki “Uzun Bir

Gece” hikâyesinde adı verilmeyen on altı yaşındaki genç bir kızın ergenlikle hem duygularında hem de bedeninde meydana gelen değişiklikleri fark etmesi, evlenme isteği duyması ve isteklerini bastıramayarak nihayetinde evli ve üç çocuk babası biriyle ilişki yaşamasının ardından rızası olmadan bir başkasıyla hızlı bir şekilde evlendirilmesi anlatılır. Benzer durum *Susuz Yaz*’daki “Öç” hikâyesinde de on altı yaşındayken cinsî duygularını kontrol edemeyen Hacer’in kendisinden küçük ya da büyük erkek çocuklarıyla تنها yerlerde annesi Gülsüm Kadın tarafından yakalanması ve kadının, kızın bu hâlden yakınmasıyla verilir. Öç hikâyesinde Hacer’in bu durumu *Çocuğun Yetiştirilmesi* bölümünde irdelenmiştir.

Eserlerin yazıldığı dönemlerin şartlarına bakıldığında on beş, on altı yaşlarında evlenmek o döneme göre normal gibi görünse de bu durum hikâye ve romanlarda erken yaşta evlenen kimselerin evlilikleri sırasında ezildiklerini, kandırıldıklarını veya görmezden gelindiklerini gözler önüne serer. *Susuz Yaz*’da yer alan “Gülsüm Kıza Ağıt” hikâyesinde on altı yaşında evlenen Gülsüm’ün kocası çalışmaz, Gülsüm’ü çalıştırır. Ezilmeye bir yıldan fazla dayanamayan genç kadın kocasına işe girip çalışmasını söyleyerek karşı gelince kocası tarafından öldürülür.

Cumalı’nın ilk hikâye kitaplarından olan *Değişik Gözle*’deki “Aklım Arkada Kalacak” hikâyesinde İsmet adlı bir genç kızın, yakınları tarafından istemediği biriyle evlenmeye zorlanması, sözlülük aşamasında sözlüsü tarafından öldürülmesi anlatılır. Hikâyede bu durum şu şekilde geçer:

*“Günün birinde sözlüsü sekiz yerinden bıçaklamıştı kızcağızı. Adam gece, eve girip taşlıktaki küpün arkasına saklanmış. İsmet abla ile annesi komşulardan dönüp de yataklarına çekilince, saklandığı yerden çıkıp kızcağıza saldırmış derlerdi. İsmet abla varmak istemiyordu adama. Söz kesen kendisi değil, yakınlarıydı (Cumalı,2009:49)”.*

Necati Cumalı hikâye ve romanlarının bir kısmında erken yaşta evlendirilen kızlar meselesini ele alırken bunu çocuk yaşta evlen(diril)en kızın, ilerleyen zamanlarda eşi tarafından aldatılan bir kadın oluşuyla verir. *Viran Dağlar*’da Zülfikâr ile Emine evlenir. Zülfikâr eşine karşı kalbinde duyduğu sıcaklığa rağmen evinden uzaklaştığı sıralarda çoğu kez onu aldatır. Bunu sadece Emine’nin genç yaşına bağlamak doğru olmaz ancak

aldatılmaya boyun eğme noktasındaki kabullenışı ve çocuksuluğu Emine'nin Zülfikâr'dan küçük ve yaşının henüz on beş on altı civarında olmasıyla açıklanabilir.

Benzer bir durum yazarın *Ay Büyürken Uyuyamam*'daki "Halim Gelecek" hikâyesinde de kendini gösterir. Belkıs henüz on beş yaşındayken uzak bir akrabasının oğlu olan Halim'le evlendirilir. Güler yüzüyle çevresindekiler tarafından her zaman çok sevilen bir kız olan Belkıs evlendikten sonra da bu özelliğini sürdürür. Eşi Halim araba kullanmaya çok meraklıdır ve Belkıs'a, para kazanmak amacıyla yarım saat uzaklıkta olan İzmir'e çalışmak için gideceğini orada şoförlük yapacağını fırsat buldukça Belkıs'ın yanına geleceğini sonra da İzmir'e taşınacaklarını anlatır. Belkıs eşini çok sevmektedir ve söylediklerinin hepsini kabul eder. Erkek olduğu için onun daha doğru kararlar vereceğini söyler. Belkıs'ın bu tutumunu, "bir reis olarak erkeğin kadın üzerinde tasarruf hakkına sahip olmasına (Kızılay,2010:98)" bağlamak mümkündür. Buna göre Belkıs karar mekanizması olarak eşini görür. Eşi ne derse o olacaktır. Halim'in yokluğunda Belkıs eşini soran herkese Halim gelecek, şimdi gitti yakında gelecek dediğinden hikâye adını buradan almıştır. Halim çalışmaya gittiği sıralarda Belkıs'ı aldatır eve gelişleri de azalmıştır. Belkıs'ın aldatılmayı bütün çocuksuluğu ile kabul ettiği görülür, bu kabullenışı bir noktada genç kadının küçük yaşına bağlamak mümkündür.

*Ay Büyürken Uyuyamam* hikâye kitabındaki "Akhisarlı" hikâyesinde kendisi de genç yaşta olan bir erkeğin eşini aldatması üzerinden genç kadının yaşına ve yaşamdan yorgunluğuna yer verilir. Adına yer verilmeyen, hikâyede Akhisarlı olarak geçen kişi, bir tren yolculuğu sırasında evli olmasına rağmen yaşadığı ilişkileri yanındakilere anlatır, onlar da Akhisarlı'yı dinlerler. Yanındaki iki kişiden biri hoca diğeri üniversite öğrencisidir. Üniversite öğrencisi ile Akhisarlı arasında şöyle bir konuşma geçer:

- *Ya karın da senin gibi bir şeyler karıştırırsa?*
- ...
- *Elinden gelirse karıştırırsın...*

— Neden?

...

— Evlendiğimde, onbeşinde ay parçası gibi bir kızdı benim karım. Ateş parçası gibiydi. Durduğu yerde duramaz fıkır fıkır fıkırdardı. Ben işimi bilmez miyim? Baktım olacak gibi değil, üç yılda üç çocuk sardım başına. Şimdi biri eteklerinde, biri kucağında biri beşikte. Kısacası gözüünü yıldırım, erkekten usandırdım karımı. İçinden geliyorsa başını kaldırıp baksın başka erkeklere! Ne diyorsun sen kardeş? Erkek gördü mü yaka silker benim karı. Kaçacak delik arar (Cumalı,2008:147).

Hikâye sona ererken konuşmaları son bulur. Hikâyenin sonunda ise on sekiz yaşındaki bir genç kadının muhtemel yaşamından kısa bir kesitin çarpıcı bir şekilde yer aldığı satırlar şunlardır:

“Öğrenci sustu. Hoca Arapça kısa bir dua mırıldandı. İki de pencereden dışarıya çevirdiler başlarını. Dışarısı karanlıklar içindeydi. Dışarıya baktıkça, öğrenci bölmelerinin soluk ışıklarını yansıtan pencerenin camında, Akhisarlı'nın on sekizinde yaşamaktan usanan karısını görüyordu şimdi. Kadın üç çocuğundan beşiktekini sallıyor , kucığındakini hoplatıyor, eteklerine asılan iki yaşındaki çocuğunu oyalayacak el kol arıyor, bulamıyordu iki yanında. (Cumalı,2008:147,148)”.

Çalıştığımız hikâye ve romanlarda evliliğin yoksulluktan, sefil yaşamdan kurtaran bir unsur olarak görüldüğü de tespit edilmiştir. Aileler kız çocuklarını evlendirip içinde buldukları yoksul yaşam şartlarından bu suretle kurtulabilmeyi isterler ancak kızlarda ya evlilik bilinci oluşmamıştır ya da ailelerinin dayattığı kimselerle evlenmeyi reddederler. *Ay Büyürken Uyuyamam*'daki “Kaymak Kız” hikâyesinin de bu bağlamda bir trajedi olduğunu söylemek mümkündür. Hikâyede kızını zengin bir adamla evlendirip yaşadığı sefil hayattan bu sayede kurtulmak isteyen orta yaşlı bir kadın yer alır. Burada kızın yaşına yer verilmez ancak anlatımdan kızın henüz çok genç olduğu anlaşılmaktadır. Hikâyede kadın kızını tanışması için bir kaptanla görüşmeye ikna eder. Kızını hiç tanımadığı bir kimseyle görüşmeye yalnız gönderir, adam kızı evlenmek vaadiyle kandırır ve kız bu yolla bekâretini kaybeder. Kadın kızının başına geleni öğrenince dövünür, hâlâ bir ümitle kızını evlendirmek için türlü yollara başvurur ancak çaldığı her kapıda karşısına kızını kullanmak maksadında olan kimseler çıkar. Nihayetinde kızının başından iki hafta kadar sürebilen bir evlilik geçmesinin ardından kızını

gazinoda şarkıcı olur. Netice itibariyle kadın istediğini elde etmiştir, yaşam şartları istediği yönde değişmiştir ancak bunlara ulaşana değin kızının başına gelenler son derece trajiktir. Annesi hikâyedeki ifadeyle ,“*otuz beşine varmadan dul kalmış*” , türlü sıkıntılar içinde çocuk büyütmiş bir kadındır ve yaşam şartlarını değiştirmek için kızını zengin bir adamla evlendirmeyi tek çare olarak görür. Annesinin bu yaklaşımı olmasa kızı belki de böyle bir hayatı seçmeyecektir. Hikâyenin sonunda ise şu sarsıcı ifadeler geçer:

*“Şimdi bir gazinoda akşamları şarkı söylüyordu kız. Adı gazinonun kapısı üstünde ışıklı harflerle yazılı. Kentin duvarlarındaki afişlerde fotoğrafları görülyor. Kadın mutlu. Kimi paralı, kimi yakışıklı erkekler yarışıyor kızının eline değmek için. Kızı uzun kuyruklu otomobillerde dolaşiyor, altın elmas içinde yüzüyor, parmakları yüzük dolu. O kızına baktıkça, otuz beşine varmadan dul kalmanın, türlü sıkıntılar içinde çocuk büyütmenin yaşamundan yitirdiklerini geri alıyor sanki. Kızının etinde, kanında yarım kalmış gençliğinin isteklerini sürdürüyor. Kızının sevdiği bütün erkekleri, kızını seven bütün erkekleri o da seviyor. (Cumalı,2008:162)”*.

Necati Cumalı'nın *Zeliş adlı romanında* ise baba kızını zorla evlendirmeye teşebbüs etmiş ancak başarılı olamamıştır. Deniz Kocabıyık yüksek lisans tezinde Recep karakteri için şu ifadelere yer verir:

*“Zeliş'in babası korkak, ürkek tavırlıdır. Başına gelenler karşısında çaresiz olaylara katlanır bir yapıya sahiptir. Kendini düşünen bir insandır. Kendini yükseklerde gördüğü ve Cemal'in ailesini küçük gördüğü için kızını sevdiğine vermek istemez. Gözü paradan başka bir şey görmez. Bunun için kızını hali vakti yerinde olan Bekir'e vermek istemektedir. Recep'in karakterinde tatsızlık vardır. Önceleri insancıl olduğu halde daha sonra para karşılığında kızını verebilecek karakterdedir (Kocabıyık,2006:45)”*.

Baskıcı Recep ve ailesi Urla taraflarında göçmen olarak yaşamaktadırlar. Recep ve eşi çok genç yaşlarında hem kendi hem de ailelerinin rızalarıyla evlenmişlerdir. İkisi de çocukluktan itibaren yoksulluk çeken insanlardır, evliliklerinden sonra da yaşam savaş vermeyi sürdürürler.

Evliliklerinden dört kızları dünyaya gelmiştir ancak erkek çocukları olmadığı için hayıflanırlar. Zeliş üçüncü çocuktur. Ablası Sıdika ve Ayşe kaçarak evlenmişlerdir. Sıdika evlendikten sonra mutlu olmuş ancak Ayşe'nin kayınvalidesi ve görünçesi sebebiyle yüzü pek gülmemiştir. Babası

Zeliş'i borçlusu olduğu Bekir'e borçlarını sileceği için vermek istemektedir. Ancak Zeliş'in bu işe gönlü yoktur çünkü komşularının oğlu Cemal ile birbirlerini sevmektedirler. Recep kızının rızası olmadığından, Bekir'e kızını kaçırmamasını, eğer kaçırırsa ondan şikâyetçi olmayacağını söyler. Bütün bunlar kulağına gelince Zeliş çareyi Cemal'e kaçmakta bulur. Bir müddet kaçak yaşadktan sonra ailesini ikna eden Zeliş Cemal'le evlenir.

Babası Zeliş'i kendi borcuna karşılık zorla evlendirmek istemesine rağmen Zeliş, baskın karakteri sayesinde istemediği bir adamla evlenmekten kendini kurtarıp, Cemal ile hayatını birleştirme yoluna gitmiştir.

*Aşk Da Gezer* adlı romanda ise oyun yazarı olan Ergun, birbirleriyle tanıştırlmadan evliliğe zorlanan anne babasının ve de görücü usulüyle evlendirilen ablasının yaşantılarından gözlemlediklerini yazdığı oyuna yansıtır:

*“Türkân'ın Kısmeti'nde çok yakından tanıdığı kimselerin, daha doğrusu kendi yakınlarının yaşayışını yansıtıyordu Ergun. Görücü eliyle evlenen annesi ile babasının arasında yılların gideremediği yabancılığı, ruh aykırılıklarının yarattığı sürekli anlaşmazlığı, ... , taşranın o ağır kaç göç koşulları altında iyice kapalı büyüyen çok sevdiği ablasının, aşk üstüne, erkekler üstüne hiçbir şey bilmezken evlendirilişini anlatıyor, annesi ile baabsı arasındaki uyumsuzlukla paralellikler kurarak bu evlenmeyi bekleyen kaçınılmaz düş kırıklıklarını yansıtıyordu (Cumalı,1998:8)”.*

Necati Cumalı'nın *Ay Büyürken Uyuyamam* kitabındaki “Abdoş Ne Haber” hikâyesinde çoğunlukla karşılaşılan kız çocuklarının erkenden evlendirilmesi meselesinin aksine, istisnai bir durum olarak on üç yaşındaki bir erkek çocuğunun kendi iradesi dışında evlendirildiği görülür. Evlendikten sonra oyun oynaması, vaktini eskiden olduğu gibi arkadaşlarıyla geçirmesi hoş karşılanmayacağından artık arkadaşlarıyla oyun da oynamaz olan çocuk evli olmaktan memnun değildir. Evlendikten sonra arkadaşının elindeki uçurtmaya bakarak şöyle söyler: “ Ben çocukluğuma doyamadım işte! Hiç acele etmeyin, uçurtma uçurmak, meşe oynamak, evlenmekten daha iyi...”

#### **1.1.1.2. Kaçarak evlenme**

Urla'da yaşayan alt ve orta tabaka insanların evlilikleri çoklukla kız kaçırma şeklinde olur, bununla birlikte, kızların yaşı küçük olduğundan



insanlar geleneksel olarak isteme yöntemi ile de evlenilmektedir. Erkekler için evlilik çağı askerlik sonrası olarak düşünülürken, kızlar için on yedi on sekiz yaşın neredeyse geç olduğu kanısı yaygındır (Akcaoğlu,2003:119). Kaçarak evlenme konusunun en belirgin şekilde işlendiği roman *Zeliş*'tir. Romanda iki ablası da kendisinden önce kaçarak evlenmiş olan Zeliş ile komşularının oğlu Cemal birbirlerini sevmektedirler. Babası borcuna karşılık Zeliş'i Bekir ile evlendirmeyi istediğinden, Zeliş çareyi Cemal'e kaçmakta bulur. Bu noktada dikkat çeken durum kaçma fikrini Zeliş'in ortaya atmasıdır.

Bunu yanı sıra hikâye ve romanlarda genç kızların sevdiklerine kaçması sıklıkla geçer. *Yağmurlarla Topraklar* romanında bu duruma şöyle yer verilmiştir:

*“On beşinde on altısında sevdikleri delikanlıya kaçan kızlar, babaları savcılığa başvuracak olursa, yargıcın gözlerinin içine baka baka, başı dik, alın açık kendi gönülleriyle kaçtıklarını söylüyorlardı mahkemede (Cumalı,2016:100)”*.

Benzer bir durum *Susuz Yaz*'daki “Öç” hikâyesinde de kendini gösterir. Hacer, köyün neredeyse tüm kadınlarıyla, kızlarıyla adı çıkmış olan Şerif Ali'ye âşıktır. Hacer'in annesi Gülsüm Kadın Şerif Ali'nin kötü ünü sebebiyle kızını ona vermez. Hacer ise bir gün hasta gibi davranarak annesiyle birlikte dereye çamaşır yıkamaya gitmeyip Şerif Ali'nin yolunu bekler ve o geldiğinde, bütün cesaretiyle ondan kendisini kaçırmamasını istemesi şöyle anlatılır:

*“Sokakta pencerenin altında, Şerif Ali'nin gölgesini yaklaşıp görünce, yerinden fırladı. Bohçası elinde, avlu kapısını araladı, Şerif Ali'yi kapıdan içeriye aldı, mandalını indirmeden kapıyı örttü:*

— Hadi, dedi, kaçır beni!

*Şerif Ali afalladı:*

— Kaçırayım mı?

— Kaçır!

...

*Şerif Ali kekeledi:*

— Küçüksün! Onu düşünüyorum!

— Küçük müyüm?

— Yaşın küçük!

— İşine gelmem öyle mi?

*Şerif Ali ona yaklaşmak istedi:*

- *Sonunu düşün! Kaçırayım kaçırmasına canıma minnet ama, anan ne der? Sonunu düşün!*
- *Seninki geliyorum ya ne var sonunda?*
- *Hapislik var!*
- Hacer'in bakışları çakmaklandı:*
- *Benim için üç beş ay hapis yatmışsın çok mu? (Cumalı,2017 87,88)”.*

Şerif Ali Hacer'e yaşını doldurmasını, annesi yine razı olmazsa bu defa kendisini kaçıracağını söyleyerek onu kaçırmayı reddetse de bir müddet sonra kaçarlar. Bu hikâyedeki meselelere Kin Gütme ve İntikam Alma başlığında ayrıntılı olarak değinilmiştir.

*Acı Tütün*'de Eda Algan nikâhlı olmalarına rağmen düğün yapıłana kadar kızı Binnaz'ı Ferit ile görüştürmez. Büyük kızı kaçarak evlendiği için Binnaz'ın da kaçıp gitmesinden endişe duyar ve ona türlü baskılar uygular. Nihayetinde Binnaz annesini kandırarak Ferit'e kaçmanın yolunu bulur.

Kaçarak evlenmenin görüldüğü eserlerde kızların kaçmaya erkeklerde daha meyilli ve daha cesaretli oldukları görülür.

### **1.1.1.3. İhanet**

İhanet, çalıştığımız hikâye ve romanlarda belli bir dönemden sonra sıklıkla geçen bir meselesidir. Eşlerin birbirini aldatması durumu Cumalı'nın hikâye ve romanlarında pek çok noktada görülür.

*“Evliliğin esasları yazılı olarak belirtilmese de bireyler hayatlarını karşı cinsle paylaşmak için attıkları imzalarda birbirlerine sadık olacaklarını, sevgi ve saygılarının her geçen gün artacağını, yakınlaşmalarının meşru olan evlilik boyunca süreceğini kabul etmiş olurlar (Gürbüz,2017:24)”.*

Aldatma eylemi, eşlerin birbirlerine duygusal ya da cinsel anlamda sadık kalamamaları neticesinde gerçekleşir.

Necati Cumalı'nın daha önceki hikâyelerinde rastlanmayan aldatma konusu; köy hayatındaki cinsel yaşantılar, cinsel konularda değerlerin yıkılışı, köylülerin cinsel bunalımları ve devam eden mutsuz evlilikleri gibi alt başlıklarda değerlendirilebilir (Akcaoğlu,2003:302). Necati Cumalı evlilikte ihanet konusunu pek çok eserinde kimi zaman kadın kimi zaman da erkek karakterler üzerinden ele almıştır. Kadınların eşlerini aldatması durumu

zaman zaman eşler arasındaki yaş farkına bağlı olarak meydana gelir. Bu aldatmanın “eşlerin aynı gelişim döneminde olmamasının yarattığı hayal kırıklığından (Müezzinoğlu,2014:13)”. ortaya çıktığı söylenebilir. “Evlilik neticesinde beklenen mutluluk, beklenti ve tatminlerin gerçekleşmesi, karı kocanın sağlayacağı karşılıklı uyum ile mümkün olduğundan (Bildirici,2016:17)” eşlerin yaşları evlilik için önemlidir. Hikâye ve romanların bazılarında kadınların eşleriyle evlendiklerinde yaşlarının daha çok genç olduğu eşlerinin ise kendilerinden yaşça büyük olduğu görülür.

*Ay Büyürken Uyuyamam*’daki “Soluk Almak” hikâyede tam da böyle bir durum söz konusudur. Hikâyede erkek, eşinden yaklaşık yirmi yaş büyüktür. Hikâyedeki erkeğin karısından büyük olması, “Kısır çıkan ilk karısının ardından şimdiki karısı ile evlendiğinde kırkını bulmuştu yaşı. Aldığında on sekizinde tay gibi bir kızdı karısı (Cumalı, 2008:14)”, ifadeleriyle anlatılır.

Evlendikleri ilk yıllarda karı koca arasında yaş farkına bağlı olan hiçbir mesele yoktur. Evliliklerinden dört çocukları dünyaya gelir. Ele ele verip işlerini yoluna koyarlar ve bu süre zarfında da maddi durumları bir hayli iyi bir hâl alır. Aradan yıllar geçmesine rağmen kadın hâlâ gençtir hatta eskisinden daha güzeldir. Erkek ise yaşlanmaya başladığından kendisini suçlu hisseder ve eşine karşı bu durumdan utanç duyması şöyle anlatılır:

*“Yaşlanmıştı işte! Bu yorgun, bu yıpranmış gövdeyle kendinden yirmi iki yaş küçük bir kadınla, başbaşa süremiyordu artık atını! Geceleri yatar yatmaz uyuyor, çabuk alıyordu uykusunu. Dudakları kuruyordu uykusunda. Gecenin ilerlemiş bir saatinde dili damağına yapışarak uyanıyordu. Çoklukla uyanık buluyordu karısını yanında. Karısı, gözleri tavanın kirişlerinde derin derin iç çekiyor, yorganı tekmeliyor, sağına dönüyor, soluna dönüyor, uyuyamıyordu bir türlü. Onurunu kıran bir suçlulukla “neyin var” diye soramıyordu karısına (Cumalı,2008:16)”.*

Kadın bir müddet sonra eşinin yaşlanması karşısında hırçınlaşır. Eşinin yanında çalıştırdığı bir işçiyle onu aldatır. Kısa bir süre sonra da eşini ve çocuklarını bırakıp işçiyle kaçıp gider. Kocasını kadının izini sürer ve onu her şeye rağmen eve getirmek için kapısı çalar. Kadın ise şu cevabı verir:

*“Dayanamadım! Boğulur gibi oldum! Pişmanım desem yalan söylerim! Gece kaçamak, gündüz kaçamak, bıktım usandım! Gündüz yüzüne gülüp gece yatağından kaçtıkça sabrım tükendi sonunda. Ama günah*

*ama sevap her neyse vebali boynuma kaçtım, rahat bir soluk aldım!..*  
(Cumalı,2008:19)”.

Ele aldığımız eserler arasında evliyken eşini aldatan tarafın kadın olduğu hikâyeler oldukça fazladır. Necati Cumalı'nın *Ay Büyürken Uyuyamam* adlı hikâye kitabında bu bağlamda pek çok benzer ihanet konusuna yer verildiği görülür. Kitapta, aldatma konusunun geçtiği bir başka hikâye ise “İğneci”dir. Hikâye, yirmi yaşında evlenip eşiyile birlikte kasabaya yerleşen Şükriye'nin eşini aldatması üzerine kuruludur. Hikâyede Şükriye'nin eşi saf biri olarak anlatılır dolayısıyla Şükriye'nin eşini kandırıp onu İğneci ile aldatması kolay bir hâl alır. Şükriye kasaba yaşamını çok sever, eşiyile birlikte cadde üstünde bir evde otururlar; genç kadın evinin penceresinden sürekli gelip geçenleri seyrederek ve dışarıdaki erkeklerden çok etkilenir. Şükriye'nin dışarıdaki erkeklerin görünüşünden etkilenmesi şu şekilde verilir:

*“Ah evlenmeden önce dünyanın bu kadar çok yakışıklı, erkeklerle dolu olduğunu bilmezdi Şükriye! Gönlü, bir aydır her saat gelip geçen arabacı, şoför, bineklilerden birine kayıp duruyordu. Sonunda birinden birini seçecekti elbet! Ama hangisini? (Cumalı,2008:21)”.*

Şükriye'nin evinde eşiyile yaşadığı hiçbir soruna yer verilmediğinden, onu eşini aldatmaya iten meselenin eşiyile ilgili olmadığı söylenebilir. Aldatma dış etkilere bağlı olarak gerçekleşir. Hikâye, Şükriye'nin bir hastalık bahane edip, yoldan birkaç kez geçtiğini gördüğü İğneci'yi eşinin evde olmadığı saatlerde evine çağırmasıyla son bulur. Genç kadının evlendikten sonra yaşamaya başladığı yerle de ilgili olarak, dışarıdaki erkeklere karşı zaafının oluştuğunu ve böylece sadakatsiz bir kadın olmaya gittiğini söylemek mümkündür.

Aynı kitaptaki “Yük” hikâyesinde ise aldatma planlı olmasa da yine kadın tarafından gerçekleştirilir. Hikâyede Musa, Gurbetçi Selman'ın karısı Şehnaz'ın yolunu keser. Şehnaz ilk olarak Musa'ya karşı çıkar, önünden çekilmesini söyler ve bir müddet adamı azarlar. Daha sonra aralarında bir itişme geçer. Şehnaz Musa'ya karşı koymaması şu şekilde ifade edilir:

*“Dört yıldır, yılda yirmi gün, en çok bir ay bir arada yaşıyorlardı kocasıyla. Bir tarla, bir çift öküz ardında, para arttırırım diye gurbet gurbet dolaşıyordu Selman. Gencecik gelindi o da. Nasıl olduğunu anlamadan Musa'nın aklını başından alan sıcaklık uyuşturuverdi onun*

*da elini kolunu. Havada kanat germiş birden inişe geçen bir atmaca gördü. Kapadı gözlerini, sırtına batan çaluların acısını da duymaz oldu. Biraktı. Musa ne isterse yapsın...(Cumalı,2008:30)”.*

Bu durum psikolojik bakımdan değerlendirildiğinde, “evlilikteki tatminsizlik ya da evlilik hayatındaki cinsel ve duygusal ilişkilerin az sayıda olmasının, aldatma için bir neden oluşturabildiği (Kankaya,2015:35)” anlaşılmaktadır. Hikâyenin ilerlemesiyle Şehnaz’ın yaptığından pişman olmadığı şu satırlarda görülür:

*“Bir rahatlık geldi üstüne Şehnaz’ın. Az önce durduğu yere, Selman’ın oğlunun yüzlerini gördüğü yere baktı. Kimseyi görmüyordu artık. Musa da umurunda değildi. Yabancıнын biriydi alt yanı. “Gerçekten ne oldu? Ne yaptım ki?” diye düşündü. Suçlu duymuyordu kendini. Sıcakta, bir çeşmenin önünde durmuş biraz su içmiş serinlemiş gibiydi sanki, hepsi hepsi o kadar! Ne Selman’ın, ne oğlunun yerini almamıştı, alamazdı az ötesinde duran erkek (Cumalı,2008:31)”.*

*Ay Büyürken Uyuyamam*’da ihanet konusuna yer ayrılan bir başka hikâye ise “Çizme Delil Sayılmaz” hikâyesidir. Bu hikâyede Hanife adında bir kadın eşini, genç kızlığından itibaren kendisinin peşinde olan Sefer ile aldatır.

Hanife genç kızlığında, erkek kardeşlerinden korktuğu ve Sefer’e güvenmediği için ona yüz vermemiştir. Kardeşleri, itirazlarını kulak ardı ederek Hanife’yi varlıklı olduğunu öne sürdükleri Hamza ile evlendirirler. Hikâyenin bu bölümünde, eşi Hanife tarafından aldatılan Hamza tanıtılırken Hanife’nin duygularına şu şekilde yer verilir:

*“Suskun, silik, herkesi kendine yabancı tutan bir adamdı kocası. On iki yıl evde, tarlada her hizmetini gördü, yatağını, ekmeğini bölüştü, on iki yılda üç oğlan doğurdu, ama ısınamadı, yabancı kalmaktan kurtulamadı kocasına. On iki yıl, kocasının yanında boyunduruğa koşulmuş bir çift hayvan gibi duydu kendini. İstekleri, duyguları küllene küllene, aşk nedir bilmeden otuzuna yaklaştı, gençliğinin güzelliğinin boşuna geçtiğini sık sık ansıdığı yaşa geldi. Pencereden bakıp Sefer’e acırken gerçekte acıdığı kendiydi, kendi gençliğiydi. (Cumalı,2008:66)”.*

Hanife eşini Sefer’le aldatmaya başladıktan sonra eşinin kendisine yaklaşmasına reddeder. Bir gece Hamza bir çift erkek çizmesini evde görür üstelik bunların Sefer’in çizmeleri olduğunu anlar ve karısının kendisini aldattığına kanaat getirir. Durumu bekçiye, muhtara, Hanife’nin kardeşlerine şikâyet eder, kalabalık toplanır. Ancak Hanife durumu o kadar ustalıkla inkâr

eder ki herkesi kendisine inandırır. Hamza'ya boşanmak için çizmelerin delil olmaya yetmeyeceği, bu sebeple yuvanın yıkılmaması gerektiği söylenir.

Aynı kitaptaki “Uzun Bir Gece” hikâyesinde adına yer verilmeyen on altı yaşındaki bir kız üç çocuk babası Selman'la bir ilişki yaşamaya başlar. Annesi bunu fark edince kızının başına bir hâl gelmesinden endişe eder ve kısa bir müddet sonra kız, Zekeriya adında naif, temiz bir adamla evlendirilir. Evlendikten sonra da genç kadın akıllı ve kalbi Selman'da olduğu için eşini bir türlü sevemez. Bir gün Selman'la sözleşip bir yalan uydurarak kaçıp gitmeye karar verirler. Selman genç kadını uzaktan tanıdığı dilekçecinin evine götürür, geceyi orada geçirirler. Ancak Dilekçeci'nin niyeti onlara yardım etmek değil kadından faydalanmaktır. Kadın bu durum karşısında tepki göstermeyen Selman'ın buna razı olacağını sezinler ve gece vakti oradan apar topar ayrılır. Hem gençliğinden gelen bilmezlik hem de aşkının peşinden koşmasıyla eşine karşı sadık kalamamış olan genç kadının yaptığından duyduğu pişmanlık, hikâyede detaylı bir biçimde anlatılır.

*Ay Büyürken Uyuyamam* 'da kadının eşini aldatmasının konu edildiği son hikâyeye ise “Aylı Bıçak”tır. Hikâyede Firdevs'le Kenan birbirlerini sevmektedirler ancak Firdevs'in babası Kenan'ın fakir olduğunu öne sürerek kızını ona vermez, gençler çareyi kaçmakta bulur. Ancak dört gün saklandıktan sonra yakalanırlar. Babası Firdevs'i kızından yaşça büyük ve çocukları olan bir adamla evlendirirken, Kenan hapis cezası alır. Adam başlarda kadınla denk olmadıklarını söyleyerek evlenmek istemez fakat Firdevs çok güzeldir, adam onun güzelliğinden çok etkilenir ve sözde evlilik gerçekleşir. Evlilik sözdedir çünkü Kenan, adama Firdevs'e el sürmemesi haberini göndermiştir. Firdevs ile kocası iki yıllık evliliklerinde karı koca hayatı yaşamazlar. Kenan hapisten çıktıktan sonra karısının her akşam Kenan'ın yanına gittiğini anlar. Nihayetinde karısının Kenan'la birlikte gitmesine müsaade eder ve çaresizce Firdevs'in bir gün geri geleceği ümidi ile bekler.

*“Urla'da aile yaşantısı geleneksel gibi görünse de gerçekte bazı özellikleri alıştığımız yapının dışındadır. Kurulacak ailede bireylerin eşit şartlara sahip olması gibi nitelikler aranırken, evli bir kadın eğer başka bir erkeği severse yine eşit şartlara sahip bir erkeğe aşkları*

*uğruna evliliklerine son vererek kaçabilmektedir (Akcaoğlu, 2003, s. 123)”.*

*Yağmurlarla Topraklar* adlı romanda da kadınların eşlerini geride bıraktıklarını hiç düşünmeksizin eşlerini terk etmelerine, “ Kadınlar sevecek olurlarsa hiç düşünmeden, çocuklarını, kocalarını bırakıp âşıklarına kaçabiliyorlardı” ifadesiyle yer verilir.

*Acı Tütün*’de ise Yusuf ile Sıdika’nın evlilikleri anlatılırken, Sıdika’nın daha evvel başka biriyle evli olduğu sırada altı aylık bebeğini de yanına alarak Yusuf’a kaçmasında aldatma meselesi yer tutar, bu durum şu şekilde anlatılır:

*“Sıdika, kocası ile birlikte tütün çapası sırasında iğne atımına kadar çalışmak için, ırgat olarak geldi çiftliğe. Bir Kavalalının kızıydı. On yedi yaşındaydı o sırada. Yusuf görür görmez vuruldu Sıdika’ya. Kocasından pek bir şey anlamışa benzemiyordu. Evli de olsa hâlâ eşini, oynasını bulamamış bir genç kız gibiydi. Kocasını vurdumduymazın tekiydi. Karısının güzelliğini değerlendirip sahip çıkacak yaradılıştta değildi (Cumalı,2016:128,129)”.*

*Aşk Da Gezer* adlı romanda ikisi de oyuncu olan Selma ve Coşkun evlidir. Evliliklerinde Selma’nın Coşkun’u sık sık aldatmasıyla ihanet durumu adeta alışıldık bir hâl alır. Coşkun karısının kendisini aldattığını bilmesine rağmen her defasında affeder. Karı-koca turneye katılıp şehir dışına çıktıkları sırada Selma’nın eşine karşı ihaneti şu şekilde geçer:

*“On yıla yaklaşıyordu evlilikleri. Bu on yıl içinde, çoğunda pek ileri gitmese bile, en az on kez başkalarına, özellikle karşılıklı oynadığı erkeklerle, oyunlarını oynadığı yazarlara kaymıştı gönlü. İlişkisi ortaya çıkıp da Coşkun araya girince, her zamanki gibi birkaç gün ağlıyor, boynu bükük. ‘Ben ona sadece acıyordum,’ diye mırıldanıyor, sonunda yine kocasına dönüyordu. Yener sonuncusuydu bu aşklarının. İstanbul’da başlayan duygu yakınlıkları, turneye çıkmalarıyla birlikte bir haftadır alevlenmişti. İlk günler görmeden duramıyorlardı birbirlerini. Coşkun, karısının huyunu bildiği için başlangıçta suçlu tutmamıştı Yener’i (Cumalı,1998:162,163)”.*

Hikâye ve romanlarda ihanet eylemini gerçekleştiren her zaman kadın değildir, yer yer erkeklerin de eşlerini aldattıklarına yer verilir.

*Viran Dağlar*’da Zülfikar Bey’in babası annesini aldatır. Babasıyla yabancı bir kadını birlikte gören Zülfikar Bey küçük yaşlarında babasına karşı soğuk bir tavır alır:

*“O günden sonra babasından uzaklaştığı ölçüde annesine yaklaştı. Küçük yaşlardan hatırladığı, ışıltılı, gülen gözleri vardı annesinin. Yüz çizgileri gülerdi. Şu son dört beş yıldır gölgelenmiş, neredeyse sönmüştü o ışıltı. Yüz çizgilerini hüznün sarmıştı. Belki de çoktandır haberi vardı babasının o uzun boylu genç kadınla olan ilişkisinden. Yalnızlıktan, sevilmediğini bilmekten acı çekiyordu. Kendiliğinden annesinin gönlünde geçiriyor, olur olmaz nedenlerle annesine sokuluyor, hoşlanacağı sözler ediyordu. Bu yakınlığının sonuçlarını çabuk gördü (Cumalı,2015:47)”.*

Bu romanda Saliha Hanım eşinin kendisini aldattığını bilmesine rağmen eşine karşı bunu dile getirmez, kırgınlığından kimseye bahsetmez. Aldatılmayı kabul eder. Benzer durum Zülfikâr Bey eşini aldattığı sıralarda eşi Emine'nin tavırlarında da görülür, Zülfikâr'ın kendisini aldatmasını kabullenir. Annesini aldattığı için babasına öfke duyan Zülfikâr'ın evlendikten sonra eşinden uzak kaldığı sıralarda ona sadık kalmaması da aldatmanın normalleştirilmesinin bir göstergesidir. Evinden uzak kaldığı sıralarda eşi aklına gelir ancak aldattığı için suçluluk duymaz.

“Hem Zülfikâr Bey hem de babası Rıza Bey eşlerini aldatırlar. Fakat onların yine de yuvalarına geri dönmelerini sağlayan bir güç vardır: Evlerine bağlı, sevgi dolu eşleri. Aldatıldıklarını bildikleri halde bilirler ki kocaları tekrar kendilerine dönecektir (Akcaoğlu,2003:121)”.Akcaoğlu doktora tezinde Emine karakterinin aldatılmayı kabullenişine şu şekilde değinir:

*“Bizce yazar anlatıcının taraflı tutumundan dolayı, Zülfikâr Bey gibi Emine Hanım da idealize edilmiş bir eş tipidir. Zülfikâr Bey'in Manastır'dan her dönüşünde “karısı yine eskisi gibi bağışlanacak hiçbir günahı yokmuş gibi eşini karşılıyor...” (s.123) güven veren bir yakınlıkla “dert yaratmıyor” ve her yaklaşmasında kendini ilk kez sunuyor gibi” istekle kocasına yaklaşıyor. Burada bir kısmını verdiğimiz Emine Hanım'ın bu özellikleri bile gerçekten biraz uzaktır. Roman kurgusu içinde olabilir; ama olayların inandırıcılığı noktasında taraflı, övgüyle bahsedilen abartılı bir kişidir (Akcaoğlu,2003:121)”.*

“İnsanlar arasındaki cinsel, toplumsal ve ekonomik birlikteliği düzenleyen evlenme biçimlerinde dikkat çeken bir nokta eş sayısına göre yapılan evliliklerdir.” (Kaya,2004:10) *Ay Büyürken Uyuyamam* kitabındaki “Acı” hikâyesinde ise aldatmadan ziyade kumalık konusu yer alır. “Toplum hayatındaki yanlış gelenekler gibi çok eşle evlilik sorunu da Tanzimat döneminden itibaren edebî eserlerde eleştirilir (Güneş,2009: 82)”.Necati



Cumalı da Acı adlı hikâyesinde aldatma konusunun bir dalı olarak kumalık meselesine yer verir. . Bu hikâyede Bayram eşi Fahriye'nin üzerine kitapta geçen ifadeyle dul bir kadınla evlenir, kadını eve kuma olarak getirir. Hikâyeye adını Fahriye'nin bu durumdan duyduğu acıdan almıştır. Hikâyedeki çarpıcı nokta Fahriye'nin önceki evliliğinden olan Zeynel'in, annesinin üzerine kuma getirmesine rağmen Bayram'a hiç öfke duymaması aksine içten içe onu desteklemesidir:

*“Boşnaklar arasında iki karılı olan yalnız üvey babası değildi ki! Üstüne ortak gelen, yerinden olan anası da olsa, oğul olmaktan önce erkekti o! Bayram'ın davranışını yadırgamıyordu. Dul bir kadının korunması sevaptır diye duymuştu, dinimizin emri böyledir diye bellemişti! (Cumalı,2008:92)”.*

Din olgusunu da bu noktada göz ardı etmemek gerekir. “Kadın-erkek sayısal eşitsizliğine rağmen dinin birden fazla evliliğe izin veren hükmü bu tür evliliğe meşruiyet sağlayan temel etkenlerdendir. O halde dini buyruklar ve kadın erkek eşitliğinin toplumsal farklılığı çokeşli evliliklere neden olabilir (Kaya, 2004:23)”.

Zeynel'in, annesinin üzerine başka biriyle daha evlenen Bayram'a öfke duymamasını bu durumla açıklamak mümkündür.

*Ay Büyürken Uyuyamam* kitabındaki “Akhisarlı” hikâyesinde evli bir erkek olan *Akhisarlı*'nın eşini aldattığını anlatırken adeta göğsünün kabardığı görülür, bundan övünülecek bir durummuş gibi söz eder ve hatta buna hakkının olduğunu, erkek olmasının bu durumu serbest kıldığını ifade edecek şekilde konuşur. Karısının kendisini aldatmaya teşebbüs etmemesi için başına üç tane çocuk sardığını söyler. Buradan eşine karşı bir güvensizliğinin olduğu ve bununla başa çıkmak için peş peşe üç çocuk sahibi olarak eşini başka erkeklerden uzaklaştırmak istediği görülür.

Aynı kitaptaki “Halim Gelecek” hikâyesindeyse Halim oldukça genç ve bir o kadar da çocuksu olan karısını işe gittiği, eşinden uzak kaldığı zamanlarda aldatır. Eşinin kendisini aldattığının farkında olan Belkıs çevresinden “Kocana dikkat et, İzmir'de onu yalnız bırakma!” gibi söylemlerle karşılaştığında:

“Yapan erkek her yerde yapar! Burada olsa ben onu tutacak mıyım sanki? Ekliyordu gene gülerək: “Eh ne yapsın? Genç evlendi! O da uçar bir iki kez. Onun da hakkı! Sonunda ne kadar uça benim dalıma konacak gene! (Cumalı, 2008:190)”.

diyerek karşılık verdiği görülür. Bu duruma, Belkıs'ın yaşıyla ve dolayısıyla çocuksuluğuyla ilişkilendirilerek Erken Yaşta Evlendirilme/Zorla Evlendirilme bölümünde de yer verilmiştir.

Cumalı'nın diğer bir hikâye kitabı olan *Makedonya 1900*'deki “Babam” hikâyesi temel olarak ihanet konusu üzerine kurulu olmasa da hikâyede aldatma konusuna yer verildiği görülür. Kahraman anlatıcı olan Mustafa hikâyede babasını anlatırken babasının annesine olan sadakatiyle, kendisinin eşine olan sadakatsizliğini kıyaslar. Eşine sadık kalamayışını ise şu şekilde anlatır:

“Yirmi sekizindeyim evlendiğimde. Evleninceye kadar uçarı bir yaşam sürdüm. Evlendikten sonra da huyum değişmedi. Karımı sevdim. Ama hoşlandığım bütün kadınları karımı sevdiğim gibi sevdim; daha doğrusu hoşlandığım bütün kadınları sevdiğim gibi karımı da sevdim. Evlenmeme yakın, Manastır güzeli şarkıcı bir metresim vardı. Düğünümünden iki gün önce onunla sabahlamıştım. Düğünümünden iki gece sonra, gün neredeyse ağarıncaya kadar, yine onunlaydım (Cumalı,2011:20)”.

*Aşk Da Gezer* adlı romanda turneye çıkan tiyatro oyuncularından Özer'in eşinden uzak kaldığı zamanlarda sık sık eşini aldattığı, diğer oyunculardan olan ve başından beş evlilik geçmiş İhsan'ın ise içki içtiği zamanlarda eşini aldatmaya meyilli olduğu görülür. İhsan'ın aklı aslında, İçkiye olan düşkünlüğu nedeniyle başka bir adama sığınmış, kendisini terk eden üçüncü eşindedir.

Diğer eserlerdeki yansımalarından farklı olarak aldatma konusu *Acı Tütün* romanında Dr. Ziya Somer'in eşinden gördüğu psikolojik şiddet üzerine kendini gösterir. Dr. Ziya Somer eşiyile yirmi bir yıldır evlidir. Devlet memuru doktor olarak görev yapar. Eşi kendisiyle gelmeyi kabul etmediği için görev yaptığı hiçbir yere ailesiyle birlikte gitmez. Bulunduğu yerlerden eşine para gönderir, kadın ise ona yaptığı bütün fedakârlıklara rağmen Dr. Ziya'yı ezer, ondan hep daha çok para ister. Bütün bunları düşünürken bir akşam Dr. Ziya karısının bir akrabasıyla kendisini aldattığına kanaat getirir.

Yalnızlıktan ve eşine duyduğu öfkeden intihara teşebbüs eder. İlaç içip hayatına son vermek ister. Ancak içtiği ilaçlar kana karışmadan başhemşire onu kurtarır. Dr. Ziya Somer uyandıktan sonra âdeta yeniden doğmuş gibidir. Artık eşini ne görmek ne de sesini duymak istediğine yönelik düşüncelerle onu başhemşire ile aldatır.

Roman ve hikâyeler aldatma noktasında ele alındığında aldatan kadının veya erkeğin bundan suçluluk duymadığı ve cesur oldukları görülür. Genel bir çerçeveden bakıldığında aldatan kadınların eşleri ya kendilerinden çok büyüktür bu yüzden eşlerinin kendilerini bırakıp gitmesinden korkarak bu duruma göz yumarlar ya da eşlerinden şüphe duymazlar. Aldatan erkekler ise bu durumu hak olarak görürler, eşleri de bu durumu ya normal karşılarlar ya da başka çareleri olmadığı için sessiz kalmaya mecbur olurlar.

### 1.1.2. Çocuk ve Çocuğun Ailedeki Yeri

Ele aldığımız hikâye ve romanlarda çocuk -bilhassa erkek çocuk- sahibi olmanın aileyi itibarlı kıldığı ve eserlerin yazıldığı dönemin köy yaşamı koşullarında ailelerin, sahip oldukları çocuk sayısına bağlı olarak ekonomik üstünlük kazandığı görülür.

*Ay Büyürken Uyuyamam*'daki "Soluk Almak" hikâyesinde kırk yaşındaki bir adam eşini çocuğu olmadığı için terk eder on sekiz yaşındaki bir kızla evlenir. Bu evlilikten dört çocukları olur. Tütüncülükle geçinen bu aile için dört çocuk sahibi olmak demek daha çok tütün, daha geniş tarla demektir. Hikâyede çocukların iğne tutup, tütün dizecek yaşa geldikçe ailenin geliri arttığı anlatılır.

Hikâye ve romanlarda çocuğa karşı bakış açısı ve çocuklara karşı yetişkinlerin tutumları çocuğun hem ailedeki hem de toplumdaki yerini belirleme noktasında önemli bilgiler sunar. Dönem şartları göz önüne alındığında erkek çocuklarına verilen değer kız çocuklarına verilen değerden çok daha fazla olduğu görülür. Ele aldığımız hikâye ve romanlarda da bu durum kendini gösterir.

*Viran Dağlar*'da erkek çocuk sahibi olmanın önemi şu şekilde verilir:

*“Erkek çocuk sahibi olmak yeniden dünyaya gelmekle birdi bir Rumeli beyinin gözünde. Topraklarında kılıçlarının hakkıyla sahip oldukları egemenliklerini, ancak erkek çocuklarının sürdürebileceğine inanırlardı. Rıza Bey, sevecen, güleç, hayatla barışık yaradılıştaki bir erkekti. Erkek çocuk sahibi olmakta geciktikçe yiten yaşama sevinci, Zülfikar’ın doğmasıyla tazelandi (Cumalı,2015:30,31)”.*

Buradan da anlaşılacağı üzere erkek çocuğa övünç vasfı yüklenir. Aileler erkek çocuklarıyla övündükleri gibi onların kendileri korumakla mükellef olduğunu bilir ve kendilerini güvende hissederler. *Yağmurlarla Topraklar* romanında oğlu Kore Savaşı’na giden Pehlivan için şu ifadeler yer verilir:

*“Üç kızını evlendirdi bu arada. Çocuklarının en küçüğünü, tek oğlunu büyütüp askere uğurladı. Şimdi karısıyla yalnızdılar evde. Leventlikte kendi gençliğinin eşiydi oğlu. Bir iki yıl öncesine kadar yabancısı olduğu, yaşlıların yüreğini sık sık yoklayan bir korku ile gittikçe daha çok bağlanıyordu oğluna. Güçten kuvvetten düşer, bir yerine bir kaza gelirse eline bakabileceği tek insandı oğlu. Bundan böyle önünde büyüdüğünü gördüğü boşlukta tutunabileceği tek dal!(Cumalı, 2016:34)”.*

*Zeliş* romanında erkek çocuk sahibi olamamak ailede üzüntü sebebi olarak yerini alır. *Zeliş*’in anne babası dört tane kız çocukları olmasına rağmen erkek çocuk sahibi olamamanın üzüntüsünü duyarlar. Çünkü erkek çocuk ailenin yükünü omuzlar, ailesini korur ve itibarlı kılar. Dolayısıyla *Zeliş*’in babası Recep erkek çocuğu olmadığından kendinde güç bulamaz.

*Susuz Yaz*’daki “Bıçak” hikâyesinde ise Azem’in iki oğlunun ve üç kızının olduğu, çocuklarından büyük olan Zeynel’in diğer erkek kardeşi küçük olduğundan, dışarıdaki çocuklara karşı savunmasız kaldığı anlatılır. Hikâyede erkek çocuk gücü temsil eder, bununla birlikte eğer tek başınaysa kendini koruması için bıçağının olması gerekir. Hikâye, Azem’in, oğlu Zeynel’e kendini dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı koruyabilmesi için bir bıçak almasıyla sona erer.

Erkek çocuklarının kız çocuklarından daha değerli görüldüğü eserlerde, kız çocukları çoğunlukla erkenden evlendirilirler. Evlendirilene kadar bir evi çekip çevirmekle görevli olurlar, bu evlenebilmeleri ve evlendikten sonra bu anlamda sorun yaşamamaları için önemlidir.

### 1.1.2.1. Çocuğun Yetiştirilmesi

Necati Cumalı'nın hikâye ve romanlarında ailede çocuğun yetiştirilmesi hususundaki meseleler ekseriyetle mahremiyet eğitimindeki eksikliklerle verilir. Mahremiyet eğitimindeki eksikliklerin beraberinde pek çok meseleyi getirdiği görülür. “Eğitim, doğuştan itibaren başlayan bir süreç olduğundan bireylerin eğitiminde ilk basamak doğal olarak aile olur. Çocukların bu basamakta aldıkları eğitim sonraki dönemlerin şekillenmesinde büyük yer tutar (Aydemir,2017:245)”.

*“Çocuk, sosyal kurumların en küçük birimi olan ailenin temeli ve geleceğidir. Beden ve ruh gelişimi açısından ilk ve en önemli evre olan çocukluk dönemi deneyimleri, kişilik gelişimi üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak etkilidir (Güneş,2009:112)”.*

Çocuklar etraflarını izlerler, izledikleri ölçüde herhangi bir oyunun içinde gördüklerini taklit ederler. Anne babalarından, yakın çevrelerinden gördükleri şekilde hareket eden çocuklar çocuklukla ne yaptıklarının farkında değildir.

*Değişik Gözle* adlı hikâye kitabındaki “Aklım Arkada Kalacak” hikâyesinde Saim'in çocukluk anılarını anlattığı, bu anıların içinde komşuları olan evli bir çiftin birbirleriyle vedalaşma anına şahit oldukları ve Feriha adındaki küçük kızla, onların aralarında geçenleri taklit ederek bunu bir oyuna dönüştürdükleri görülür.

*Viran Dağlar* adlı romanda ve *Ay Büyürken Uyuyamam*'daki “Gözleri Çakır” hikâyesinde bu durum çarpıcı biçimde gözler önüne serilir. *Viran Dağlar*'da dokuz yaşında bir kız çocuğu olan Cemile on bir yaşındaki Zülfikar'a, “Gözleri Çakır” hikâyesinde ise sekiz yaşındaki Hüsniye kendi yaşlarındaki Mehmet'e cinsel anlamda, “Kocam ol benim” derler. Aralarında geçenlere kitaplarda ayrıntılı bir biçimde yer verilir.

Benzer bir durumun *Susuz Yaz* 'daki Öç hikâyesinde Gülsüm Kadın'ın bir cahillik etmesinden korktuğu kızı Hacer'i Şerif Ali'den korumak istediğinde de söz konusu olduğu görülür. Şerif Ali köydeki bekâr kızlarla, evli kadınlarla adı çıkmış, işsiz biridir. Peşinde dolaştığı kızlardan biri de Gülsüm Kadın'ın

kızı Hacer'dir. Gülsüm kadın on altı yaşındaki kızını Şerif Ali'nin kandırmasından korkar. Kızın yaratılışıyla ilgili olarak cinsel zaaflarının olduğunu düşünmesi onu çok tedirgin eder. Böyle düşünmesinin sebebi kızını daha yedi yaşlarındayken dereye çamaşıra indikleri bir gün, yanından kaybolduğunu fark ettiğinde arayıp bir hayıt kümesinin dibinde kendi yaşlarında bir oğlanla sarmaş dolaş oğlana kendisini sevmesini öğretirken bulması olarak anlatılır. Daha sonra on altısına kadar تنها yerlerde kızını başka erkek çocuklarıyla yakaladığından, her seferinde de kızını dövüp azarladığından bahsedilir.

Adı geçen hikâye ve romanlarda çocukların gelişimsel süreçlerinin önemine vurgu yapıldığı görülür. Yedi yaşlarında çocuklar etraflarından gördüklerini bir oyuna dönüştürerek taklit etme eğilimindedirler. Bahsi geçen eserlerde çocukların birbirleriyle yalnız bırakıldıklarında böyle oyunlar oynadıkları görülür. Bu yaşlardaki çocuklar ne yaptıklarının farkında olacak bilince henüz sahip olmadıklarından, çocukların aileleri tarafından kontrol edilmesi, gözetilmesi ve mahremiyet eğitiminin çocuklara verilebilmesi gerekir. "Öç" hikâyesinde Hacer'in on altı yaşına kadar bahsi geçen eğilimi sürdürmesi Erken Yaşta Evlendirilme bölümünde ele aldığımız çocukların ergenlik çağlarında cinsi yönelimleriyle ortaya çıkan merakla açıklanabilir.

Bu noktada çalıştığımız eserlerde çocukların yetiştirilmesi bağlamında ailede mahremiyet eğitiminden yoksun oldukları, anne babalarının özel yaşamlarını çocuklarından sakınmadıkları bu yolla çocukların yaşlarına uygun olmayan davranışlar sergiledikleri sonucuna varılır.

## 1.2. Toplumsal Değerler

### 1.2.1. Dinî Değerler

Necati Cumalı hikâye ve romanlarında dinî meselelere geniş yer ayırmasa da ele aldığı meseleler din istismarı noktasında çarpıcı bir biçimde kendini gösterir. Çalıştığımız eserlerde dinî meseleler odağında yazarın din adamlarının menfaat düşkünlüğünü eleştirdiği görülür. Bununla birlikte yazar, insanların dinî birtakım yollarla para kazanmalarına ve dinî hassasiyetlerin siyasi amaçlarla köreltilmesi meselelerine sıklıkla olmasa da yer verir.

*Ay Büyürken* Uyuyamam'da yer alan "Mısırlar Kımıldıyor" hikâyesinde bir cami hocasının halkı bilhassa kendisine ikramda bulunmadıklarından günahkârlıkla itham ettiği görülür. Hocaya göre köydeki herkes günahkârdır, günaha boğulmuştur. Gereği kadar camiye gitmemeleri, içlerinde beş vakit namazı tam kılan olmaması ya da gereği kadar mevlût okutmamaları gibi türlü durumlar hocanın dilinden düşmez. Ayrıca menfaat beklentisine şu şekilde yer verilir:

*"Bağları bahçeleri vardı, harmanları vardı, ama onların günahlarını bağ  
ışlaması için ömrünü Tanrı'nın hizmetine adanmış, bağ bahçe sahibi  
olamamış hocalarına, bir sepet üzüm, bir sepet sebze, bir teneke buğday  
götürmek gelmiyordu akıllarına (Cumalı,2008:58)".*

Hocanın köy halkına karşı davranışlarında yanlışlıklar olduğunu düşünen Halil bir gün Hoca'yı mısırlar arasında Kolcu'nun karısıyla uygunsuz bir durumda görür. Hoca'ya gördüklerini cuma günü cemaate anlatacağını söylemesi üzerine Hoca hastalanır ve cuma gününe kalmadan ölür.

Din adamlarının halkın dinî duygularını istismar etmeleri üzerinden toplumsal yozlaşmanın yerini aldığı bir başka eser *Yağmurlarla Topraklar* romanıdır. Romanda yazar din algısındaki yanlışlıklara hocanın konuşması üzerinden şu şekilde yer verir:

*"Camiye gelmezsiniz, karılarınızı kısa kollu entarilerle başı açık  
gezdirirsiniz, düğününüz derneğiniz olur, hocanızı anmazsınız, aklınıza  
getirmezsiniz. Onun da canı can ama ne bağı ne bahçesi var, bir sepet  
üzüm, bir sepet taze sebze, bir çömlek bal pekmez götürelim de tatsın*

*demezsiniz, siz Allah'tan el çekersiniz, Allah da elbet sizden el çeker... (Cumalı, 2016:398,399)”.*

*Yağmurlarla Topraklar'da köyde, iş saatinde tüm köylünün duyacağı şekilde hoparlörde üstelik çirkin sesli birinin mevlit okuması mesele olarak verilir. İnsanlar gündüz çalışma saatinde saygılı bir şekilde dinleyemedikleri için mevlit okunmasını istemezler. Avukat Nihat bunun için belediyeye bir dilekçe verilmesi gerektiğini söyler ardından köydekilerden Yalçın ve Kâhya arasında şöyle bir konuşma geçer:*

— *Ben Halkçıyım dedi Yalçın. Şimdi dilekçeci verince, Halkçılar hoparlörümüzü çekemedi diyecek başkan...*

*Ama çok çabuk geçti kararsızlığı. Öfkesi baskın çıktı:*

— *Varsın desin! Yaz ağabey sen o dilekçeyi, hemen yaz da imzalayalım.*

*Kâhya:*

— *Sen bana bırak dedi. Ben Demokratım. Bana bir şey diyemezler. Ben imzalarım dilekçeyi. Anasını satayım, bir kör hocanın sesinden mevlit dinlemek için seçmedik Demokrat Parti'yi, karnımızı doyursun diye seçtik! Tütünlerimizi satmasını beceremezler, sonra mevlitle uyutmaya kalkarlar bizi... (Cumalı,2016:308,309).*

*Yalnız Kadın* kitabındaki “Karga” hikâyesinde anlatıcı, annesi ve yeğenleri mezarlık ziyareti yaparlar. Anlatıcının mezarlıkta para karşılığında dua okumak isteyen adamı kargaya benzetmesi şu satırlarla geçer:

*“Annem dualarını okudu. Ayrılıyorduk mezarın başından. Karşıdan, karalar içinde, ince uzun bir adam, hafif topallayarak koşmaya başladı bize doğru. Siyah pardösüsünü düğmelememiş, etekleri iki yana savruluyor koşarken. Siyah çember sakallı. İri bir kargaya benziyordu adam. Çocukların taşla ayağını incittikleri topal bir karga, nasıl kanatlarının yardımıyla seke seke yeminin yöresinde dolanırsa öyle yaklaşıyordu bize doğru. Biraz ötemizden sanki “Gak” dedi (Cumalı, 2014:53,54)”.*

Para karşılığında dua edilmesinin eleştirildiği hikâyede anlatıcı çok fazla bildiği dua olmadığını ancak mezarlıktaki maksadın merhum babasından öğrendiği üzere ölüyü hayırla, sevgiyle anmak olduğunu şu sözlerle anlatan adam babasından gördüklerine de yer verir. Mezarlıkta ne tür dua okunacağını bilmediğini söyler. Ölülülerini sadece sevgi ve selamla andığı anlatır ve şöyle devam eder:

*“Anılarımda kendi kusurlarımı büyütür, onları aklamaya çalışırım. “Bu da yeter” derdi babam. Dinine bağlı adamdı. Orucunu tutar, Kuran'ını*



*okurdu, ama sevmezdi bu tür goygoycuları, selviliklerde ötüşen kargaları. İlk adam iki üç lira versem dua okutsam, kendi eksiliğimi örter, babama bir borcumu öderim sandım. Birden toprağın altında kaşları çatılmış gördüm babamın yüzünü. Renkleri severdi, güneşi severdi, güzel sesli kadınların şarkılarını severdi o. Bu çirkin karganın okuyacağı duanın babama hayrı ne? Diye düşündüm (Cumalı,2014: 54)”.*

### **1.2.2. Ahlâkî Değerler**

İncelenen eserlerde dinî meselelere yoğunluklu olarak yer verilmezken toplumdaki ahlak temelli meselelere sıklıkla yer verildiği görülür. Ahlakın Yönden’in yaptığı tespitten hareketle Tanrı’nın emirleri, insanın doğası ve kültürel farklılar dışında da kendini gösterdiğini söylemek mümkündür. “Yani ahlakın geneli temsil etmesinin yanında; kuralların, kültürün ya da grubun bir kesimi için geçerli olabileceği durumlar da söz konusudur. (Yönden,2015:13)”.

*“Birey içinde yaşadığı çevreyle etkileşime bağımlı olarak (çevre farklılığına göre), kendi görüş ve bakış açısıyla çevreyle özdeşleştirdiği sürece ahlaki gelişimini sürdürür. Dolayısıyla farklı çevreler farklı ahlaki gelişime neden olabilecektir (Yılmazçoban, 2008)”.*

Ahlâkî eğitimdeki eksiklikler ailede başlar ve sosyal çevrenin de etkisiyle değerlerin yozlaşmasıyla sürer. Necati Cumalı ikili ilişkilerdeki çarpıklıkları ve değerlerin yozlaşmasını toplumun cinsellik temelli meselelerine yer verdiği *Ay Büyürken Uyuyamam* adlı hikâye kitabında ele almıştır.

#### **1.2.2.1. Çarpık ilişkiler yaşama**

Çalışmamız kapsamındaki eserlerde Necati Cumalı’nın sık sık çarpık ilişkiler üzerinde durduğu görülür. Eserlerde bireylerin gerek aile içinde gerekse toplumda yaşadıkları çarpık ilişkiler gözler önüne serilir. Bilhassa *Ay Büyürken Uyuyamam*’da bireyin yalnız kalması ile yahut birtakım cinsel arayışlarla çarpık ilişkiler yaşama süreçlerine yer verilmesi bu bağlamda dikkat çekicidir.

##### **1.2.2.1.1. Aile İçi Çarpık İlişkiler**

“Bayırda İki Çardak” hikâyesi; komşu çardakta yaşayan bir adamın Rıfatlar’ın çardağında gördüklerini anlatması üzerinde kuruludur. Adamın

anlattığına göre, Ali Şahin'in oğlu Rıfat Suna adında gencecik güzel mi güzel bir kızla evlenir. Babası Ali Şahin, evlendikten sonra Rıfat'ın malını ayırınca anlatıcı Rıfat ve eşiyle komşu olur. Rıfat'ın zaafı balık tutmaktır, yeni evli olduğu zamanlarda da hep balık tutmaya gider, eşini ihmal eder. Komşu çardakta yaşayan anlatıcı ile karısı yeni gelinin bu hâlini gördükçe gelini kendi çardaklarında ara ara düzenledikleri eğlencelere çağırırlar. Aradan bir müddet geçtikten sonra Ali Şahin çıkagelir. Ali Şahin'in namının kötü olduğu büyük oğlunun karısıyla yaşadığı ilişki sebebiyle herkesçe bilinir. Bu durum hikâyede şöyle anlatılır:

*“Ali Şahin'in adı kötü. Bilenler bilir, büyük oğlu Ali Şahin'i böyle kırdı çardakta değil, Urla'da evinde karısıyla yatakta yakaladıydı. Karıyı boşadı, Ali Şahin'i babamdır demeyip bir temiz kötekledi. Sonradan Ali Şahin'de mal bol, oğlana kuşçularda bir bağ bağısladı, işi tatlıya bağladı (Cumalı, 2008:111,112)”.*

Hikâyede bu ahlâki yozlaşma meselesi Ali Şahin'in büyük oğlunun karısı ile yaşadıklarıyla sınırlı kalmaz. Oğlu Rıfat'ın çardağında gelinin yalnız bulan Ali Şahin sık sık çardağa gelip gitmeye başlar. Anlatıcı ile karısı gelinin Ali Şahin'e kanmasından endişe duyarak Suna'yı Ali Şahin hakkında uyarırlar. Suna, ondan bir kötülük görmediğini, onun kendisine bilezik alıp altın diş yaptıracağını söyler. Adam, bir müddet sonra endişelerinin yerini bulduğunu daha sonra gelinin evlerine uğramadığını söyleyerek anlatır. Ardından gelin Ali Şahin'le İzmir'e taşınır.

*“Ondan sonra bir hafta gelin bize uğramadı. Üç beş gün çardaktan şoseye indi. Ali Şahin'le birlikte İzmir'e taşındı. Bir hafta sonra daha sakızın altına yeni çıkmıştık ki, bu kendiliğinden geldi, aramıza karıştı. “Nerelerdesin kız?” dememize kalmadı, baktık, bu ağzını açıveriyor, çocuklara, bize bol keseden gülü gülüveriyor. Kısacası, ağzının sağ yanında, pırl pırl parlayan altın çerçeveli iki dişini göstereceğini diye ne yapacağını bilemiyor. Keyfi kaçmasın diye iyi olmuş kötü olmuş demedik. Derken kahvelerin önünde duran otobüsten Ali Şahin'in indiğini gördük. Bu hemen: “Babalığım geliyor, bana müsaade, gideyim de karşılayayım dedi” dedi, yerinden fırladı. Çardağın önünde etekleri uçuşarak Ali Şahin'i karşıladı. İkisi birlikte çardağın içinde kayboldular (Cumalı,2008:116)”.*

Ahlâki yozlaşmanın aile içi çarpık ilişki noktasında yer ettiği bu hikâye Ali Şahin'in iki gelinine kötü gözle bakması ve gelinlerin bu durumu olağan karşılamalarıyla verilir.

“Dertli ” hikâyesinde Emin ile Havva birbirlerini sevmektedirler. Askere gitmesine bir ay kala Emin'deki değişikliği fark edip bir derdi olduğuna kanaat getiren ailesi çok geçmeden oğullarının Havva ile birbirlerini sevdiğini öğrenir. Askere gitmeden Havva'yı Emin'e almak niyetinde olan aile, Havva'yı Zıngınlar'dan ister ancak Zıngınlar Emin'i sevdiklerini söylediler de askerliğini öne sürerek kızlarını vermezler. Babası ve ağabeyi Emin'e Havva'yı kaçırmalarını söylerler. Emin bu fikre yaklaşmayınca oğlunun dertli hâline üzülen annesi Emin'e, “Neden oğlum? Neden üzüyorsun böyle tatlı canını? Ne demeye sokuyorsun kendini bunca eziyete? (s.121) diye sorduğunda Emin sebebini açıklayamaz. Emin'in annesine anlatamadıklarına hikâyede şöyle yer verilir:

*“On bir yaşlarında idi o sıralarda Emin. Bir gün anası, onu, kızkardeşini almış, dereye çamaşıra inmişti. Emin'in karnı acıktı, eve döndü. Kapının ipini çekti. Ev sessizdi. Bir duygu evin sessizliğini bozmamaya itti Emin'i. Karnını doyurmayı unuttu. Evin odalarını gürültü çıkarmadan dolaştı. Yengesi ortalarda yoktu. Samanlığa yaklaştı. Samanlığın kapısı kapalıydı, içerden sesler geliyordu (Cumalı, 2008: 121,122)”.*

Dinlediğinde babasıyla yengesinin açık saçık konuştuklarını duyan Emin, hala babası ile yengesinin ilişkisinin devam ettiği kanısındadır. Emin'in ağabeyine olan güvensizliği ise şu durumdan ileri gelir:

*“Ağabeyisi itin biriydi. Babasından mal, para koparmaya bakıyor, karısının neler karıştırdığına aldırmadan, şunun bunun karısı, gelini ardında koşuyordu. Emin nasıl böyle bir baba ile ağabeye emanet edip gidebilirdi Havva'yı? (Cumalı, 2008:12).”*

Emin böyle düşünüyor olmasına rağmen duygularını daha fazla kontrol edemez. Bir gün Havva ile damın gerisinde konuşurlarken mendilini ve bıçağını çıkarır, Havva'yı kaçıtır. Havva hiç direnmez. Bir hafta kaçak yaşarlar döndüklerinde, yıldırım nikâhı ile evlenirler. Düğünleri yapılmaz, Zıngınlar kızlarına küser. Nihayetinde Emin'in askerlik vakti gelir. Önceleri

bu evde çok iyi muamele gören Havva bu durumdan memnun olur. Bir müddet sonra kayınbabası gerçek yüzünü şöyle gösterir:

*“Bir kahve pişirmesini istedi Havva’dan. Kahve’yi elinden alırken bakışları değişti Havva’ya. “Gel otur yanıma...” dedi. Havva şaşırıldı. Oturacak oldu. Kayınbabası daha fazla saklamadı niyetini. Elini uzattı, Havva’yı bileğinden tutup kendine doğru çekmek istedi (Cumalı, 2008:123)”.*

Havva güzel olduğu kadar kuvvetlidir, ani bir hareketle kendini kurtarıp odadan dışarı kaçar. O gün kayınbabası gelinin üstüne fazla düşmez. Daha sonra Havva kayının tacizine de uğrar. Havva’nın kayının tacizine maruz kalması ve ona karşı direnmesi şöyle anlatılır:

*“O gün akşam olmadan, kayını damladı eve. O da Havva’dan kahve pişirmesini istedi. Havva pişirdiği kahveyi odadaki sininin üstüne bıraktı, kayının eline vermedi. Kayını hiç de cesaretini yitirmedi bu davranıştan. Odadan çıkmak isteyen Havva’nın ardına düştü. Evin içinde bir süre koşuştular. Kız avluya attı kendini. Eline geçen bir çapayı kavradı, kaldırdı kayının üstüne doğru atıldı: “Utanman sıkılman yok mu?” dedi. “Kardeşinin karısıyım! (Cumalı,2008: 124)”.*

önünden gitmez. Hikâyede bu durum şu şekilde yerini alır: Ahlâki değerlerdeki yozlaşmanın kayın baba ve kayın biraderin kocası askerde olan gelinlerini taciz etmeleri üzerinden verildiği eserde, Havva’nın maruz bırakıldığı tacizlere boyun eğmeyişi, üzerine atılan iftira ve kocasının bu durum karşısındaki tutumu Kin Gütme Ve İntikam Alma Meselesi başlığında ele alınmıştır.

*Acı Tütün* ise aile içi çarpık ilişkiler meselesinin ahlâki çöküşe yol açması noktasında “Karılarımı, kardeşleri, babalarıyla düğün yataklarında, samanlıklarda bastırırlardı” ifadeleriyle çarpıcı biçimde yerini bulduğu bir romandır.

Toplumsal değerlerin yozlaşmasının akrabalık ilişkilerinin çözünmesiyle meydana geldiği bir başka eser hikâye kitabına adını veren “Susuz Yaz” hikâyesidir. Hikâyede Hasan ve Osman kardeşlerdir. Hasan kendi menfaatini düşünen geçimsiz biridir. Kendi bahçesinden köyün havuzuna giden suyu keser, köylünün bütün mahsulü kurur. Osman, ağabeyinin bu davranışını hoş

karşılama da ona karşı gelmez. Eşini doğum sırasında kaybeden Hasan yan bölmede Osman'la birlikte nikâhsız yaşayan Bahar'ın aralarındaki ilişkiyi kıskanır ve Bahar'ı düşünmeden edememeye başlar. Aynı evde yaşayıp, aynı tarlada çalıştığı, kardeşinin eşim dediği kadının görüntüsü gözlerinin

*“Önceleri birkaç gece, belli belirsiz bir gayretle bu yasak görüntüyü gözlerini önünden savmaya çalıştı. Birkaç gün sonra bu gayreti gösteremez oldu. Yatağına girmesiyle birlikte Bahar'ı düşünmeye başlıyor; kanının tuttuğu, uykusuz, sıcak gecelerde, ne kadar istese, ne ölen karısını ne de başka bir kadını hatırlayamıyor, gözünün önüne getiremiyordu. (Cumalı, 2016:10)”*

Hasan'ın içten içe, Osman ile Bahar'ın arasının bozulmasını istemesi psikolojide şöyle açıklanır:

*“Bireylerin hem haset hem kıskançlık olarak ifade edilen; kişinin kendisinde bulunmasını istediği fakat bir türlü elde edemediği bazı şeylerin diğer insanlarda olması hali kişiyi rahatsız etmektedir. İşte bu hisle beraber genelde diğer duygu durumları da ortaya çıkar. Başka insanların üzüntü ve zor durumlarına sevinmede bu duyguların yansımalarından biridir (Polat,2017:23)”*

Hasan'ın Bahar'a duyduğu aşk ya da sevgi değildir. Karısı öldükten sonra kadınsız yaşamaya başlayan Hasan'ın Bahar'ı aklından çıkaramaması ölen eşinden sonra aylarca kadınsız yaşamasıyla kabaran ve kontrol edemediği cinsel istekleriyle ilgilidir.

Mahsullerini susuz bıraktığı için kendisinden nefret eden Veli Sarı'yı öldüren Hasan kardeşinden kendi suçunu üstlenmesini ister, hapisanede geçirdiği zamanlarda Bahar'a sahip çıkacağına ve onu hapisanede harçlıksız bırakmayacağına söz verir. Ancak sözünü yerine getirmez, Bahar'a da kardeşinin hapisanede vurulduğu yalanını söyler. İkisinin de dul olduğunu öne sürerek Bahar'ı kandırır ve onunla karı koca hayatı yaşamaya başlar üstelik bir de çocukları dünyaya gelir. Affa uğrayıp hapisten çıkan Osman'ın ölmediğini gören Bahar kendisini kandırıldığını söyleyerek Hasan'ı vurur.

Değerlerin yozlaşması meselesinin Hasan karakteri üzerinden ele alındığı hikâyede Hasan'ın yalancı ve erkek kardeşinin eşine kötü gözle bakan biri olması hikâyenin temel meselelerindedir.

### 1.2.2.1.2. Toplumdaki Çarpık İlişkiler

Kitabın ilk hikâyesi kitaba adını veren “Ay Büyürken Uyuyamam”da adına yer verilmeyen adam bir evin bir odasını kiralamıştır. Hikâyede bu adamın yalnızlığı üzerinden kadınlara olan zaafı şu şekilde verilir:

Yatağında bir türlü özlemlerinden, sıkıntısından kurtaramazdı kendini. Sağa döner, sola döner, gözlerini sıkı sıkı yumar, sayı sayar, başını yastığa gömer, sonra güç belâ uyur kalırdı.

*“Aylı geceler, büyüyen ayla birlikte daha da uzardı uykusuzlukları! Odasına dolan ayışığı, aşksızlığını, yalnızlığını ansıtır, bütün özlemlerini uyarır, bütün anılarını karanlıktan aydınlığa çıkarırdı sanki. Geçmişte tanıdığı kadınların, kızların kendisini çağıran bakışları canlanırdı ayışığında. Onur sorunu yaptığı ilişkileri, alınganlıkları, cesaretsizliği, kaçışları, sırasında yer, sırasında zaman bulamadığı için değerlendiremediği fırsatlar, hızla birbiri üstüne geçer dururdu gözünün önünden. Bir kez olsun elini bile tutamadığı kızlar, kadınlar, ettiler, dudaktılar, beldiler kokuydular şimdi belleğinde! (Cumalı,2008:8)”.*

Bir müddet sonra adam daha evvel hiç aklından geçmeyen ev sahibi kadınla birlikte olur. Aylardır kadınsız yaşayan adamın kadını bir figür ve yalnızca cinsel gereksinimlerini karşılayacağı bir nesne olarak görerek yaşadığı ilişkiye hikâyede ayrıntılı bir biçimde yer verilir.

“Horoz” hikâyesi, anlatıcının arkadaşlarıyla birlikte yaptığı gezi sırasında Gökova Körfezi’nden uzaklaşarak vardıkları bir köyden gözlemledikleri üzerine kuruludur. Anlatıcı, gittiği köyde farklı yaşlarda pek çok kadın varken görünürde yetmiş yaşlarında tek bir erkek olmasından şaşkındır. Yetmiş yaşlarına gelmiş yaşlı bir adamın beş haneli bir köyde eşleri gurbetçi olan kadınlara sözde sahip çıkışının anlatıldığı hikâyede ahlâki yozlaşma bütün kadınların tavuğa o yaşlı adamın ise horoza benzetilmesi üzerinden anlatılır.

“Anası Kızından Maya” hikâyesinde bir anne ile kızın kasabada kahvenin önünden geçerken güzellikleriyle erkeklerin dikkatini çekmeleri şöyle anlatılır:

*“Erkeklerin göğüs geçirdikleri duyulurdu arkalarından. İçlerinden biri, aklından geçenleri yüksek sesle açığa vururdu: “Allahım ikisi*

*birbirinden tatlı hangisini yersin?” Bir başkası: “İş anasında, derdi. Anası kızınadan maya... (Cumalı,2008:164)”.*

Kızı on altı yaşında olan neredeyse otuz beş kadının kocası ölmüştür, babası ile birlikte yaşar. Kahve de oturanlar arasında yer alan Cemal kadına kızına âşık olmuştur. Kısa süre içinde kızını istetir, nişan yapılıır. Ancak bir müddet sonra Cemal duygularında değişimler olduğunun farkına varır. Cemal’in bu duygu değişiminde şöyle söz edilir:

*“Yine kahvede ana kızını yolunu beklemeye başladı öğleden akşama kadar. Ama bu kez, caddeden geçerken yüreğini ağzına getiren nişanlısı değildi. Açıkça anladı ki başlangıçtan beri, kızına değil anasına tutkundu. Kollarına almak, kavuşmak, bir yastığa baş koymak istediği anasıydı nişanlısının. (Cumalı, 2008:165)”.*

Cemal, nişanlısı arkadaşlarıyla dışarıda bulunduğu bir sırada sarhoş olup soluğu nişanlısının annesinin kapısında alır. Cemal’in, “Benim gözüm sende” (s.167) demesi üzerine şaşkınlığa uğramakla birlikte, yıllardır erkeksiz yaşayan kadının o hüzünlü gözlerinde bir ışık yandığı anlatılır. Cemal kadını bıçakla tehdit eder. Kadın rezil olacağını, kızının yüzüne bakamayacağını söylese de Cemal onu kendisiyle birlikte olmaya zorlar.

“Helvacı Güzeli” hikâyesinde ahlâkî çöküşe çok yönlü bir şekilde yer verilir. Cinsel sapık olarak belirtilen bir kimse ve bu durum karşında ondan öğrenen karısının durumu şöyle verilir:

*“Bütün kasabanın huyunu bildiği bir cinsel sapığın karısı olarak yaşamak çilesiydi kadının. Çok yakınlarına evlendiklerinde kocasının böyle bir huyunun olmadığını söylerdi. Gerçi ince sesi, yumuşak gövde hareketleriyle erkekten çok kadını andırıyordu o sıralarda da. Ama onun bu durumunu efendiliğine, gördüğü eğitime verirlerdi çevresinde. Adam, İstanbul’un vergi dairelerinden birinde genç bir memurdu o zaman. O da memur kızydı. Evliliklerinin ilk dört yılı düzenli geçti. Kadın iki yıl arayla iki kız doğurdu. Kucağında küçük kız henüz altı aylıkken, rüşvetten hapse girdi kocası. O, iki küçüğüyle bir yıl adamın hapisten çıkmasını bekledi. Mahallede hafiflik sayılacak hiçbir hareketi duyulmadı. (Cumalı,2008:169)”.*

Hapishaneden çıktıktan sonra eski halinden eser kalmayan, neredeyse kendi cinsinden biri olmuş olan kocasının bu hâlimden utanan kadın, iki çocuğu olduğu için adamı bu haliyle kabul etmeye mecbur olur ancak karı-koca ilişkileri sona erer. Kocasına İstanbul’dan taşınmak istediğini söyler.

Sahip olduğu her şeyi satarak ailesiyle birlikte bir Ege kasabasına yerleşen kişi burada helvacılığa başlar. Bu kişi bulunduğu her çevrede durumunu ele verir. Yanında çalıştırdığı ustalar hep bulunduğu çevrenin yabancısı olur, bir müddet sonra yeterli kazancı elde edip işten ayrılırlar. Adam sonraları helvacılığı iyice öğrenir artık ustalarla çalışmaz yanına yamaklar alır, gelen her yamak en fazla bir yıl sonra işten çıkar. Helvacının yamaklarla olan ahlâk dışı ilişkisi hikâyede şöyle anlatılır:

*“Alışverişin durgun saatlerinde kasabalılar kasabanın içinde ters çevrilmiş bir sandalye ile dükkâni boş görürlerdi. Gelen sabırsız bir alıcı, yoğurt, helva almak için sandalyeyi yana çekerek içeriye girecek, seslenecek olsa, uzun bir süre sesine karşılık alamaz, fakat gene de dükkândan ayrılmaz beklerlerdi. Alıcı, yamağın, helvacının sonunda geleceğini bilirdi. Nitekim sonunda, merdivenden inen birinin ayak sesleri duyulur, ya helvacı ya yamak pantolonun kemerini yukarıya çeke çeke yapım yerinden dükkâna geçer, ara kapının hemen yanındaki muslukta ellerini sabunlayarak alıcıya ne istediğini sorardı. (Cumalı,2008:171)”.*

Son yamaktan sonra adam yanına Vehbi adında bir genç birini alır. Vehbi adamla ilişkisini sürdürürken ara sıra adamın başkalarıyla ilişkisi olan karısını da kendisine bağlar. Vehbi'nin sapkınlığı o kadar uç bir hâl almıştır ki adamın evlenip boşanan kızı büyük kızı da Vehbi'ye karşı koyamaz. Aynı aileden üç kişi ile ilişkisi olan Vehbi nihayetinde ailenin küçük kızıyla evlenmek istediğini adama söyler. Küçük kız ise duyduklarını asla kabul etmez. İstanbul'a gitmeye karar verdiğini, dayısının kendisine yardım edeceğini söyler. Annesi de yaşadıklarından duyduğu pişmanlıkla kızının yanında olur. Hikâyede helvacının, karısının ve onların büyük kızlarının yaşadığı cinsel bunalım ve ahlâkî yozlaşma karşısında ailenin küçük kızının okuma mücadelesi detaylı bir biçimde yerini alır.

“Pan” adlı hikâyesinde de yetmiş yaşlarındaki Yusuf'un evli kadınlarla yaşadığı ilişkilere dayanan gençlik maceralarını son derece doğal bir hâle bürüyerek anlattığı görülür.

### **1.2.2.1.3. Çocuk İstismarı**

Çocuk istismarı meselesi ele aldığımız eserlerde yer yer aileden kaynaklı olarak da verilir. Aileler ya çocuklarının yaşam koşullarına bağlı olarak ihmal



ederler ya da istismarı görmezden gelerek bu duruma kayıtsız kalırlar. “Çocuk ihmali istismara karşı daha pasif eylemleri içeren ve çoğu zaman ailelerin yetersiz maddi durum ya da bilgisizliğinden de oluşabilen eylemsizlikler olarak da kabul edilebilir (Taş,2017:11)”. Dolayısıyla istismara maruz kalan çocukların karşı karşıya kaldıkları bu durum ailelerin ihmalinden de kaynaklanabilir.

“Tanrı’nın Kızlarında” hikâyesinde dört yaşlarında bir çocuğun ailesi tarafından ihmal edilmesi ve cinsel istismara maruz kalması, çocuğun içinde bulunduğu durum üzerinden çarpıcı ifadelerle anlatılır. Yolda bu haldeki çocuğa rastlayan yargıç, savcı, avukat ve bilirkişiden oluşan bir grup çocuğu o halde görmelerine rağmen çocuğu olduğu yerde bırakırlar. Çünkü hukukî şartlar bakımından babasından vekâlet almadıkça ellerinden bir şey gelemeyeceği söylenir. Burada hukuk sistemindeki aksaklıkların eleştirisinin yapıldığı dikkat çeker.

*Susuz Yaz*’daki “Kaatil” hikâyesinde de çocuk istismarı meselesine yer verilmiştir. Annesi, oğlu Abdi’yi üç yaşlarında sakat bırakıp âşığıyla birlikte kaçarak terk etmiştir. Kapı önünde, onun bunun elinde kalan Abdi’yi babası, gevrek satsın diye bir fırıncının yanına yerleştirir. Fırıncının cinsel istismarına maruz kalan küçük çocuk daha sonra kötü niyetli başka insanların elinde sigaraya, içkiye hatta uyuşturucuya alışır. Bu hikâye Kin Gütme Ve İntikam Alma Meselesi başlığı altında ele alınmıştır.

“Göz Açmak” hikâyesinde de ahlâkî yozlaşmaya çocuk istismarı üzerinden işaret edilir. Hikâyede de “çocuk” olarak geçen on dört yaşında bir erkek çocuğu otuz yaşlarına yaklaşmış dayıoğlu Kerim ağabeyi hikâyede geçen ifadeyle “hovardalık” yapamaya evli bir kadının evine götürür. Evde sekiz yaşında bir kız çocuğunun oluşu ve kız çocuğuna karşı muamele dikkat çeker. Kız, parmağı ağzında konuşmaları dinlerken, annesi olduğu sezdirilen ev sahibi kadın çocuğa orada dikilmemesini gidip ineğe göz kulak olmasını söyler. Ardından ev sahibi kadın ile eve gelen on dört yaşındaki çocuk birlikte olurlar. Buradaki mesele on dört yaşındaki bir çocuğun böyle bir ilişki yaşamasının yanı sıra kadının evli olması üstelik duyduklarını

anlamlandırması zor olsa dahi unutmayacak olan gelişme çağında küçük bir kızın bu duruma şahitlik etmesi ve çocuğun bu yolla istismara maruz bırakılmasıdır.

#### 1.2.2.2. Kin Gütme Ve İntikam Alma Meselesi

*Ay Büyürken Uyuyamam*'daki "Dertli" hikâyesinde kocası askere giden Havva kayın babasının ve kaynının tacizine maruz kalır. Gördüğü her muamele karşı direnerek yanına ne kayınbabasını ne de kaynını yaklaştıran Havva'yı baba oğul bir süre işbirliği yaparak, açıktan açığa sıkıştırmaya devam ederler. İşler umdukları gibi gitmeyip, genç kadından yüz bulamayınca bir oyun tertip edip, Havva'nın eve bir yanaşma aldığına ilişkin laf çıkarırlar. Havva yine kendini kurtarır bu defa annesinin evine gider. Kendini affettirir. Babasının, Havva'nın kendisine ihanet ettiğini yazdığı mektubu alan Emin bir ay izin alıp köye gelir. Kendini karısının ailesine affettirdikten sonra yanaşmayı bulur, köy kahvesine getirir ve olanların tümünü, döverek konuşturduğu yanaşmaya itiraf ettirir. Aynı gün ağabeyini de dermanı kalmayınca kadar döver. Babasının saçını sakalını kör bıçakla keserek bir bakıma karısına yaşattıklarının intikamını ağabeyinden ve babasından almış olur.

Kin gütme ve intikam alma meselesi *Susuz Yaz*'daki hikâyelerin pek çoğunda sıklıkla ele alınır. Kitaba adını veren "*Susuz Yaz*"da intikam alma iki türlüdür. İlki, köyün suyunun tamamını kendi tarlasına çeviren Hasan'a diğer köylülerin kin gütmesi ve ondan intikam almak için köpeğini öldürüp, ona gözdağı vermek istemelerinde görülür. Diğeri ise yengesi Bahar'a kardeşi Osman'ın öldüğü yalanını söyleyerek onunla birlikte olan Hasan'ın hikâyesinin sonunda kandırıldığını öğrenen Bahar tarafından öldürülmesiyle kendini gösterir.

İntikam meselesinin görüldüğü bir diğeri eser olan "Öç" hikâyesinde Şerif Ali'nin kadın zaafından şu şekilde söz edilir:

*Şerif Ali ise, bıyıkları ilk terlediği günden beri, kimi kocalı kimi kocasız, kim, kocası gurbette kadınların, kimi de yetişkin kızların, kocalarından, ağabeylerinden dayak yer, yine de huyundan vazgeçmezdi. Oğlan işsiz güçsüz, çiçeği elinde, körüklü çizmeleri ayağında, köyün içinde şunun*

*bunun karısının, kızının ardından sürter dururdu bütün gün! (Cumalı, 2017:79)*

Şerif Ali'nin peşine düştüğü kızlardan biri de Hacer'dir. Hacer'in annesi Gülsüm Kadın ise bir şekilde kandırmasından korktuğu Şerif Ali ile kızını görüştürmez. Şerif Ali annesini Gülsüm Kadın'a Hacer'i istemek için gönderir ama kadın kızını vermez. Bir müddet sonra kızı kendi rızasıyla Şerif Ali'ye kaçar. Ardından Gülsüm Kadın, küçük yaştaki oğlu Ömer'e şöyle söyler:

— *O namussuzun leşini serip dönmezsen ana deme bana! Anladın mı? Ana deme! O rezilin bağırsaklarını önüne dökmekten dönersen, kapım ölünceye kadar kapalı sana! Hadi, koş!(Cumalı, 2017: 118).*

Gülsüm Kadın'ın yönlendirmesiyle Şerif Ali'den intikam alıp “namusunu temizlemek” için yola koyulan Ömer, Şerif Ali'yi değil, onun Hacer'i istemeye geldiklerinde annesinin Gülsüm Kadın'a:

— *Hep okur, garibim! Hep okur! Hep kitap ister! Katığını, erzağını her sefer götürüşümüzde öğretmene selam edin bana kitap göndersin, der. Öğretmenin yolladıklarını geri verir, götürdüklerimi alır. Köyde kimde ne kitap varsa, babası, ben toplar götürür ya da göndeririz hep. Hep okur. Bacak kadardan halleri başkaydı Mahmut'umun. Şerif Ali'ye hiç benzemezdi. Bir gün, bir acı söz şitmedim ağzından. Anam demez, anacığım derdi hep garibim. Üç yıl önce öğretmeni dinleyip enstitü mektebine gönderiverseydik, kurtulacaktı dağları beklemekten. (Cumalı,2017:105).*

diyerek söz ettiği kardeşi Mahmut'u vurur. İntikam peşine düşen küçük yaştaki Ömer kendi yaşlarındaki bir çocuğu vurarak katil olur.

“Yenilmeyen” hikâyesinde intikam güreşlerde hiç yenilgi görmemiş Tülü adlı devenin yakılarak öldürülmesiyle kendini gösterir. Tülü yenilmezliğiyle namı tüm kasabanın dilinde olan bir devedir. Girdiği her güreşten galip çıkan Tülü'ye ve sahibine, kazancını deve güreşleriyle sağlayan diğer deve sahipleri kin duyar. Bir gece Tülü'nün ahırından dumanlar yükseldiği görülür. Ahıra girildiğinde Tülü'nün kömürleşmiş gövdesiyle karşılaşılır. Tülü'nün sahibi Hasan yangını kimin çıkardığını soranlara kim olduğunu bilemediğini söyler daha da üsteleyenlere ise, “Bütün bildiğim Tülü'yü yenemediler, azraili çıkardılar karşısına” der. Hikâyede intikam almanın deve güreşleri üzerinden

maddi sebeplerle ortaya çıktığı, intikam planının bu kez bir insan değil savunmasız bir hayvan için hazırlandığı görülür.

“Dağlı İle Muharrem ” hikâyesinde Muharrem gücünün yettiği Dağlı’dan tehdit yoluyla haraçlar alır. Dağlı ise çocuklarının nafakasını Muharrem’e vermek istemez. Bir gün Muharrem Dağlı’nın yolunu keserek haracını yükselttiğini söyler. Dağlı’nın şimdiye kadar verdiği paralardan pişman olduğunu söylemesinden bir müddet sonra Muharrem Dağlı’yı alıkoyar. Muharrem Dağlı’yı vuracakken Dağlı da onu vurur. İntikam hırsı burada Dağlı’nın Muharrem’i vurmasıyla görülür.

Abdi adlı çocuğun çok küçük yaşlardayken cinsel istismara maruz kalmasının anlatıldığı Kaatil hikâyesinde, Abdi’nin çocukken yaşadığı bu travmatik durumu yüzüne vuran adamı öldürmesi üzerinden intikam alma meselesinin ele alındığı görülür. Abdi’nin ceza almaması için arkadaşları avukata danışır ancak Abdi yaptığından pişman değildir; avukata kendisi için üzülmemesini böylesinin belki de daha hayırlı olduğunu söyler.

*Makedonya 1900*’de yer alan “Dilâ Hanım ” hikâyesinde Arnavut Beyi ile Rıza Bey arasında toprak meselesinden çıkan anlaşmazlık sonucu bir kavga meydana gelir. Silahların çekilmesiyle son bulan kavgada Arnavut Beyi vurulur. Arnavut Beyi’ni Rıza Bey öldürmemesine rağmen kavga ikisinin arasında çıktığından suç Rıza Bey’in üzerine kalır. Arnavut Bey’inin on dört yaşında gelin olan yedi yıllık evli olduğu karısı Dilâ Hanım kocasını öldürdüğünü duyduğu Rıza Bey’e kin güder ve onu kendi elleriyle öldüreceğini, onu kendisine diri getirene sürüsünün yarısını bağışlayacağını söyler. Adamları Rıza Bey’i ona getiremeyince, Rıza Bey’in peşine kendisi düşer. Rıza Bey’i görür görmez ona âşık olur. Rıza Bey de Dilâ Hanım’a âşık olmuştur. Rıza Bey Dilâ Hanım’la evlenmek ister. Dilâ Hanım ise kocasının katilinin Rıza Bey olmadığına ikna olmuş olsa bile onunla evlenmesinin uygun görülmeceği düşüncesiyle kendi yaşamına son verir. Hikâyede Dilâ Hanım intikam almamıştır ancak hikâyenin sonuna gelinene dek hikâyeyi Dilâ Hanım’ın kocasının katilinden intikam alma hırsının bürüdüğü söylenebilir.

*Makedonya 1900'de yer alan "Zole Kaptan'ın Ölümü" hikâyesinde intikam meselesinin kendini gösterdiği görülür. Hikâyede savaş yıllarında, Florina'daki savaşa bağlı olan meselelere yer verilir. O yıllarda Saadettin'in babası komitacılar tarafından dövülerek öldürülür. Hürriyet ilânıyla birlikte affa uğrayan komitacılar silahlarıyla birlikte serbest bırakılırlar. Affa uğrayan komitacılar arasında Saadettin'in babasının döverek öldüren arasında yer alan Zole Kaptan da vardı. Saadettin Zole Kaptan'ın babasını öldürenlerin arasında olduğunu öğrendikten sonra on beş yıl boyunca Zole Kaptan'ı öldürüp babasının intikamını alma hırsı duyar. On beş yıl sonra yüzbaşının da desteğiyle Zole Kaptan'ı öldürüp intikam alır.*

*Kurt Kanı hikâyesi kitapta, "Zole Kaptan'ın Ölümü" hikâyesinden sonra gelir ve onun devamıdır. "Kurt Kanı"nda Saadettin'in Zole Kaptan'ı öldürdüğü için pişman olmadığı görülür, ancak bundan sonra yaşamını kaçarak sürdürmesi şöyle anlatılır:*

*"Düşündükçe, bir bakıma hiç de suçlu gibi görmüyordu kendini. Zole'yi vurmak bir borcu yerine getirmektir onun için. Babasını öldürmesinden beri Zole'yi vurmaya hak bellemiş, çevresindeki çok kişi de bu hakkı tanımıştı ona. Zole'yi vurduğunu duyulunca hiç de suçlamayacaklardı onu. Aksine, babası artık mezarında rahat yatar, diyeceklerini duyar gibi oluyordu arkasından. Hatta hatta Zole'nin kendisi bile sonunu aklına getirdikçe, bir gün kendisini vuracaklar arasında, beş yıl önce Nevaska'da döve döve öldürttüğü köylünün, geride on altı yaşında bir erkek evlat bıraktığını, onun yetişip babasının öcünü alacak çağa geldiğini hatırlayabilirdi. Bütün bu düşündükleri haklı da olsa kurtarmaya yetmiyordu onu bundan sonra kaçmaktan, yasadışı yaşamaktan (Cumalı,2011:100)".*

Sadettin'den hikâyede, "Herkes kadar cesur ya da herkes kadar korkak" olarak bahsedilir. Onu olduğun cesur görünmesini sağlayan ise içindeki intikam alma hırsıyla hareket etmesidir. Zole'yi öldürdükten yaklaşık dört yıl sonra iki Müslüman oduncunun öldürülmesi üzerine köylüler Sadettin'i gözüpek biri olarak tanıdıklarından Sadettin'den bunu yapanların yanına bırakmamasını isterler:

*"Bekir'in yaşlı babası:*

— *Allahlarından bulsunlar! Benden beter acı görsünler!*

*Fırıncı huňla söylendi:*

— *Bırakma bunu onların yanına Sadettin Kaptan!*

*Sadettin elini Bekir'in yaşlı babasının omzuna koydu:*

- Önce benden bulacaklar!..  
Fırıncıya döndü:  
— Bırakmayacağım!.. (Cumalı,2011:105)”.

Bunun üzerine Sadettin kiliseye giderek papazdan oduncuları kimin öldürdüğüne yönelik hesap sorar. Cevap alamayınca rastgele sekiz kişiyi seçip oduncuların intikamını almak için onları vurur.

Aynı kitaptaki “Arif Kaptan ile Oğlu” hikâyesinde ise karısı ve kızı Yunanlılar tarafından öldürülen Arif Kaptan intikamını iki Yunan askerini vurarak alması hikâyede şöyle geçer:

*“Arif Kaptan’ın, yıkılan evinin, ölen karısı ile gelinlik kızının acısı ile dağlanıyordu yüreği. Doğup büyüdüğü köyü yanmış yıkılmıştı. Yıkıntılar arasından iniltieler geliyor, sokaklarda yakınlarının, tanıdıklarının ölüleri yatıyordu. Öncü birliğinin erlerini görünce, bütün bu cinayeti işleyenleri ele geçirdiğini sandı. Birliğin başındaki çavuş onları görmüş mavzerini omuzluyordu. Oğlunu bileğinden tutup yanından geçtikleri damın duvarı gerisine çekti. Damın gerisinden iki el ateş edebildi. Birinde çavuşu, ikincisinde çavuşa en yakın olan eri devirdi. Niyeti birlikteki erlerin hiçbirini sağ bırakmamaktı.(Cumalı, 2011:125,126)”.*

Arif Kaptan ile oğlu tutuklanırlar ve ölüm cezası alırlar ancak idama götürülecekleri sırada kaçarlar. İlerleyen zamanlarda Kurtuluş Savaşı’na kendi binek hayvanlarıyla katılıp, orduya pek çok yarar sağlarlar.

### 1.2.2.3. Diğer

Bu başlıkta yer verdiğimiz eserlerde dedikodu meselesi sıklıkla kendini gösterir. “Kimi zaman gerçeğe dayanan kimi zaman da gerçeğe ilişkisi olmayan sıradan bilgi alışverişi olarak nitelendirilen dedikodu, insanların özel yaşantılarını konu alır.” (Tekgöz,2013:19) Hikâyelerde görülen, kimi kadınlar hakkında “ahlâksız” olduklarına ilişkin yapılan asılsız yorumlardır. Kadınların hakkında “ahlâksız” olduklarına yönelik dedikoduların çıkması, küçük yerlerde halkın dedikoduya eğilimli olması ve özellikle tek başına yaşam mücadelesi veren kadına karşı önyargılı olma durumuyla verilir.

*Ay Büyürken Uyuyamam*’da “Kayacak’ın Kadınları” hikâyesinde Kayacak köyünün kadınları hakkında gerçek olup olmadığı bilinmeyen

haberler çıkar. Köydeki bütün erkeklerin birbirlerinin eşleriyle ilişkisinin olduğu iddia edilir. Ancak bu iddiaların nasıl ortaya çıktığı söylenmez.

“Hanım ” hikâyesinde ise on beş yıldır nikâhlı kocasından ayrı yaşayan orta yaşlı güzel bir kadının kâhyasıyla ilişkisi olduğuna ilişkin haberler bilhassa erkekler arasında yayılır. İnsanlar yalnız bir kadını hayatını tek başına sürdürmesini yadırgarlar ve hakkında dedikodu çıkarırlar.

Dedikodunun kendini gösterdiği bir başka hikâye ise *Yalnız Kadın* adlı kitaptaki “Türkân’ın Günleri ” hikâyesidir. Günlerinin hep aynı olmasından bahsedilen Türkan umutlu, içi yaşama sevinciyle dolu bir kızdır. Gördüğü rüyalar dahi onu memnun eder. Arkadaşıyla sohbet etmekten, dans etmekten çok hoşlanır yalnız annesiyle gezmekten hoşlanmaz. Onunla gittiği yerlerde dedikodu yapıldığından, buralar ona sıkıcı gelir. Dedikodulu ortamlardan hikâyede şu şekilde bahsedilir:

*“Halkevinde sık sık danslı toplantılar olurdu. Oysa burada her şey ölü gibiydi. Başla bir kadın noterin karısının giyinişinden söz açtı. Yeni yaptırdığı yünlü elbisenin kendisine hiç yakışmadığını söyledi. Öteki konuklar da yünlü elbisenin, dolayısıyla da noterin karısının kusurlarını sayıp döktüler. (Cumalı,2014:58,59)”*.

Aynı kitaptaki “Kar” hikâyesinde ise dedikodu çıkmasından çekinen Nihal ve Vedat’ın birbirlerini sevdiklerinden ancak yan yana gelememesinden söz edilir.

*Acı Tütün* romanında Ferit ile Binnaz birbirlerini sevmektedirler. Binnaz’ın annesi Eda Algan, kızını Ferit’e vermeyi kabul eder ancak bazı şartlar koşar. Önce bazı maddi taleplerin beraberinde bir nişan sonra nikâh ve nihayetinde bir düğün yapması şartıyla kızını Ferit’e verir. Ferit gece gündüz çalışarak nişanı ve nikâhı yapar ancak Eda Hanım düğünden evvel kızını damadıyla görüştürmez. Kızı nikâhlı oldukları için Ferit’le konuşup görüşmeyi ister ancak annesi, “Kız sen bu konu komşuya rezil mi edeceksin beni” ,(Cumalı,2016) der.

*Acı Tütün*’de geçen, “Kahvelerde vakit öldürmenin her zaman her yerde geçerli olan bir başka yolu da dedikoduydu elbet...” ifadesi dedikodunun halk arasında yaygın olduğunu gösteren bir başka dikkat noktasıdır.

Kahvehanelerde yapılan dedikodunun bir örneği romanda şu şekilde kendini gösterir:

*“Başka masalardakiler de kendi yakınlarında oturan Arnavut Bilal’i çekiştiriyorlardı. Kızı on beşinde evden kaçmış, orospu olmuştu İstanbul’da. Ama kız aradan sekiz yıl geçtikten sonra, çorapsız, nalınlarla dolaştığı mahallesine anasını babasını görmeye gelmişti geçen yıl. Hem de İzmir’den tuttuğu son model Amerikan arabalarından bir taksiyle. Taksinin bagajı bavul bavul hediyeler doluydu. Ayıplayan yoktu Bilal’i. “Kız anasını babasını unutmuyor ya ona bak” diyorlardı. “Yaptığının zararı varsa kendine!..(Cumalı, 2016:104)”.*

*“Başka bir masada, kuru bir adamın, nerede ne zaman kiminle olursa olsun hak tartışmasına giren Emekli Kâmil Efendi’nin sözü ediliyordu. İnsafsızlık, inatçılık örneğiymiş adam (Cumalı,2016:104)”.*

*Yağmurlarla Topraklar* romanında ise Av. Nihat ile Öğretmen Perihan’ın birbirlerini sevdikleri ancak köylülerin dedikodu çıkarmalarından korktuklarından birbirleriyle görüşecekleri zaman köyden uzaklaşmaları eserde şöyle geçer:

*“Batıl inançlar meselesinin de halkın yaşayışına etki etme noktasında eserlere yansdığı görülür. Yalnız Kadın kitabındaki Güvercinler hikâyesinde Orhan evde güvercin beslemektedir. O yıl işler iyi gitmez,tüm dünyayı saran yoksulluk dalgası Orhan’ın çevresini de etkiler. Orhanlar’ın komşusu annesine evdeki güvercini salmalarını, güvercinin uğursuzluk getirdiğini şöyle söyler: “Kardeş, evde güvercin beslemek uğursuzdur. Hiç durmadan güvercinleri azat edin... (Cumalı,2016:68)”.*

### **1.3. Ekonomik Yapıdan Kaynaklanan Sosyal Meseleler**

#### **1.3.1. Yoksulluk**

Yoksulluk çalışmamıza konu elen eserlerde maddi yönlerin yanı sıra bireyi manen de sarsıcı bir biçimde etkileyen bir durumdur. “Temel ihtiyaçları karşılayamayacak bir hayat içerisinde olmayı ifade ettiği gibi bu fizikî yoksulluk beraberinde toplumdaki dışlanma, ayrımcılığa uğrama, temel



hak ve özgürlüklerinden faydalanamama gibi manevî “yoksunluğa” dönüşür. (Akdağ, 2017, s. 26)”.

Yoksulluk, Necati Cumalı'nın *Zeliş, Yağmurlarla Topraklar, Acı Tütün* romanlarından oluşan *Tütün Zamanı* üçlemesinde çoklukla tütünle ilgili meselelere bağlı olarak köylülerin yaşadığı ekonomik sıkıntılar odağında çarpıcı bir biçimde kendini gösterir.

Ele aldığımız eserlerde okumak; köylü için bir tercih değildir, ailelerin büyük bir çoğunluğunun yoksulluk sebebiyle çocuklarını okutma imkânı yoktur. Çocuklar çok küçük yaştan itibaren aileleriyle tütün, zeytin vb. tarlalarında çalışmaya başlarlar. *Zeliş*'te bu duruma Baskıcı Recep ve eşi üzerinden şu şekilde dikkat çekilmiştir:

*“Daha kundakta oldukları sıralarda, anaları, çalıştığı tarlanın bir kenarında ya emeklemekten yeni kurtulan ablalarının, ağabeylerinin kucağına tutuşturmuştu onları ya da tarladaki ağacın bir dalından öbür dalına, uydurma bir salıncak yapıp yatırmış, arada bir gelip yoklamış, emzirmişti. Daha sonra emekleyecek çağa geldikleri zaman, ağabeyleri, ablaları analarının babalarının yanında tütün kırıp dizmeye başlamışlar, onlar bir bademin yahut bir zeytinin dibinde, ellerinde bir mısır koçanı, kendilerinden sonra doğan kardeşleri taşıyabilecek duruma gelinceye kadar, ağlamış ağlamış susmuşlardı. Yürümeye başladıktan az sonra analarının, babalarının, büyük kardeşlerinin yanında tütün kırıp dizmekte sıra tutmuştu onlar da...(Cumalı,2016:37)”.*

Romanda pek çok sorunun yoksulluk temelli olarak ortaya çıktığı görülür. *Zeliş*' romanında *Zeliş*'le Cemal'in birbirlerini sevmelerine rağmen evlenememelerinin en belirgin sebebi yoksulluktur. Nişan tertip etmeye, düğün yapmaya gücü yetmeyen pek çok genç gibi Cemal de sevdiği kızı ailesinden istemeye cesaret edemez. *Zeliş*'in babası Recep çok fazla borçlandığı için borcuna karşılık alacaklısı olan Bekir'e kızını vermek ister ancak kızı razı olmadığı için Cemal'e kaçar.

Yoksulluk meselesinin hikâye ve romanlarda çoklukla iklim koşullarıyla ilgili olarak çiftçilerin, köylülerin parasal sıkıntılarına bağlı şekilde yerini aldığı görülür. *Yağmurlarla Topraklar*' daköylüler tabiatla iç içe yaşarlar. Yazın yağmur yağmasını, ekinlerin yetişmesini beklerler, kışın ise mevsimin

sert geçmesi onların geçinmelerini zorlaştırır. Eserde köylünün yoksulluğuna ilişkin şu ifadeler geçer:

Söz arasında gene o günlerde sormuştu Nihat'a: "Sen hiç paltolu köylü gördün mü?" diye. "Bizim halkımız İç Anadolu'da bile yoksulluktan paltosuz geçirir kışı.

*"Nihat o paltosuzların boyunlarına sardıkları eski bir yün atkı üstüne, ceketlerinin yakasını çengelli iğneyle iğneleyerek, elleri pantolon ceplerinde geçirdiklerini gördü o soğuk günleri (Cumalı,2016:347)".*

Aynı romanda Köprübaşı'nda her akşam ırgat pazarı kurulduğu anlatılır. İş arayan tarım işçileri akşam karanlığında yol üstünde toplanıp, işveren birinin gelmesini beklerler. İşsizliğin yoksulluğu beraberinde getirmesi meselesi eserlerde çalışanların iş vereceklerle gündelikte pazarlık yapmadan işi kabul etmeleri ve gece yarısına kadar pazarlardan ayrılmamalarıyla verilir.

*Bazen tok kasabalılardan biri, hiç aklında olmayan bir işi ansıyordu onların çaresizliğini görünce: İçlerinden birine "Beş lira vereyim, yarın gel, bizim ahır küre, avluyu temizle," diyordu. "Allah razı olsun" diye hayır dualar ediyor, ertesi sabah daha gün doğarken temizleyeceği avlu kapısına dikiliyordu garip (Cumalı,2016:404)".*

Romandaki yoksulluk o kadar ileri boyuttadır ki kadınlar yapacak işleri olmadığından, sırtlarında taşıdıkları çocuklarla birlikte dilenirler. Romanda bu durum şu şekilde yerini alır.

*"Üç beş gün sonra sırtlarına vurup bağladıkları çocuklarıyla düpedüz dilenmeye başladı iş bulamayan kadınlar. Yüz kızartmanın bütün güçlüğü adımlarına yüklenmiş gibi ağırlaşan yürüyüşleriyle dağıldılar mahalle aralarına. Her kapıyı çalmadan önce yeni bir kararsızlığa düşerek, sonra duygusuzlaşan, sanki sinirlerinden kopan parmaklarıyla kapı tokmaklarını korkuyla tıklatarak, el açıyorlardı aralanan kapılar önlerinde (Cumalı,2016:405)".*

Köylülerin yaşadığı yoksulluk meselesi ve yaşam şartları karşısında içinde buldukları çaresizlik bu romanda Nihat ile Hasan Gür arasında geçen şu konuşma ile de çarpıcı bir biçimde gözler önüne serilir:

*"Sonunda Hasan Gür'ün bazı sözleriyle çözer gibi oldu. "Bütün canlılara bir bak," diyordu Hasan Gür. "Sen zenginleri, varlıkları bir yana ayır, onların kaç canı olduğu canlarını nerelelerinde taşıdıkları belli değil. Sen bizim gibi tek canlılara bak. Karıncalara, kuşlara,*

*çekirgelere, kurtlara, böceklere tüm bir bak, bize de bak. Onların payına düşen neyse bize de düşen aşağı yukarı o kadar. Kuş uçmakla, karınca gidip gelmekle nasıl yorulmazsa, yorulduğum demezse, sen bizlerin de kırdan bayırda çapa salladık, bel belledik diye, çalıştım, yorulduğum diye söz duymazsın. Ne yapalım başka? Boş mu duralım? Elbet okumuş olsak, fabrikalarımız olsa bizim de ona göre bir işimiz olurdu. Ama biz kuşlar gibi kırların ortasında kalmışız. Bulduğumuz bir iki taneyi gagalayıp duruyoruz işte... (Cumalı,2016:412)”.*

Yağmurlarla Topraklar’da ekonomik sıkıntılar yaşayan yalnızca köylüler değildir. Ülkedeki ekonomik şartlar memurların da yaşam kalitesini düşürmüştür. Köylüler tarafında yaşam standartlarının yüksek olduğu, geçim sıkıntısı çekmedikleri düşünülen memurlar da rahat bir şekilde yaşayamamaktan, ihtiyaçlarını tasasız bir biçimde karşılayamamaktan şikâyetçidir. Romanda Dr. Çetin Özgen yaşadığı ekonomik sıkıntılara ilişkin şu ifadeleri kullanır:

*“”Ömrümde bir gün olsun rahata para harcadığımı bilmem. Bir çift ayakkabı, bir kravat alacak olsam., hatta ayakkabıyı, kravatu bir yana bırak, meslekle ilgili bir kitap alacak olsam, acaba artar mı, alabilir miyim diye düşünürüm önce. Böyle durmadan hesap, durmadan ölçmek biçmek yoruyor, tüketiyor insanı. Başka şeylere ayıracağı gücü yıpratıyor. Bıktım artık! Ne bu? İllallah!..(Cumalı,2016:57)”.*

Yoksulluğun kendini dikkate değer bir biçimde gösterdiği bir diğer roman *Acı Tütün*’dür. Geçim sıkıntısının temel mesele olduğu romanda tütüncülüğün ne denli zor ve getirisi düşük bir iş olduğuna dikkat çekilir. Romanın başlangıcından itibaren tütün yetiştiriciliğinin meşakkatli bir iş olduğunun anlatıldığı romanda tütünden elde edilen kazancın köylünün giderlerini karşılamaya yetmemesi üstelik köylülerin borç içinde yaşamaya mahkûm olmaları şu satırlarla verilir:

*“Acı işti, kahırlı işti tütün!  
Bir yılın ürününi yetiştirmek, bir çocuğu kundaktan büyütüp evlendirmek kadar emek isterdi. Tarlası dert, vergisi dert, çifti dert, yağmuru dert, fidanı dert, dikmesi dert, çapası, kırması, dizmesi, kurutması, korunması, balyalanması dertti. Ürün yetişinceye kadar geçinebilmek için sağa sola avuç açması, yüz kızartması, borcu, faizi dertti (Cumalı,2016:200,201)”.*

Tütüncülük hem zahmetli hem de getirisi az olduğundan, romanda köylü yoksulluğu şiddetli bir biçimde duyar. Romanda fakirliğin yalnızlık demek olduğu, halkın kalabalık evlerinde yalnız olduğu anlatılır. Aile ilişkilerinin ne

yönde kurulacağı çocukların emeklemekten yürümeye geçerken çalışmalarına göre belirlenmesinden, bir dilim ekmeğin artmadığı sofralarda kardeşler paylaşmanın ne demek olduğunu bilmeden büyümelerinden söz edilir.

*Acı Tütün*'de tütüncüler devlet desteği görmez. Ekiciler, hükümet tütüne çok düşük fiyat verdiğinden ellerindeki tütünü satmayarak fiyat arttırmaya çalışırlar. Romanda ekicilerin mağdur edilmesine şöyle değinilir:

— *Tütün aile tarımıymış! İki üç yıldır çıkardılar bu sözü. Sendikacılık gelişmeye başlayalı beri uydurdular! Böyle diyecekler ki, tütün ekicileri sürekli işçi sayılmasın, sendikalaşmasın, iş saati, en düşük ücret, sigorta gibi sorunlar açmasın, çıkarmasın başlarına...* (Cumalı,2016:212)

İşsizlik bu romanda da *Yağmurlarla Topraklar*'da anlatıldığı şekilde anlatılır. *Acı Tütün*'de de *Yağmurlarla Topraklar*'da olduğu gibi bir ırgat pazarı geçer. Ferit Taşçı'nın, bir akşam iş bulamayacağını bildiği halde ırgat pazarına gitmesi ve orada kendisine iş verilmesini beklemesi şöyle verilir:

*“Ferit durduğu yerde yatsıya kadar da beklese, köftecinin önü ile eski kahvenin dirseğinde dikilen, arada bir alçak sesle iki üç kelime konuşarak, çekingen bakışlar, çok hafif baş devinimleriyle toprak sahiplerinin gelip geçişini izleyen öbür ırgatlar gibi, kendisi de iş bulamadan geri dönmek zorunda kalacağını bazı bazı aklından geçirse bile, yine de gecenin elini yüzünü iğneleyen nemli soğuşunda ayıramıyordu yerinden (Cumalı,2016:10)”.*

Romanda köylülerin mahsullerinden elde ettiklerinin geçimlerini sağlamaya yetmediği, sürekli borçlu hâlde yaşadıkları tüm gerçekliği ile yansıtılır. Romanda ekiciler kredi sıkıntısı çekerler, devamlı borçlu hâlde yaşarlar. Ürünleri yetişinceye dek borçlu hâlde yaşayanlar, mahsullerini satınca borçlarını öderler. Ertesi yıla kadar yine kendilerine borç verebilecek kimselerin yanında çalışırlar ve bu böyle döngü hâlinde sürer.

Romanda geçimini tütüncülükle sağlayan Sabri Beyaz'ın Doktor'a yoksulluğa ve devamlı borç içinde yaşamaya ilişkin anlattıkları köylülerin yaşadığı ekonomik sıkıntıları içermesi bakımında önemlidir:

— *Vallahi Allah acısın halimize doktor. Sonuna geldik. Bütün ümit yarında. Allah acısın sana da bana da... Tütününü iyi satarsa bizim millet iyidir. Cebinde bir kuruş tutmadan öder borcunu. Ama satamazsa ne yapsın? Ya da sen ne yapacaksın? Ben ne yaparım?*

*Ayağındaki yırtık pabuçtan başka nesi var ki milletin elinden alınacak?  
Canını alacak değiliz ya?...(Cumalı,2016:68 )*

Köylünün binbir zahmetle yetiştirdiği tütünün karşılığını maddi olarak alamaması devletin tütünle ilgili politikayı köylünün aleyhine yönetmesi *Acı Tütün* romanının ana meselesidir. Köylülere göre emeklerinin karşılığını alamamaları tütün eksperlerine bağlıdır. Bu durumdan sorumlu tutulan bir eksper de İsmet Tezcan'dır. Mesleğinden şikâyetçi olan adam şikâyetini şu sözlerle dile getirir:

*“Yirmi sekiz yıllık eksperim. Her yıl başka bir kasabada, yirmi sekiz yıldır böyle yaşarım bu Allah'ın belası tütün mevsimini. Her yılın yarısı çoluk çocuğuma hasret geçer. Eh çok değil iki yılım kaldı daha. İki yıl sonra ayrıldım mı kurtulacağım bu kahırlı işten...  
.... İşler iyi giderse satış çabuk ilerler, çözülürse bizi gören olmaz. Şu gördüğünüz masa gibi, sandalye gibi kalırsız oturduğumuz odada. Ama kötüye dönerse, göze görünen, göze batan yalnız bizizdir! Ezilecek, suratına tükürülecek, katırların kuyruğuna bağlanıp dağda taşta süründürülecek, bir iblis, bir lanetli gibi görür her gün selamlaştığımız ekiciler (Cumalı,2016:110)”.*

Borçlanma meselesi *Acı Tütün* romanın başlıca meselelerindedir. Köylü, yaşamsal ihtiyaçlarını elindeki parayla karşılayamadığından sürekli borç almak ve o borcu çalışarak ödemek durumundadır. Kahvede konuşulanlar “ bankalar, faizcilere borçlar, ipotekli tarlalar, rehindeki dikiş makineleri, av çifteleri, bilezikler”dir. (s.203) Köylüler borçtan kurtulamazlarsa evlerini hatta tek kalan keçilerini satmak zorunda kalacaklarını konuşurlar. Halk aldığı borcu faiziyle ödemenin sıkıntısıyla yaşar bununla birlikte borcuna sadıktır. Bu durum romanda şu şekilde yerini alır:

*“Bizim köylümüz bir kez borçluyuz dedi mi, bundan daha sağlam bir belge düşünülemez. İş bitmiştir artık. Para eline geçtiği gün, geçtiği kadarıyla olsun ödeyecektir borcunu. Tefeciler, karaborsacılar, köylünün borcuna bağlılığını çok iyi bilirler. Bunun için de, yaptıkları iş kanuna uysun uymasın, güvenle para öderler köylüye (Cumalı,2016:196)”.*

Aynı zamanda siyasi istikrarsızlıkların, zengin fakir ayrımının okumuş ancak ekonomik sıkıntıları gördükleri eğitimle son bulmayan bir kesimi ortaya çıkardığı görülür. Üniversite okumakla ekonomik sıkıntılarının son

bulacağını düşünen gençler ülkedeki siyasi meseleler sebebiyle bir noktada hayal kırıklığına uğrarlar.

Yoksulluğu beraberinde getiren işsizlik meselesi *Ay Büyürken Uyuyamam*'daki "Horoz" hikâyesinde de dikkat çeker. Hikâyede erkeklerin köyde yapacak iş olmadığı için eşlerini geride bırakıp büyük şehirlere çalışmaya gitmeleri şu şekilde verilir:

*"Anlattığına göre bazen İzmir'den, bazen İstanbul'dan, bazen Sinop'tan gelirdi haberleri. Kimi denizlerdeydi, kimi fabrikalarda, yapılarda... Görüp gördüğünüz avuç içi kadar yer! Buralarda erkeğe göre iş, erkeğe göre toprak yoktu ki! Beş haneydiler topu topu. Kadınlar bile olanı işledikten sonra boş oturuyorlardı çoğu günler (Cumalı,2008:104)".*

*Adı Yalnız Kadın*'da "Ziyaret", *Değişik Gözle*'de "Görüşme" olarak verilen hikâyede hastanede yatan bir adamın, kendisi ailesinin başında olamadığı için ailesinin geçindirememesinden, eşinin çalışmak zorunda olmasından ve altınlarını bozdurmak zorunda kalmasından duyduğu üzüntü anlatılır.

*Kente inen Kaplanlar*'daki "Halk Neyi Sever" hikâyesinde aşk hikâyeleri yazan bir hikâyeci, neden böyle hikâyeler yazarken geçim sıkıntısı çeken, çok düşük ücretlere ağır şartlarda çalışan zeytinyağı işçilerine hikâyelerde yer verilmediğini soran annesine halkın bu gibi konuları sevmediğini, aşk konulu hikâyelere talep gösterdiğini söyler. Annesinin aklı; evlerinin bulunduğu sokağın üst başındaki zeytinyağı fabrikasında çalışan, önlerindeki bir tabak zeytinyağına ekmek banarak karın doyurmaya gayret eden iki işçide kalmıştır. Onların yoksullukları içini acıtır. Kahraman anlatıcı hikâyenin sonunda annesiyle arasında şöyle bir diyalog geçtiğini anlatır:

— *Gazeteler istemezler böyle öyküleri, dedim. Kim öykü der bu kadarına? Kim öykü diye okur, kim sever?*

*Annem neredeyse kızdı:*

— *Ben okurum, ben severim! Sen selam söyle o yazı işleri müdürlerine, halk ben değilsem, o işçiler değilse, halk kim! (Cumalı, 2014:188)*

Yoksulluk meselesine zeytinyağı fabrikasında çalışan işçiler üzerinden değinilen hikâyede işçilerin durumunun sarsıcı bir biçimde gözler önüne serildiği görülür.

### 1.3.1.1. Göç

*Yağmurlarla Topraklar*'da köylü yaşadığı maddi imkânsızlıklar sebebiyle kendini ezilmiş, çaresiz hisseder. Göç etmekten başka çareleri yoktur. Köylülerin topraktan, çiftçilikten umudu kesen çocukları büyük şehirlere çalışmak amacıyla göç ederler. Romanda bu duruma şöyle dikkat çekilir:

*“Yaşlılar, babalar, kahırlandılar, ama çilelerinin daha dolmadığına hükmederek yazgılarına boyun eğdiler. Çünkü ellerinden gelecek hiçbir şey yoktu. Yaşayışlarını değiştirecek yaşı geçmişlerdi. Ergenlik çağına eren, askerden yeni dönen oğullar ise, içlerindeki başkaldıran sese uyararak, o akşam verdiler kararlarını. Böyle beş gün el açtırıp altıncı gün rahmetini verdikten sonra yedinci gün geri alan göklere bağlayamazkardı yaşayışlarını. Gideceklerdi! Çok değil on on beş gün sonra, bağlarda sergiker kaldırılıp, tütünlerin sonu alındıktan sonra... Büyük kentlerde garson, yapı işçisi, ayak satıcısı, ne türlü bir iş olursa olsun, o türlü çalışmaya...(Cumalı,2016:445)”.*

Necati Cumalı'nın hikâye ve romanlarında göçün ortaya çıkmasının bir sebebi olarak ekonomik meseleleri işaret etmek mümkündür. İnsanlar köylerde ya da kasabalarda geçimlerini sağlayamayınca çareyi şehir merkezlerine göç etmekte bulurlar. *Acı Tütün*'de tütün fabrikasında çalışan bir saymanın para kazanmak için göç etmesi şöyle anlatılır:

*“Yaşlı bir sayman, daha önce çalıştığı bir tütün ortaklığında gece bekçisi olan babasını tanıyordu. Drama göçmeniydi. Akhisar'da tütüncülüğü bırakıp göçmüştü İzmir'e. Çocuklarını okutmak için gece bekçiliğine girmişti (Cumalı,2016:142)”.*

Kasabada büyüyen çocuklar ya da artık kasabada yaşamak istemeyen yetişkinlikler, daha iyi yaşam şartlarına sahip olan büyük şehirlere göç etmeyi tercih etmelerinden şöyle söz edilir:

*“Yine de otuz yıl önce ne kadarsa şimdi de o kadardı kasabanın insan sayısı. Artış kaldırmıyordu. Büyüyen çocuklar, kasabalarına bağlı kalmakta direnemeyen büyükler, her yıl göçüp duruyordu daha büyük kentlere (Cumalı,2016)”.*

Kent'e İnen Kaplanlar'daki "Gençlik Berberi" hikâyesinde 1930 buhranının sonucu olarak para kazanabilmek maksadıyla kasabadan büyük şehirlere yapılan göçlere şöyle değinilir:

*"Derken 1930 buhranı şaşkın bıraktı kasabayı. Üzümün, tütünün rezili çıkmıştı. Alıcı yoktu. Buhrandan önce göremedikleri şeyleri görüyorlardı artık. Çoktandır görünmez bir göç başlamıştı kasabadan. Lisede,, üniversitede, okuma olanağı bulan çocuklar öteden beri geri dönmüyorlardı. Kasabada ustalarının yanında marangozluk, kunduracılık öğrenenlerin de onların ardından İzmir'e, İstanbul'a, Ankara'ya göç ettikleri duyuluyordu... (Cumalı,2014:168)".*

Yalnız Kadın kitabında yer alan, halkın yoksulluğa bağlı olarak yaşadığı kasabadan büyük kentlere göç etmesinin kaleme alındığı "Güvercinler" hikâyesinde; kasabada kalmak için geçim koşularının çekilmez duruma geldiği, halkın bu durum karşısında şaşkın ve öfkeli olduğu, evlerde karı koca kavgalarının sonunun gelmediği nihayetinde yoksullukla boğuşan ailelerin yıllardır çalıştıkları topraklardan kopup ekmeklerini kazanmak için göç etmeye mecbur oldukları anlatılır.

### **1.3.1.2. Ezen- Ezilen Çatışması Ve Kişiler Arası Eşitsizlik**

Ele aldığımız hikâye ve romanlarda zengin-fakir arasındaki büyük farkın ezen ezilen çatışmasını ve kişiler arası eşitsizliği beraberinde getirdiği görülür. Özellikle *Yağmurlarla Topraklar*'da yoksulluk vurgusunun beraberinde sıklıkla göze çarpan ezen ezile çatışması paranın insanlar arasındaki belirleyici güç olarak verilmesiyle kendini gösterir. Romanda öğretmen Reşat'ın ekonomik problemlerle ilgili olarak kişiler arası eşitsizliğe bağlı ezen-ezilen çatışmasına yönelik şöyle bir serzenişte bulunduğu görülür:

*"Ben ezilmek istemiyorum hayatta. Ezilmek için gelmedim dünyaya! Kızım ezilerek büyüsün istemiyorum. Sen herkesten iyi tanırsın beni. Böyle mi düşünüyordum öğrenciliğimde? Ama baktım böyle geçiyor, böyle oldum! Muzaffer sosyalistse ben de sosyalistim! Ama, yağma yok! Herkes sosyalist olsun ben de olayım! Herkesten önde, herkesten iyi, herkese örnek sosyalist olayım. Ama başkaları keselerini doldururken ben zayıf kalmak, ezilmek istemem (Cumalı,2016:266,267)".*

*Aşk Da Gezer* romanında ezen ezilen çatışmasının varlığı bir sohbet ortamında tartışılır. Oyun yazarı Ergun ve oyuncular arasında geçen sohbette



Ergun, paranın toplumda tek değer ölçüsü olduğu olduğunu söyler ve sözlerine şöyle devam eder:

*“Sınıflar arasında hızlı kaymalar oluyor. Okuryazarlar, eğitim görenler ezilirken, asalaklar, fırsatçılar palazlanıyor. Söz gelişi, dün sırtında torbasıyla eskicilik yapan, ya da hurda demir alıp satan biri, bugün özel arabasıyla tiyatroya geliyor, dar gelirli aydına bilet pahalı gelirken, o beş kişilik yer istiyor(Cumalı,1998:55)”*.

### 1.3.1.3. Sağlık Problemleri

Ele aldığımız eserler arasında *Değişik Gözle* adlı kitaptaki “Anı”, “Taburcu”, “Kendini Yiyen” ve “Artık Değer” hikâyelerinde zorlu çalışma koşulları sebebiyle hasta olan, ya sanatoryumdan <sup>1</sup> çıkamamış ya da çıktıktan sonra kendisine iş verilmeyen insanlar konu edilir.

*Anı* hikâyesinde çalışma şartları dolayısıyla sanatoryumda tedavi gören Hamit isimli bir adamın, genç ve sağlıklı zamanlarındaki anılarını anlatmasına yer verilir. Hikâyede ağır çalışma koşullarından şu şekilde bahsedilir.

*“Hamit susunca o kararın bulutlara dalıyor gene. Askerden döndüğü günler... Evlerinin kalabalığı... İşsizlik günleri... Sofralarından hiç doymadan kalktığı... Sonunda bir Kasarya’da bulduğu iş. Peynir sularının kokuları... Kasaryanın o rutubetli beton tabanı, soğuğu... Gültepe’de oturduğu gecekonduyunun soğuğu. Her kez bir başka köşeden içeriye sızdırdığı yağmurlar... Doymadan ısınmadan, günde on saat peynir suyu kokuları arasında geçirdiği o berbat günler... Bir bir geçiyor aklından. O günleri anlatıyor Binali’ye. “Ciğer mi dayanır o türlü yaşamaya?” diye bağlıyor sözlerini...(Cumalı,2009:122,123)”*.

Hastalığın çalışmanı getirdiği durumu ortaya koyan şu ifadeler ise *Kendini Yiyen* hikâyesinde geçer:

*“Dokuma işçisiydi. On iki yaşından beri on beş yıl dokumacı olarak çalışmıştı. Bu on günün başlangıcında sigorta doktorları işbaşı vermediler. Sendika ilişkisini kesti. Geçmiş yaşayışının bütün kapıları kapandı yüzüne. Kendisi sanatoryumdan iyileşmiş, hastalığını yenmiş olarak çıkmıştı ama, sanatı? Hastalığı öldürmüş, almıştı sanatını elinden.(Cumalı,2009:131)”*.

<sup>1</sup> Sanatoryum: Özellikle verem hastalığına yakalanmış kimselerin sağaltılmaları, iyileştirilmeleri için kurulmuş sağlık kuruluşu.

#### 1.4. Savaş ve Savaşın Yol Açtığı Meseleler

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olan savaşlar, toplumlar üzerinde birçok yıkım ve kayba neden olmaktadır. Savaşın toplum hayatında yarattığı maddîve manevî sarsıntılar, toplum hafızasından uzun süre silinmez; milletler arasında tarihî düşmanlıklara neden olur. Güneş, savaşların toplum üzerindeki etkisini şöyle anlatır:

*“Toplumun sosyo-ekonomik yapısını doğrudan etkileyen, toplumu moral kaybına uğratan savaşlar sadece cepheye alınan askerlerin değil cephe gerisindeki halkın da her türlü düzenini bozar; ülke ekonomisinde ve nüfus yapısında değişikliklere neden olur (Güneş,2009:139)”.*

Savaşlar, maruz bırakıldıkları toplumlarda hem ekonomik hem de psikolojik hasarlar bırakır. Savaş, Necati Cumalı'nın eserlerinde yer verdiği ve gerek ekonomik gerekse psikolojik etkilerine değindiği bir meseledir. *Viran Dağlar* giriş bölümünden itibaren savaşın sarsıcı etkileriyle birlikte Makedonya topraklarının Osmanlı'dan ayrılıp Arnavutluk'a nasıl bağlandığına şu satırlarla yer verilir:

*“1916 Ağustos'unun 26'sı idi o gün. İki yıldır savaş vardı dünyada. Son aylarda atla gidilirse dört beş saat çekecek kadar yakınlarına sokulmuştu savaş. Biliste'de değişen bir şey yoktu görünürde. Balkan bozgunundan Osmanlı padişahın kopmuş, Arnavutluk'a bağlanmışlardı. Ayrımında oldukları bütün değişiklik, Osmanlılar artık asker toplamıyordu köylerinden. Yeni devletleri Arnavutluk'un ise bekçisi candarması henüz görünmemişti (Cumalı,2015:7)”.*

Necati Cumalı hikâye ve romanlarında savaş yıllarından söz ederken eseri âdeta bir buhran havası bürür. Yazarın tasvir gücüyle birlikte savaş havasının gerçekçi bir biçimde gözler önüne serildiği görülür: *Viran Dağlar*'ın bir başka bölümünde savaştan şöyle bahsedilir:

*“Makedonya'nın bir başka adı: “Barut Fıçısı”ydı o dönemde. Barut fıçısının bütün fitil uçları Selanik'e gelir, ateşleneceği yere bağlanırdı. Görünüşte bir Osmanlı il merkeziydi Selanik. Valisi, ordu komutanı, mahkemeleri, kısaca Osmanlı devlet kuruluşunun büyük bir sancak merkezinde bulunması gerekli bütün yönetim organları vardı. Gerçekte ise çoktandır gücünü yitirmiş, gölgeleşerek sadece yazışma adresleri olarak kaldı bu organlar (Cumalı,2015:55)”.*

Romanda, kentteki yabancı konsolosların her birinin bağımsız bir vali gibi davrandığı, devletin gücünün yabancı konsolosluklardan birine sığınan bir katili almaya yetmediği anlatılır. Rum, Bulgar komitacıların kentin ana caddelerinde tabancalarla bıçaklarla dolaştıkları söylenir. Romanda anlatılana göre; demiryollarının, köprülerin, gaz depoların uçurulması alışıldık bir durum hâlini almıştır. Savaşın bu denli alışıldık bir biçimde kendini göstermesine şu şekilde yer verilir:

*“1910 yılında hemen her köyde ya da yakınında her gün yeni bir terör olayı yaşanıyor. Can güvenliği, mal güvenliği kalmamıştı. Evlerde, kahvelerde en çok konuşulan konular, son günlerin adam öldürme, baskın, soygun, çıkarılan yangın olaylarıydı. Başlangıçta can korkusuydu bu olayların yarattığı en büyük etki. Yirmi yılı aşkın bir süre her gün yaşana yaşana bu etki gücünü yitirdi, olaylar kanıksanır oldu (Cumalı,2015:76)”.*

Bir yandan da Girit Adası’ndaki karışıklıklar sürmeye devam eder. Çöküş evresindeki zayıflığından istifade etmek isteyen devletlerin Osmanlı’yı bölme çabalarının anlatıldığı romanda Girit Adası’nın Osmanlılar’dan koparılıp Yunanistan’a bağlanması için yer yer silahlı ayaklanmaların çıkarıldığından söz edilir. Gönüllü askerlik de bu noktada ortaya çıkar, halk topraklarını korumak adına gönüllü askerliğe başvurur.

Romanda, Rumeli topraklarında masum insanların, sebepsizce özgür yaşamaktan alıkonduklarına şu satırlarla yer verilir:

*“Fransızlar şu altı ay içinde tabur tabur adam almışlardı içeriye. Kaşını, gözünü, sokakta yürüyüşünü, kahvede oturuşunu beğenmediklerine “Gel!” dedikleri günlerdi o günler. Neden içeriye alırlar, neden salarlar, neye alır götürür, neden kurşuna dizerler? Kim biliyordu!..(Cumalı2015:24)”.*

Romanda savaş şartlarında yaşamak o kadar alışıldık bir hâl almıştır ki, Zülfikâr ölümle iç içe yaşadıklarını şu sözlerle anlatır:

*“Ne ben ne de akranlarım biz genç olmadık hiç. Sanki yaşlı doğduk. Gözümü dünyaya açtım açalı, vuranlar vurulanlar arasında yaşadım bugüne kadar. Ölümün rezili çıktı, ucuzladı bizim günümüzde... (Cumalı,2015:27)”.*

*Viran Dağlar*’ın, yazarın savaşı ve savaşla birlikte ortaya çıkan meseleleri ele aldığı öncelikli eser olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

*“Savaş çıkmalı beri, Avusturalyalılar ile Sırplar, Bulgarlarla Fransızlar arasında ikidir el değiştiriyordu kent. Savaşın yitkileriyle çibanlar içindeydi her yanı. Kente giren Bulgar-Alman orduları sırp dikkânlarının evlerinin çoğunu ateşe vermişler, Sırp okullarını, kahvelerini yerle Hikâyedeki şu satırlar savaş dönemini tasvir etmesi bakımından mühimdir:bir etmişlerdi. (Cumalı,2015:287)”*

*Viran Dağlar*’da savaş gençlerin evlenme çağında evlenmelerinin önünü kesen bir engelleyici unsur olarak da göze çarpar. Romanda Zülfikâr Bey’e çocukluk çağından beri âşık olduğu anlatılan Cemile Zülfikâr’ın evlendiği haberini alana dek -on dokuz yaşına gelene kadar- evlenmez. Sonra evlenir ancak eşi vefat edince baba evine geri döner. Cemile’nin kardeşi Zehra ise yirmi iki yaşında olmasına rağmen evli değildir. Rumeli’nde kızların on dört on beş yaşındaki kızların evlendirildiğinin anlatıldığı eserde Zehra’nın bu yaşına rağmen evli olmaması mesele teşkil eder. Romanda Zehra ile Cemile’nin babası Yakup bu durumu şöyle anlatır:

*“Yollar kapanmasaydı ben de düşündüüm satayım savayım, neyim var neyim yok, alıp çoluk çocuğumu İstanbul’a mı olur, İstanbul yakınlarında bir yere mi yerleşeyim. Belki kızlarımın talihleri açılı, doğru dürüst bir kısmetleri çıkar derdim. Kiminle evlenecekler, kiminle ev kuracaklar burada? Doğru dürüst koca olacak kim kaldı Makedonya’da. Var isteyenleri, var ama, o türlü! Ne yaşları yaşlarına uyar, ne boyları boylarına. Nasıl olur diyeyim? Ayıptır söylemesi, kedinin köpeğin önüne atar gibi nasıl evimden ayırayım kızlarımı?..(Cumalı,2015)”*

*Yağmurlarla Topraklar*’dasavaşın yol açtığı kargaşa, kargaşaların ölümlere yol açan hazin neticeleri şöyle tasvir edilir:

*“Makedonyalıydı o. Kozanlı. Çocukluğu, delikanlılığı, ilk gençliği Rumeli’de geçmişti. Can pazarıydı o günler. Vatan diye bildikleri, üzerinde doğdukları, ölümlerin yattığı toprakların ayakları altından kaydığını gördükleri günlerdi. Ölümle yüz göz olmuşlardı. Silahını kapalı dağa çıkıyordu (Cumalı,2016:154)”*

*Makedonya 1900*’ün ilk hikâyesi “Evimiz” konu işlenişi itibariyle *Viran Dağlar* romanını anımsatır. Hürriyet ilan edilmeden önce, Makedonya bölgelerinde savaş yıllarında vatan sevgisiyle bayrağını ve vatanını müdafaa etmeye gönüllü bir grup insan, hikâyede Mustafa’nın babası ve babasını arkadaşları olarak verilir.

Aynı kitapta yer alan “Babam” hikâyesi “Evimiz” hikâyesinin devamı niteliğindedir. Bu hikâyede hemen hemen her gün bir müslümanın vurulduğu anlatılırken savaş yıllarından şu şekilde bahsedilir:

*“Karşı bayırlarda, aşağıda derenin öte yakasında yer yer, küçükü büyüklü ateşler yanardı. “Bak” derdi bana, “komitacılar. Bulgar komitacıları...” Derenin öte yakasında, yanan ateşin başında dolanan adamları, karaltıları gösterirdi. Hürriyetin ilânından aşağı yukarı yedi sekiz yıl önceydi daha. Nerede olursak olalım, hangi saatte olursa olsun bir mavzer sesi, bir silah sesi yarar geçerdi geceyi. Hep öldürülenlerin, vurulanların hikâyeleri anlatılırdı evlerde (Cumalı,2011:26)”.*

Makedonya 1900’deki bir diğer hikâye olan “Zole Kaptan’ın Ölümü”nde hürriyetin ilânının ardından, savaş yıllarının yok olmayan buhran havası şu şekilde tasvir edilir.

*“Bellekleri yangın, ölüm, ırza geçme hikâyeleriyle doluydu. Yangınlar çıkarılır, buğday ambarları, samanlıklar, ahırlar, köy evleri yanar, yalazların ışığında evsiz kalan günahsız insanlar, yangından kurtarabildikleri küçük çocukları, yaşlıları, kırık dökük eşyalarıyla oradan oraya attılar kendilerini (Cumalı,2011:78)”.*

Hikâyenin devamında sabah evinden sapa sağlam çıkan erkeklerin gece yarısından sonra ölümlerinin kapılarını bırakıldığı anlatılır.

Makedonya 1900’deki bir başka hikâye olan “Arif Kaptan ile Oğlu” hikâyesinde Balkan Savaşı’nın olumsuz etkilerine yer verilmiştir. Hikâyede savaşın ortaya çıkmasıyla Makedonya topraklarında meydana gelen iç savaşa ve iç huzursuzluğa yer verilir. Eserde Arif Kaptan ve oğlunun yaşadıkları üzerinden, bu topraklarda yaşayan Yunanlıların Türklere karşı öldürme eylemleri, işkence ve baskılar anlatılır. Yunanlıların Arif Kaptan’ın sahip oldukları ve daha sonra karısının ve kızının Yunanlılar tarafından öldürülmesinden sonra her şeyini nasıl kaybettiği hikâyede şu şekilde geçer:

*“Balkan Savaşı’na kadar kendi halinde bir köylüydü o. Kanunlara en ufak bir karşı gelmişliği yoktu. Kaylar’a yakın Cuma’da, kendi ekip biçtiği bir tarlası, bir evi vardı. Binek atları yetiştirir, eğitirdi. Cavit Paşa Yunanlıları bozdu. Ordusu ile Kaylar’a girdi. Yunanlılar kaçtı. Arkadan Sırplar bastırınca, Cavit Paşa Florina üstünden Manastıra çekildi. Yunanlılar geri geldi. Yenilenlerin, kini, öfkesi içindeydiler. Karşularında ordu yoktu. Zenginler, durum az çok yerinde olanlar, ordu ile birlikte Manastır’a kaçmıştı. Arif Kaptan gibi, toprağından, yerinden kopması güç fakir fukara kalmıştı geride. Yunanlılar ilk yenilgilerinin acısını onlardan aldılar. Alasonya’yı, Serfice’yi yerle bir*

*ettiler. Kaylar'a o öfkeyle girdiler. Genç, yaşlı, kadın, çoluk çocuk demeden, Kaylar ile Kozana'da üç bini aşkın insan öldürdüler. Bütün Kaylar'ı, köylerini yakıp yıktılar. O kargaşada bir top mermisi Arif Kaptan'ın evi üstüne düştü. Kaptan'ın karısı ile on üç yaşındaki kızı, iki tayı çöken damın, yıkılan duvarların altında can verdiler (Cumalı, 2011:124)".*

Arif Kaptan'ın bu yaşadıkları karşısındaki tutumuna Kin Gütme Ve İntikam Alma Meselesi başlığında yer verilmiştir.

Savaş meselesinin konu edildiği bir diğer hikâye aynı kitapta bulunan "Korku" hikâyesidir. Ölüm konusu, savaş meselesine yer verilen diğer eserlerin pek çoğunda olduğu gibi bu hikâyede de varlığını belli eder. Savaş gören topraklarda sayısız genç hayattan kopmuş, ardından iki yıl geçmesine rağmen savaşın izleri zihinlerden silinmemiştir. Kahraman anlatıcı durumu şöyle anlatır:

*"Korkmuştum. Korkmakta da haklıydım. Daha iki yıl olmuştu Balkan Savaşı sona ereli. Az cana kıyılmamış, az kurban verilmemişti bu yerlerde. Bu ayak bastığımız, üstünde at sürdüğümüz topraklar kimbilir kaç gencin kanını emmişti. Dağlar hâlâ asker kaçaklarıyla doluydu. Kasabalarda asker gören yaşlı kadınlar yolunu değiştiriyor, küçük çocuklar korkuyla evlere kaçışıyordu (Cumalı,2011:173)".*

"Bazen Bir Savcı" hikâyesinde ise Balkan Savaşı'nın çıktığı yıllarda on dokuz yaşında olduğunu söyleyen kahraman anlatıcı "Bir yere vatanım diyebilmek için orada doğup büyümenin yetmediğini pahalı öğrenmiş bir kuşağın çocuklarıydık biz" (s.177) diyerek yaşadıklarını şöyle anlatır:

*"Üstünde doğduğumuz, çocukluğumuzun geçtiği, vatan bildiğimiz topraklar el değiştirmişti Bizleri de kendiliğinden uyruk değiştirmiş sayıyorlardı. Gerçekte saçma bir durumdu bu. Uyduruk temelsiz bir işti (Cumalı,2011:178)".*

Revizyonist Öyküler'deki "Zalimin Allahı Yoktur" adlı hikâyede de Türkler ve Bulgarlar arasındaki savaşın yıkıcı etkileri şu satırlarla gözler önüne seriler:

*"Zalimin Allahı yoktur. Kendine karşı çıkanı, boyun eğmeyi kentine düşman bilir. İsterse öz kardeşi olsun. Din ulus ayırmaz. Zalim zalimdir. Senin elinden çok çektik dediklerin ne Türktü ne Bulgar. Sadece zalimdi (Cumalı,1979:75)".*

### 1.4.1. Eşkîyalık Ve Çetecilik Faaliyetleri

“Hobsbawm’a göre eşkıyalık, dünyanın farklı bölgelerinde köylü toplulukları içerisindeki benzer koşulların bir yanılmasıdır” (aktaran,Kalkan, 1999:15) Bu eksende düşünüldüğünde Cumalı’nın eserlerinde geçen nazı karakter ve tiplerin bu yansıma ile bağdaştığı söylenebilir.

Necati Cumalı’nın özellikle savaş meselesinin konu olduğu hikâye ve romanlarında eşkıyalık ve çetecilik faaliyetlerinin sıklıkla yer aldığı görülür. Öyle ki bazı roman ve hikâyeler çetecilik faaliyetleriyle; bazen terör eylemi yapan kişilerin bazen ise vatan savunması yapmaya gönüllü kimselerin dağlardaki yaşantıları üzerinden ilerler.

*Viran Dağlar*’da savaşın getirdiği yıkıcı etkilerin yanı sıra iç karışıklıkla ortaya çıkan çetecilik faaliyetlerinin kendini gösterdiğine şöyle dikkat çekilir:

*“1908 devriminin getirdiği barış havası uzun sürmedi. 1909’a girerken Makedonya devrim öncesi barut fıçısı Makedonya’ydı yine. Dağlar kanun kaçakları, silahlı çetelerle doldu. Yollar kesiliyor, adamlar öldürülüyor, savunmasız köylere baskın veriliyordu (Cumalı,2015: 67)”*.

*Viran Dağlar*’da Zülfikâr Bey yaşadığı topraklardan ayrılmak istemeyen, topraklarının savunmasını yapmaya kararlı, güçlü biridir. Bir gün kahvedekilere ertesi gün Kaylar’a gönüllü askerlik için yazılmaya gideceğini söyler. Pek çok kişi de onunla birlikte gönüllü olmaya karar verir. Ancak askerlik şubesindeki ekonomik problemlere bağlı malzeme yetersizliği sebebiyle şubeye kabul edilmezler. Zülfikâr Bey arkadaşlarıyla birlikte dağlara çıkıp komitacı olur, askeri birliklere bağlı olmadan çatışmalara katılırlar. Komitacılığın ne demek olduğu ise *Makedonya 1900*’deki *Kurt Kanı* hikâyesinde şöyle açıklanır:

*“Haydutluk ve komitacılık ayrı şeylerdi. Haklı haksız adam vurmak, dağa adam kaldırmak, soymak yoktu komitacılıkta. Komitacı, kendi çıkarı için adam vurmaz, çalmazdı. Kendisi için değil, kendilerinden yana olduğu insanlar için, devletle, kendilerinden yana olduğu insanlar da karşılığında kardeş tutarlardı onu (Cumalı,2011:100)*

Eşkîyalık meselesi *Yağmurlarla Topraklar*’da yoksul ve elindekiyle yetinmeye çalışan, çalışmadan kazanma anlayışının karşısında olan namuslu

insanların canlarına, kadınlarına ve mallarına kasteden birinin silah zoruyla haksız kazanç sağlaması üzerinden şöyle konu edilir:

— *Bunun dedesi çıkarmış bir kayanın üstüne, doğrultmuş mavzeri, bu mavzerin gösterdiği yer e kadar benim dermiş, sürermiş önüne çıkan köylüleri. On beş gün, bir ay sonra, bu kez mavzerin ilk gösterdiği yerde bir kayanın üstüne çıkarmış, bir daha doğrultmuş mavzerini. Böyle böyle almış o sizin senette okuduğunuz yerleri... İsteddiği eve girmiş, istediğinin karısı ile yatmış, istediği kızı hatta oğlanı kaldırmış. (Cumalı,2008:96)*

Makedonya 1900’de yer alan “Zole Kaptan’ın Ölümü” hikâyesinde çete lideri olan Zole Kaptan’ın masum insanları nasıl öldüren dağlarda sürdürdüğü çetecilik faaliyetleriyle nam salmış biridir. Onun ve onun gibi insanların öldürme eylemlerinin, savaştan nasıl beslendiklerinin anlatıldığı hikâyede, eşkıyalığın onlar gibi insanlar için yaşam biçimi hâlini alması şöyle anlatılır.

*“Zole Kaptan için, onun gibi geçmişte vurup öldürdüklerinin gölgesini, yaşadıkça önlerinde görenler, geceleri baş yastığının altına tabancasını yerleştirmeden yatmayan, hep tetikte uyuyanlar,durum değişti. Barışın başladığı yerde anlamını yitiriyordu varlıkları. Onlar, kendilerine göre yorumladıkları ,yanlış ya da doğru amaçlarla, savaşlarda bulmuşlardı mutluluklarını. Dağları titrettikleri silahlarıyla şimdi yine böyle hep birlikte dolaşmalarında bile kavgalarını sürdürür bir hava vardı (Cumalı,2011:81)”.*

Makedonya 1900’deki bir başka hikâye olan, savaş yıllarında Yunanistan topraklarında baş gösteren çetecilik faaliyetlerinin konu edildiği “Mavi Tencere” hikâyesi bu faaliyetlerin gerçekleşme evrelerinin anlatılması bakımından önemlidir. Çetecilik meselesine hikâyede şöyle geçer:

*“1916’nın ilk aylarında Yunanistan ikiye ayrılmış sayılırdı. Kral Atina’da bir hükümet, Venizelos Selânik’te bir hükümetti. Makedonya dağları, bu çekişme içinde çetelerle dolmuştu. Daha doğrusu o güne kadar olan çetelerin sayısı üç dört katına çıkmıştı. Çetelerin çoğu paralı adamlardan kuruluydu. Kanun kaçakları, işsiz güçsüz takımı, kabadayılar, çeteciliği iş edinmiş durumdaydılar (Cumalı,2011:145)”.*

Hikâyede, çetelerin kimden para alırsa ona hizmet ettiği, birbirinden başka devletler ya da kişiler hesabına köyleri, kentleri yakıp yıktıkları, yağma ettikleri, adam öldürdükleri anlatılır. Aynı zamanda birbirlerine düşman efendilere hizmet ettikleri ölçüde birbirlerine düşman olduklarına;



aralarındaki ihanetlerin, eski kinlerin kan gütmelerin bu düşmanlıkları daha da arttırdığına, bu yüzden birbirleriyle çarpışıp durduklarına yer verilir.

Çeteciliğin konu olduğu bir diğer eser *Makedonya 1900*'de yer alan "Korku" hikâyesidir. Hikâyede kahraman anlatıcı, yirmi iki yaşında ve Makedonyalı olduğunu söyler. Savaşın kendisi ve kendisi gibiler için alışıldık olduğunu, savaş olmasa bile çetecilik faaliyetlerinin sürmeye devam ettiğini şu sözlerle anlatır:

*"Savaşlar artık yadırganacak bir olay olmaktan çıkmıştı bizim için. Balkan devletleri ister barışsınlar ister savaşsınlar, Makedonyalı, Bulgar, Rum, Arnavut, Türk çeteleri yıllardır vuruşup duruyorlardı kendi aralarında. Florinalılar'dan ya da köylülerden gün geçmiyordu ki yeni bir vurulan olmasın! Öyle bir dönemdi ki o dönem. Öyle bir dönemdi ki o dönem, sabahtan akşama kimin ne olacağı, yarına kimin sağ çıkıp kimin öleceği belli değildi (Cumalı,2011:159)".*

#### **1.4.2. Ekonomik Buhran**

*Zeliş* romanında, savaş yıllarında Tekel maddelerinde, unda, şekerde, ve diğer gıda malzemelerinde sık sık görülen birden fiyat artışına dikkat çekilir.

*Viran Dağlar* romanında savaş kaynaklı ekonomik güçlüklerle şu şekilde yer verilir:

*"Komşu kışlalardan gelen haberler hep umut kırıcıydı, olumsuzdu. Altı aydır aylıklarını alamayan harçlıklarını alamayan subaylar, erler vardı. Esnafa borçluydular. Bulabildikleri üç beş kuruş borçla karşılıyorlardı gereksinmelerini. Erzak doğru dürüst çıkmıyordu. Ayakkabıları eskiydi. Giysileri yenilenmiyordu. Savaş çıkarsa aç çıplak bir ordu ile karşı konulacaktı Balkanlar'ın kışında saldıranlara. Bütün bu aksaklıkların nedeni sorulduğunda "Sayıştay hesapları onaylamıyor" ya da "Sayıştay'dan ödenek onayı çıkmıyor" oluyordu karşılığı bu canların pazara çıktığı günlerde (Cumalı,2015:150)".*

Zülfikâr Bey ve arkadaşları gönüllü askerlik için görev almaya gittiklerinde depoda onlara verilecek eşya olmadığı söylenir. Seferberlik ilân edilmiştir ancak maddi imkânsızlıklar sebebiyle gönüllü askerlik yapamazlar. Üstelik askerlik şubesinden geri dönen sadece onlar değildir, şubedeki yetkili kişi onlara durumu şöyle anlatır:

*"Çok şükür Osmanlılık ölmemiş, daha yüreklerde vatan sevgisi var! Düinden beri sizler gibi helal süt emmiş, alnı pak otuz genç vatansever geldi. Sizin gibi gönüllü yazılmak istediler. Yüreğim yanarak olumlu*

*karşılık veremedim. Hadi gidin, sağ esen evlerinize varın, hükümetin açıklamalarını bekleyin...” (Cumalı,2015:163)”.*

*Yağmurlarla Topraklar* romanında savaş yıllarının ardından yaşanan yoksulluk, belirgin şekilde dikkat çeker. Bu durumu Av. Nihat, doktora şu şekilde anlatır:

*“Ashını ararsan ikimiz de kötü bir dönemde hayata atıldık. Savaş yıllarında, enflasyon hızını aldığı sırada tamamladık öğrenimizi. İhtiyaçlarımızın fiyatları arttıkça arttı biz ona göre ayarlayamadık kazancımızı. Kazandığımız üç beş lira kâğıt sadece. Enflasyon alın terini, emeği, bilgiyi hiçe indirdi. Görgüsüz, kaba, vurgun peşimde bir aracı sınıfı zengin ediyor. Bütün moral değerlerden yoksun, hatta Allahsız bir aracı sınıfı (Cumalı,2016:58,59)”.*

1. Dünya Savaşı'nın ardından tüm dünyayı etkileyen ekonomik krizin etkilerine Necati Cumalı hikâye ve romanlarında yer vermiştir. *Yağmurlarla Topraklar*'da bu durum şu şekilde geçer:

*“1931 buhranı varını yoğunu silip süpürdü kasabanın. Artık bir kilo kuzu eti alabilmek için on beş kilo kuru üzüm vermeniz gerekiyordu. İşleme giderlerini kurtaramayan bağlar yer yer sökülüyor, tahıl tütün ekiliyordu. Gezici tiyatrolar, saz toplulukları uğramaz oldular. Güreşler, cambaz gösterileri unutuldu (Cumalı,2016:34)”.*

*Acı Tütün* romanında da yer yer 1931 buhranının izlerini görmek mümkündür. 1. Dünya Savaşı'nın ardından tüm dünyayı saran ekonomik krizin etkileri bu eserde köylünün ürünlerinden gelir elde edememesiyle verilir. Romanda anlatılana göre, 1931 buhranından sonra üzüm dünya piyasasındaki değerini yitirmiştir. Toprağı az olan kasabalılar, yaşlanan bağları yenileyemezler onun yerine tütüncülüğe başlamak zorunda kalırlar. Ancak tütüncülük de fayda vermez. Buhranın sarsıcı etkileri eserde şu şekilde anlatılmaya devam eder:

*“1931 yılında dünyayı sarsan buhran İzmir'deki kendir kenevir mağazasını da yıktı. Ekici bölgelere, parası ürün satışlarında alınmak üzere çuval, urgan dağıtırlardı. Üzümün, incirin, tütünün rezili çıkmıştı. Dolu çuvallar, balyalar sokaklarda sürünüyor, arpa fiyatına, gübre fiyatına alıcı bulamıyordur (Cumalı,2016:71)”.*

*“Şu 1931 yılındaydı. Dünyada neler olup bittiğine akıl erdiremedikleri şu uğursuz kıtlık yılı. Kilosunu o yılların parasıyla iki buçuk liradan satarız diye yetiştirdikleri tütünlerini on kuruştan alan yoktu. Balyalar sokaklarda sürünüyordu (Cumalı,2016:201)”.*

*Yalnız Kadın*'daki "Güvercinler" hikâyesinde bin dokuz yüz otuzların bütün dünyayı saran buhranının sözü geçen kasabada da etkisini gösterdiği anlatılır. Üstelik o buhranın sarsıntısı sürüp giderken o yıl yağın şiddetli dolu bütün bağların ürünlerini yok etmiştir. Bölge halkı bağların uğradığı zarardan sonra tütün piyasası açıldığı zaman neredeyse alıcı bulamayacak duruma düşer. Tütünü yok pahasına elden çıkarmak zorunda kalır.

*Kent'e İnen Kaplanlar*'da da 1930 buhranı ile gelen ekonomik güçlüklerin şöyle yerini aldığı görülür:

*"Derken 1930 buhranı şaşkın bıraktı kasabayı. Üzümün, tütünün rezili çıkmıştı. Alıcı yoktu. Buhrandan önce göremedikleri şeyleri görüyorlardı artık. Çoktandır görünmez bir göç başlamıştı kasabadan. (Cumalı,2014:168)".*

Aynı zamanda buhranın eski sevinçli yaşayışları bütünüyle yok ettiği anlatılır.

### **1.4.3. Psikolojik Çöküş**

Halkı derinden etkilen olayların maddi yıkımlara sebebiyet vermeye birlikte manevi hasarlara yol açtığı da bilinmektedir.

*"Tarihinde savaş deneyimi olan ülkelerde ekonomisinden, kültürüne, sosyal yaşantısından, düşünce tarzı ya da yönetilme biçimine kadar savaş öncesi ve savaş sonrası şeklinde niteleyebileceğimiz değişiklikler görülmektedir (Pala,2017:17)".*

Savaşlar milletleri ekonomik olarak etkiledikleri kadar, fertler üzerinde yıllarca kaybolmayacak manevi izler bırakır. Sosyal yaşama sarsıcı biçimde tesir eden savaşların yarattığı travmalar, savaşlara maruz kalan halkların zihinlerinden yıllarca silinmez. *Yağmurlarla Topraklar*'da Pehlivan'ın Kore Savaşı'nda savaşıp dönen oğlunun Kore'den geldiğinde, orada yaşadıklarından sonra sosyal hayata bir türlü uyum sağlayamadığı, birtakım psikolojik bunalımlar yaşadığı görülür. Pehlivan, bu durumu Nihat'a şu şekilde anlatır:

— *Ah be beyim, bilsen gece yatağında ordan oraya atar kendini. Yastığa başını koyup uyuyamaz sağlam bir adam gibi. Hep tanklar gördüğünü söyler. Hep tanklar gelir der üstüme üstüme. Bağırır*

*uykusunda. Terleye terleye fırlar. Anacığı bilmez ne yapсын, nasıl oyalasın! Bazen anlatır ne zaman, o zaman anlarım bizim gördüğümüz bildiğimiz muharebelere benzemez şimdiki muharebeler. İnanır mısın be beyim? Alev makineleri vardı der. Nasıl su fişkirır su hortumu, öyle alev saçır, alev fişkirırmış o makineler. Gökten ateş yağarmış Allah seni inandırısın. Yüzükoyun uzanır kalırdık der gülleler düştükçe. Sonra kolumuzu bacağımızı yoklaya yoklaya anlardık ki gene ölmemişiz. Neredeyse inanmazdık der kolumuzu bacağımızı yerli yerinde bulduğumuza... O ateşlerden kurtulmuş gelmiş. Kolay mı be bey? Hâlâ inanmaz nerdeyse dönüp geldiğine. Kapıyı eller, pencereyi eller, anasının benim ellerimi tutar... (Cumalı,2016:18)*

*Viran Dağlar* romanında da savaşın ekonomik etkileri ele alındığı kadar halkı ayrıştırmasına, bölücü bir durumunun olmasına yer verilir. Müslümanlarla gayrimüslimlerin maruz bırakıldıkları savaş neticesinde yıllarca sürdürdükleri kardeşliklerini kaybederek taraf olmaya mecbur edildikleri görülür. Bu da savaşın bir başka psikolojik neticesidir. Bu durum romanda şöyle eleştirilir:

*“ -Makedonya bölündü, diye sürdürdü Halit. Makedonya yaşlılardan dinlediğimiz çocukluktan bildiğimiz Makedonya değil! O Makedonya Makedonyalılarındı! Hıristiyanı, Müslümanı, Rumu, Bulgarı, Arnavutu, Osmanlısı Makedonyalıyı demeyi birbirine çok görmezdi. Şimdi bu din ayrılığı çekişmesi ulusçuluk kavgaları çıktı çıkalkı Makedonya'da hava karardı, dostluk, kardeşlik, komşuluk hatırı kalktı, herkes birbirine girdi. Bulgar Rumu, Rum Bulgarı, Sırp Arnavutusununda hepsi bir olup Türkü Müslümanı vuruyor, öldürüyor. Sonu ne bunun? Neye, niçin? Saçma bir kavga bu! Yanlış bir anlayış (Cumalı,2015:118).”*

Ele aldığımız hikâye ve romanlarda savaşların bıraktığı gerek ekonomik gerekse psikolojik etkilerin yer yer kendini gösterdiği görülür. Savaş eleştirisinin zaman zaman karakterlerin söyledikleri üzerinden görüldüğü romanlar *Viran Dağlar* ve *Yağmurlarla Topraklar*'dır ve savaş olgusu bu romanlarda sosyal bir mesele olarak yerini alır.

#### **1.4.4. Göç**

Göç, insanlık tarihinin başladığı zamandan itibaren varlığını sürdüren bir eylemdir. Kurt, doktora tezinde göçe ilişkin şöyle bilgiler aktarır:

*“İnsanlığın bilinen tarihiyle beraber anılan göç, ebediyen de var olması gereken insan hayatının devamını sağlayan hayati ve dinamik bir süreçtir. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin ve toplumların bir ülkeden başka*

*bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhacerat şeklinde tanımlanan g ç olgusu toplumun, sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve tüm yapısıyla ilişkili ve etkileyici bir olaydır (aktaran,Kurt,2011:1)”.*

Necati Cumalı savaş konusuna yer verdiği hikâye ve romanlarında g ç meselesine de sıklıkla değinir. Yazarın eserlerinde g ç meselesinin iki türlü ele alındığı görülür. Bunlardan ilki savaşlar neticesinde meydana gelen, daha evvel yaşanılan yerlerin yaşam koşullarının katlanılmaz olmasıyla ortaya çıkan g çlerdir. *Viran Dağlar* romanında ağır koşulların göçe zorladığı durumlara rağmen kimilerinin topraklarından ayrılmak istememesi, kimilerinin ise g ç etmeye mecbur hâle gelmesi şu şekilde anlatılır:

*“Doğup büyüdükleri topraklar üzerinde günlerinin olduğuna karar verebilenler, İstanbul’a, İzmir’e, Anadolu’nun başka yerlerine göç etmeye başladılar. Makedonya’dan kopamayanlar, kendilerini kanlarıyla, canlarıyla Makedonya’ya bağlı duyanlar arasında yaşlı kuşaklar ile gençlerin tutumları ayırıydı. Eski kuşak Osmanlı beylerinin çoğu Makedonya’daki değişmelere kapalı kalmakta direniyorlardı hâlâ. Toprak anlaşmazlıklarına, kan davalarına dayanan kökleşmiş kinlerle, senlik benlik çekişmelerini kanlı kavgalarını sürdürüyorlardı aralarında. Esnaf,k  c k toprak sahibi olanlar kadere bırakmışlardı sonlarını. Başlarına gelecekleri g  lere her neye yeterse o türlü karşılamaya hazır, yaşayıp gidiyorlardı (Cumalı, 2015:76)”.*

*Viran Dağlar’da* Osmanlı Devleti’nin gücünü yitirmesine bu sebeple Makedonya’da Anadolu’ya yapılan g  ler yapılması anlatılır. Zülfikâr Bey’in üzerine düşünüp kendisine dert edindiği iki mesele arasında g ç meselesi de vardır. Bu iki meseleden ilki romanda anlatıldığı şekliyle Osmanlı Devleti’nin eli ayağı tutmayan yaşlılar gibi gücünü yitirmesi ve uyruklara söz dinletemez hale gelmesi, diğerisi ise Osmanlı Türklerini saran g ç dalgasıdır. Makedonya’dan, Trakya’dan her gün üç beş aile Anadolu’ya göç etmektedir.

*Viran Dağlar’da*, Makedonya’dan Anadolu’ya g  ler s rd ğu sırada kalanların güvenliğini sağlayanlar arasında Zülfikâr Bey’in ön sıralarda yer alması şöyle anlatılır:

*“...Yaşadıkları günlerde kendi açısından önemli g rd ğu özellikle iki sorunu dert etmişti kendine: İlki, Osmanlı devletinin eli ayağı tutmayan yaşlılar gibi gücünü yitirişi, uyruklarına söz dinletemez duruma gelmesi; öbürü Osmanlı Türkleri’ni saran g ç dalgası.*

*Makedonya'dan, Trakya'dan her gün üç beş aile kopuyor, İstanbul'a, Anadolu'ya göç ediyordu. Rumeli'nin yerine göre Rumlar ya da Bulgarlara, Sırlara geri verilmesi demektir bu. Halit görüyordu ki bu iki sorun henüz yirmi bir yaşını sürerken olgunlaştırmış, Makedonya'da Osmanlı egemenliğini korumaktan sorumlu biruç beyi durumuna getirmişti Zülfikâr Bey'i. (Cumalı,2015:113)”.*

Viran Dağlar'dasavaşa bağlı olarak göç etmeye zorunlu olanlardan birinin göçle ilgili olarak şu ifadelere yer verdiği görülür:

*“Eski kitaplar hep doğru yazar. İnsanın en büyük çilesi göç!Musa'dan beri değişmeyen çilesi. Ne mutlu doğduğu yerde yaşlanıp ölenlere! Yakup'un oğulları yersiz yurtsuz oradan oraya süründüler durdular. İbraniye'den Mısır'a göçtüler, firavuna köle oldular. Bizim de çilemiz başladı. Yersiz yurtsuz kimbilir ne kadar zaman sürüneceğiz (Cumalı,2015:191)”.*

Göçün zorlu şartları, kadınların, çocukların içinde bulunduğu durum ise şu satırlarla geçer:

*“...Göç yollarında vurulmuş, düşmüş ölü analarının memelerini emmeye çalışan bebeler, üstlerinden geçen top arabaları tekerleklerinin ezdiği, dağıttığı beyinler, karlara saplanarak ayakta donmuş kalmış atlar, insanlar, üst üste cesetlerle dolu hendekler görüliyordu. Çok gözyaşı döküldü, çok yoksulluk çekildi...(Cumalı,2015:237)”.*

Acı Tütün'de Makedonya göçmeni olan Yusuf Uzun ve ailesinin Priştine'de Kurtuluş Savaşı yıllarında göç etmeleri daha sonra Bayındır'da iskân görmeleri ve geçimlerini zeytincilikle nasıl sağladıkları şu şekilde anlatılır:

*“Bütün topraksızların çilesi birdir. Askerliğini bitiren oğlan ile kocaya varan kızlar kopar birer birer baba ocağından, bir gün gelir, göçebelikten, ana babasının, kardeşlerinin adreslerini yitirir. Yusuf Uzun'lar, Makedonyalı, Priştine göçmeniydiler. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Bayındır'da iskân görmüşlerdi. On iki dönümlük tarla ile yirmi ağaç zeytin, iki odalı küçük bir ev aldılar iskândan (Cumalı,2016:128)”.*

Zeliş romanının giriş bölümünde okurun karşısına diğerlerinden farklı bir anlatım çıkar. Yazar yaşadıklarını, göç yıllarında gözlemlediklerini romanın kurgusuyla karıştırmadan doğrudan bir anlatımla sunar. Onu ailesiyle birlikte Rumeli'den Anadolu'ya iten sebeplerle birlikte tanık olduğu durumları

sıralar. Önce ailesiyle birlikte Rumeli’den Anadolu’ya göç ettiğini Urla’daki evlerinin penceresinden her gün kasabalarını ateşe verenlerin bıraktıkları acı anılarını seyrederek büyüdüğünü anlatır ve şöyle devam eder.

*“Şehrin en zengin mahalleleri oldukları anlaşılan yerlerinden, yüzyılların biriktirdiği bir servetin izlerinin, eski jimnaz binasının tek parça büyük beyaz mermer sütunlarının, kökleşmiş bir burjuvazinin kurduğu her biri bir servete değer evlerin armalı demir kapılarının, mermer döşemelerinin sökülüp kamyon kamyon İzmir’e taşındığını gördü. Yangın yerlerinde zamanla önce, duvarları dibinde bel hizasında devedikenleri fişkırان taş toprak yığınları arasında , Yıllarca Rumların kaçarken gömdükleri söylenen küp küp altınları bulmak için kazmalı kürekli defîne arayıcıları dolaştı (Cumalı,2016:10,11)”*.

Makedonya 1900’de “Zole Kaptan’ın Ölümü” hikâyesinde savaş yıllarının ağır koşulları tasvir edilirken göç meselesine de şöyle yer verildiği görülür:

*“Ölümler gözyaşlarıyla gömülür, ırzına geçilen kadınlar arasında delirenler, kendini öldürenler olur, yangınların ardından felâkete uğrayanlar, bir beygire, ya da bir yük arabasına yükledikleri kurtarabildikleri eşyalarıyla, kaç kuşaktır yaşadıkları köylerinden, tam olarak nereye yerleşeceklerini, ne iş tutacaklarını bilmeden göç ederlerdi (Cumalı,2011:78)”*.

#### 1.4.5. Diğer

Necati Cumalı romanlarında siyasi partilerin halkı ayrıştırması meselesine Halk Partisi ve Demokrat Parti üzerinden yer verilir. *Acı Tütün*’de bu durum şöyle yer alır:

*“Demokrat Parti bu ortam içinde doğdu. 1945’te halk, geçmişteki bütün ikilikleri bastıran bir şiddetle Halkçılar ile Demokratlar olarak bölündü. Öyle ki oturdukları kahveler, alışveriş ettikleri bakkallar, tıraş oldukları berberlere kadar kopmuşlardı birbirlerinden. Demokratım diyen, Halkçı bildiği kimsenin fırınından aç kalacak olsa ekmek almıyordu. (Cumalı,2016:34)”*.

*Zeliş* romanında Zeliş’in babası Recep’in oy verirken pek çok insan gibi bilinçli bir şekilde oy vermediği görülür. Partilerin vaatlerine ya da yağdığı işe göre oy vermez:

*“Recep’e gelince 1946 yılında, bütün Kavalalılar gibi o da Sıra Mahalle Demokrat Parti Ocağı’na kaydolmuştu. Demokrat Parti’nin, Halk Partisi’nin ne olduğunu bildiğinden değil, sadece göçmen*

*olduğundan! Halk partisinin ileri gelenleri yerlilerdi Urla'da; madem ki öyle Halk Parti'si yerlilerim partisiydi. Demokrat Parti'nin ileri gelenleri ise çoklukla göçmendi; şu halde Demokrat Parti göçmenlerin partisiydi. Recep de göçmendi, şu halde demokrattı (Cumalı,2016:229,230)".*

Sağcılık solculuk meselesi *Yağmurlarla Topraklar*'da Öğretmen Reşat'ın eşinin erkek kardeşine yeni kurduğu okulun iç tasarımı üzerine çalışması için iş verebilecekken, çevresinden bir solcuya iş verdiğine ilişkin kötü yorumlar alabileceğini öne sürerek ona iş verememesinde kendini gösterir. Reşat Muzaffer'i sevdiğinden, aslında ona iş vermeyi istediğinden şöyle söz eder:

*"Şu Allah'ın belası İzmir öyle bir yer ki!... Bir solcuya iş verdi diye... Ama hele bir iki yıl geçsin. Hele istediğim gibi bir güçleneyim, hepimize göstereceğim Muzaffer'i nasıl sevdiğimi... (Cumalı,2016:268)".*

## **1.5. Sosyal Bir Mesele Olarak Eğitim**

Eğitim konusu bir mesele olarak Necati Cumalı'nın hikâye ve romanlarında sıklıkla karşımıza çıkar. Ailedeki eğitim eksikliği okulsuzluk takip eder ve bireyler cehaletin pençesine düşmekten kendilerini alamazlar. Çalışmamızda bu mesele "Okuldan Yoksunluk ve Cehalet" başlığıyla ele alınmıştır.

### **1.5.1. Okuldan Yoksunluk Ve Cehalet**

Necati Cumalı okulsuzluğu hikâye ve romanlarına konu olarak almıştır. Yaşanan yerlerde okul olmaması hatta okuma yazmama bilmeme gibi meselelere değinmiştir. *Viran Dağlar*'da bu durum şu şekilde yerini alır:

*"Küçük köylerde yaşayan kırsal kesim insanların eline pek az kitap, gazete geçer. Önemli denecek okul eğitimleri görmemişlerdir. Bilgilerini ilerletmek için okumak, daha başka kültür etkinliklerinden yararlanmak olanakları yoktu (Cumalı,2015:14)".*

Yazar, romanın bir başka yerinde okuldan yoksunluk meselesine şu şekilde yer vermiştir:

*"O yıllarda Uçana'da okul yoktu. Çocuklar köy camisinde, din ağırlıklı bir öğrenim görürlerdi. Hoca, öğrencilerine okuma yazmanın yanı sıra*



*hesap, hendese tarih-coğrafya ile ilgili bazı genel bilgiler öğretir, sonunda hatim indiren çocuk ilköğrenimini tamamlamış olurdu (Cumalı,2015:37)”.*

*Viran Dağlar* okuma yazma bilmeme meselesinin bir bakıma Zülfikâr Bey’in öldürülme sebepleri arasındadır. Hikâyede İsmail, Zülfikâr Bey’in çok kez yardımının dokunduğu hatta altın diş armağan ettiği bir gençtir. Zülfikâr Bey çete lideri olup dağa çıktığında hakkında arama kararı çıkarılması ve başına ödül konulması üzerine Zülfikâr Bey’i bulup Fransızlara teslim etmeyi, karşılığında ödülü almayı aklına koyar. Okuma yazma bilmeyen İsmail Zülfikâr Bey’in arandığının yazılı olduğu afişleri okuyamaz. Afişlerde sağ getirilmesi yazarken, İsmail Zülfikâr Bey’i öldürmüştür:

*“Yukarı Cuma karakolundaki iki candarma yatmamışlardı henüz. Arabayı karakol kapısının önüne bıraktı. İçeri girdi. Zülfikâr Bey’i getirdiğini söyledi candarmalara. Yetmiş altını nasıl, nereden alacağını sordu.*

*Candarmalarpastıra oynuyorlardı aralarında. Kağıtları ellerinden bıraktılar. İkisi de Rum’du. Biri esmerdi, öbürü kumral. Askerlik görevlerini yapıyorlardı gençliklerine bakılırsa.*

*Esmeri:*

- *Nerede? Diye sordu.*
- *Arabada.*

Eserde bunun üzerine candarmaların ne diyeceklerini bilememelerine yer verilir. İsmail’e Zülfikâr’ın ölü olup olmadığı sorulur. Öldüğü ortaya çıktığında ise duvara asılı olan fotoğraflı afişte sağ olarak ele geçirilmesi gerektiği söylenir ve İsmail’in okuma bilmediği öğrenilir (Cumalı,2015:489)”.

*Zeliş* romanında Recep ve karısının okuma yazma bilmemesi, kızları Zeliş ile Cemal’in mektuplarını okuyamamalarıyla verilir. Romanın bir başka yerinde Recep, dilekçe vereceği sırada okuma yazma bilmediğinden imza atamaz, mührünü de kaybettiğinden parmak izini alınır.

*Yağmurlarla Topraklar* romanında ise okuldan yoksunluk Hüsniye’nin okula gidememesi üzerinden verilir:

*“En büyük üzüntüsü ilkokuldan sonra okuyamamaktı. On iki yaşında bile değildi ilkokulu bitirdiğinde. O ilkokulu bitirdikten dört yıl sonra*

*açılmıştı kasabada ortaokul. Gideyim demişti. Ama çocukluktan çıkıp boylu boslu göz alıcı bir genç kız olmuş, kadınlaşmıştı gövdesinin çizgileri. “Seni bu yaşta artık ortaokula gönderemem” diye dayatmıştı babası. (Cumalı,2016:311)”.*

Halkın bilgi eksikliği de bu romanda yer alan bir başka mesele olarak ele alınmıştır. Nihat, doktorla konuşurken halkın devletle ilgili meselelere yabancı kalmasını bilgisizlikle ve hatta halkın bilgisizliği alışkanlık haline getirmesiyle açıklar:

*“Zavallı halk! Gördüğü bildiği bu öteden beri. Böyle koşullandırılmış. Devlet sorunları, savaş sorunları, dinsel inançlarla karmakarışık kafalarda. Örneğin şimdi kalksak da Pehlivan’a soracak olsak, baştakilerin ulusu yönetirken Tanrı’nın buyruğu, ilhamı ile karar verdiklerine inanır. Hata etmeleri söz konusu değildir. Yanlılığı, doğruluğu tartışılmaz bu kararların. Halk yüzyıllardır oğullarını niçin, neden çıktığını, kiminle olduğunu bile bilmediği savaşlara göndermeye öyle alışmış ki... (Cumalı,2016:36)”.*

Bu romanda insanların çocuklarını okutmaları bir seçenek olarak verilmez. Maddi imkânları el verenler çocuklarını okuturlarken geçim sıkıntısı çekenler çocuklarını çalıştırmak zorundadırlar. Bu durumu Behzat Nihat’ın kız kardeşi Nuran’a sözlerle anlatır:

*“Hep çocuklar büyür, kimi okur kimi okumaz, kimini de okutmaz anası babası. Hep okuyanlara ümit bağlarız yetişirler de dönerler bize yol gösterir, yardım ederler deriz. Okumayanlar ne olacak? Bizim eşimiz, bizim gittiğimiz yolda kalacaklar afedersin bizim güttüğümüz eşiği güdecekler. Ama okuyanların biri dönerse onu dönmez memlekete. Bak, çok şükür ağabeyin bırakmadı bizi. Sen de bırakmazsın inşallah. Ne de olsa başka olur memleketin çocuğu. Hem o bizi sever, hem biz onu severiz (Cumalı,2016:329)”.*

*Yağmurlarla Topraklar*’da halkın bilgi eksikliği kolay kandırılabilir olmalarına yol açar. Söyleyenin kim olduğu önemli olmaksızın duydukları maddi anlamda kâr edeceklerini duyduklarında araştırmadan, konu hakkında bilgi sahibi olmaya çalışmadan inanırlar. Bu yolla bir dilekçeci ve bir avukat köylülerin umutlarıyla oynar, daha çok para kazanacaklarını vaat ederek köylüleri dolandırıp, onları mağdur ederler:

*“1950 seçimlerinde kaybetmiş bir milletvekili idi avukat. Hiç hukuk okumamış ya da okuduklarını tüm unutmuş kadar yabancısıydı*

*yasaların. Ama o da bir umut satıcısıydı. Dilekçeci ile çok iyi işleyen bir ortaklık kurdular (Cumalı, Yağmurlarla Topraklar, 2016:415)”.*

Romanda değinilen bir başka mesele ise okumuş, hatta üniversite eğitimi almış kimselerin toplumsal meselelere uzak kalmalarıdır. Bu eserde okul eğitiminden mahrum kalmış halkın bazı konulardaki cahilliğinin yanı sıra aydın geçinen kesimin de sosyal meselelere yabancı kalması şu şekilde verilmiştir:

*“Kasaba aydınları her birin aydın denilebilirse ayrı bir aydın türüydü. Kökten değildi bilgileri. Çoğu sorunlar üzerine kulaktan dolma ya da genelleşmiş yargılarla yetiniyorlardı. Günlük bir gazetenin dışında bir şey okudukları yoktu. Fıkra yazarlarının bilgiçlik taslayarak tepeden verdikleri öğütleri, duygusal eleştirileri kolaylıkla benimseyiveriyorlardı (Cumalı, 2016:60)”.*

Romanın sonunda, Avukat Nihat'ın, çalıştığı köyde yaşadıklarını, çoğunluğu okuma yazma bilmeyen halkın çoğunlukla bu durumdan doğan sıkıntılarını yazarak ifade etmeye karar verdiği görülür. Yazar burada okuma yazma bilmemekten doğan meselelerin yazılı ifade edilmesiyle zıtlıktan meydana bir farkındalık yaratmıştır.

## SONUÇ

1921 yılında Florina'da dünyaya gelen ve eserleriyle bir dönemin sosyal meselelerini edebi eserlere taşıyarak, kaleme aldığı türlerle Türk edebiyatında da önemli bir yer edinen Necati Cumalı, hem birbirinden farklı türde çok sayıda eser vermesi hem de eserlerindeki konu çeşitliliği bakımından Cumhuriyet sonrası sanatçıları arasında dikkat çeken bir isimdir. Necati Cumalı'nın özellikle hikâye ve romanlarını yazarken kalemine yön veren mühim unsurların başında, ailesiyle birlikte henüz iki yaşındayken Florina'dan Urla'ya göç etmesi gelir. Bir diğer önemli unsur ise yazarın Urla'da avukat olarak çalışmasıdır. Bu sayede yazar, toplumun meselelerine daha yakından tanıklık eder ve eserlerinin konusunu burada kazandığı tecrübeler ışığında belirler.

Necati Cumalı'nın kitaplaştırılan hikâyelerini ve romanlarını ele aldığımız bu "Necati Cumalı'nın Hikâye Ve Romanlarında Sosyal Meseleler" başlıklı çalışmamızda eserlerde toplumda meydana gelen, toplumun tümünü etkileyen ya da bireyler üzerinde tesirleri görülen sosyal meselelere değinilmiştir.

Çalışmamızın "Sosyal Bir Mesele Olarak Aile" başlıklı ilk bölümünde çalışma kapsamındaki hikâye ve romanlar üzerinden evlilik konusu irdelenmiş, erken yaşta ve zorla evlendirilmenin gençler üzerindeki olumsuz etkileri tespit edilerek örneklendirilmiştir. Sıklıkla kız çocuklarının erkenden evlendirildiğinin görüldüğü hikâye ve romanlarda eserlerin yazıldığı dönemin şartlarına bakıldığında henüz on beş on altı yaşında yapılan evlilikler normal karşılanırsa da bu durum erken evlenen kimselerin evlilikleri sırasında ezildiklerini, kandırıldıklarını veya görmezden gelindiklerini gözler önüne serer. Kaçarak evlenmenin bu bölümde işlendiği eserlerde gençlerin aile baskısından kurtulmak için evden kaçtıkları sonucuna varılmıştır. Bu bölümde çalışılan aldatma konusunun sıklıkla yer aldığı eserlerde eşlerin birbirini aldatma eyleminin çoklukla eşler arasındaki yaş farkından kaynaklandığı görülmüştür. Ailede çocuğun yerinin anlatıldığı bölümde ise özellikle erkek

çocuk sahibi olmanın aileyi itibarlı kılması, çocuk sayısı arttıkça ailenin refah seviyesinin yükselmesi anlatılmıştır.

"Toplumsal Değerler" başlıklı ikinci bölüm ise ele aldığımız hikâye ve romanlardaki dinî ve ahlâkî değerler odağındaki meseleler üzerinden çalışılmıştır. Çalışma kapsamındaki eserlerde dinî meseleler noktasında yazar din adamlarının menfaat düşkünlüğünü eleştirir. Bununla birlikte yazarın din olgusunu kullanarak para kazanmalarına ve dinî hassasiyetlerin siyasi amaçlarla köreltilmesi meselesine de sıklıkla olmasa da yer vermiştir. Ahlâkî meselelerde ise çalışmamıza konu olan eserlerdeki bireylerin hem aile içinde hem de toplumda yaşadıkları çarpık ilişkilere değinilirken çocuk istismarı konusu da iki çarpıcı hikâye üzerinden irdelenmiştir. Aynı zamanda bu bölümde namusla ilgili konulardan, kıskançlıktan ve maddi sebeplerden kaynaklanan intikam alma meselesi de eserlerde işlendiği şekilde yer almaktadır. Dedikodu meselesi ise bu bölümde "Diğer" başlığında geçen bir başka konudur.

"Ekonomik Yapıdan Kaynaklanan Sosyal Meseleler" başlığında yoksulluk konusu üzerinde çokça durulmuştur. Çalışmamız kapsamındaki eserlerde okumak köylü için bir tercih değildir, aileler ekonomik sebeplerden kaynaklı olarak çocuklarını okutmak yerine tütün zeytin vb. tarlalarında çalıştırmaya mecbur kalırlar. Çalışma kapsamındaki eserlerde pek çok sorunun yoksulluk temelli olarak ortaya çıktığı görülmüştür. Yoksullukluk meselesinin çalıştığımız hikâye ve romanlarda çoklukla iklim koşullarından kaynaklanır, çiftçilerin köylüelerin parasal sıkıntılarına bağlı bir şekilde yerini alır. Yoksulluk sebebiyle köylülerin topraktan umudu kesen çocukları çareyi büyük şehirlere göçmekte bulurlar. Sağlık problemleri de maddi sıkıntılar çeken insanların zorlu yaşam koşullarına bağlı olarak şartları son derece ağır olan işlerde çalışıp sağlıklarını kaybetmelerinin konu olduğu bir meseledir.

Çalışmamızın dördüncü bölümü ise "Savaş ve Savaşın Yol Açtığı Meseleler" başlığıdır. Savaş, Necati Cumalı'nın eserlerinde çoklukla yer verdiği gerek ekonomik gerekse psikolojik etkilerine yoğun bir biçimde

değindiği meselelerden biridir. Bir zamanlar yaşadığı Makedoya topraklarında yaşanan ve insanları göç etmeye zorlayan savaşın etkilerine yazar bu bölümde incelediğimiz eserlerde yer vermiştir. Necati Cumalı'nın özellikle savaş meselesinin konu olduğu hikâye ve romanlarında eşkıyalık ve çetecilik faaliyetlerinin sıklıkla yer aldığı görülür. Hatta bazı roman ve hikâyeler baştan sona çetecilik faaliyetleriyle ilerlerken, bazen terör eylemi yapan kişilerin bazen ise vatan savunması yapmaya gönüllü kimselerin dağlardaki yaşantıları üzerinden ilerler. Savaşa bağlı olan ekonomik buhranın incelendiği bölümde özellikle 1931 buhranının toplum üzerindeki yıkıcı etkileri görölmüştür.

"Sosyal Bir Mesele Olarak Eğitim" adlı beşinci başlıkta ise temel olarak halkın okuldan yoksun olması ve buna bağlı olan cehalet meselesi üzerinde durulurken ouma yazma bilmemenin bireyler üzerindeki ve toplumdaki etkisi çalışma kapsamındaki eserler üzerinden ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç itibariyle "Necati Cumalı'nın Hikâye Ve Romanlarında Sosyal Meseleler" adlı çalışmamızda Necati Cumalı'nın kitaplaştırılmış olan hikâyelerinde ve romanlarındaki sosyal meseleler "Sosyal Bir Mesele Olarak Aile", "Toplumsal Değerler", "Ekonomik Yapıdan Kaynaklı Meseleler", "Savaşın Yol Açtığı Meseleler" ve "Sosyal Bir Mesele Olarak Eğitim" adlı beş başlık altında ele alınmıştır. Çalışma kapsamındaki eserlerde yazarın toplumun temel taşı olan aile üzerinde çokça durduğu ve aile bireylerinin birbirleriyle veya ailenin dışındaki insanlarla olan ilişkileri üzerinden ortaya çıkan sosyal meseleler tespit edilmiş. Toplumsal meseleler dinî ve ahlakî boyutlarıyla ele alınırken yazarın menfaat gözeten din adamlarını ve dinî hassasiyetlerin amacının dışına çıkarılmasını eleştirdiği belirlenmiş, toplumdaki ahlâkî çöküşün ise çoklukla ailedeki veya toplum içindeki çarpık ilişkilerle ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Ekonomik sıkıntılarla ortaya çıkan meselelerin temel sebeplerinin başında iklim koşullarının geldiği ve buna bağlı olarak köylerden büyük şehirlere göçlerin başladığı tespit edilirken göçün bir diğer mühim sebebinin toplumu hem ekonomik hem de psikolojik bakımdan derinden etkileyen savaşlar olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışma

kapsamındaki eserler eğitim konusu odağında değerlendirildiğinde halkın okuldan yoksul olmasının toplumda cehalete yol açtığı saptanmıştır.



## KAYNAKÇA

- Alver, K. (2004) Edebiyat Sosyolojisi, İstanbul, Hece Yayınları
- Akcaoğlu, S. (2003). *Necati Cumalı'nın Hikaye Ve Romancılığı*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.  
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
(Tez No: [127813](#))
- Altın, N. Ş. (2013). *Edebiyat Sosyoloji Açısından Postmodern Romanın Toplumsal Temelleri*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.  
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
(Tez No: [3510669](#))
- Aras, G. (2014). İnsan Ve Toplum: Edebiyat Ve Değerler Eğitimi. *Akademik Bakış Dergisi* .
- Aydemir, F. (2017). *Ahmet Günbay Yıldızın Romancılığı Ve Romanlarında Sosyal Meseleler*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.  
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
(Tez No: [351066](#))
- Başboğa, Ö. (2017). *Orhan Kemal'in Hikayelerinde Eleştirel ve Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul  
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
İstanbul. (Tez No: [465787](#))
- Bildirici, A. (2016). *Evlilik Süresinin Cinsel Yaşama Ve Evlilik Uyumuna Etkisi Ve Sonuçların Sosyo Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.  
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
(Tez No: [465787](#))



Bindik, S. (2012). *Sosyolojik Açıdan Kadınlarda Erken Yaşta Evlilik*. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [319588](#))

Cumalı, N. (2016). *Acı tütün*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Cumalı, N. (1998) *Aşk Da Gezer*. İstanbul: Çağdaş Yayınları

Cumalı, N. (2008). *Ay Büyürken Uyuyamam*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Cumalı, N. (2009). *Değişik Gözle*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Cumalı, N. (2011). *Makedonya 1900*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Cumalı, N. (1979). *Revizyonist Öyküler*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Cumalı, N. (2017). *Susuz Yaz*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Cumalı, N. (2015). *Viran Dağlar*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Cumalı, N. (2016). *Yağmurlarla Topraklar*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Cumalı, N. (2014). *Yalnız Kadın*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Cumalı, N. (1990). *Yeşil Bir At Sirtında*. İstanbul: Can Yayınları.

Cumalı, N. (2016). *Zeliş*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

Çakır, H. (2013). *Sosyo-Kültürel Ve Ekonomik Faktörler Çerçevesinde Erken Evlilikler:Ankara Pursaklar Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
(Tez No: [332458](#))

Dinçel, E. (2006). *Ergenlik Dönemi Gelişimsell Ödevleri Ve Psikolojik Problemler*. Yüksek Linsan Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
(Tez No: [191358](#))

Düzün, B. (2017). *Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında Aile* . Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

(Tez No: [481385](#))

Emiroğlu, Ö. (2014). *Türkiye'de Edebiyat Toplulukları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Enginün, İ. (2012). *Tanzimattan Cumhuriyete Türk Edebiyatı (1839- 1923)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Erol, K. (2005). *Talip Apaydın'ın Hayatı, Roman ve Öyküleri Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [160623](#) )

Ertuş, A. (2016). *Toplumcu Gerçekçi Türk Şiirinde Kadın İmgesi (1960-1980)*. Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [160623](#) )

Escarpit, R. Edebiyat Sosyolojisi, Çev.: Ali Türkay Yazıcı, İstanbul, Remzi Kitabevi

Evis, A. (2017). *Lucien Goldmann'ın Edebiyat/ Roman Sosyolojisi Anlayışı Bağlamında Matmazel'nın Koltuğu Romanının İncelenmesi, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Ocak- Haziran 2017/9:17 (88- 104)*

Gökçe B. (2004), *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara,.

Gündüz, O. (2011). *Türk Romanı'nda Toplumsal Gerçeklik: Kemal Tahir Örneği* . Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
(Tez No: [303841](#))

Güneş, M. (2009). *Aka Gündüz'ün Hikâye, Roman Ve Oyunlarında Sosyal Meseleler*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [249569](#))

Gürbüz, H. (2017). *Fürüzan'ın Hikaye Ve Romanlarında Toplumsal Meseleler*. Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [488492](#))

Kalkan, B. (1999). *Türk Romanında Eşkıyalık Teması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [176312](#))

Kankaya, D. (2015). *Evli Bireylerde Aldatma Eğilimi Ve Cinsel Yaşantılar*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [395101](#))

Kaya, M. (2004). *Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Çok Eşlilik Olgusu-Şanlıurfa Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [52014](#))

Keleş, R. E. (2009). *Sermet Muhtar Alus'un Eserlerinde Sosyal Meseleler*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
(Tez No: [249505](#))

Kırtıl, G. (2009). *Edebiyat Sosyolojisi Açısından Sultan Hamid Düşerken Romanı*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul .  
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>  
(Tez No: [262731](#))

Kızılay, E. T. (2010). *Türk Modernleşmesinde Ataerkil Söylemin Yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.  
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [262731](#))

Kocabıyık, D. (2006). *Necati Cumalı'nın Romanlarında Ve Hikayelerinde Yapı Ve Tema*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.  
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [189887](#))

Kör, F. (2010). *1974 Yılında Yayınlanan Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.  
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Tez No: [270822](#))

Kurt, A. (2018). *Memleketi İstanbul'a Taşımak -1950 Sonrası Türk Romanında Anadolu'dan İstanbul'a Göç (1950-1980)-İstanbul, Ak Yayıncılık*.

Müezzinoğlu, S. (2014). *Romantik İlişkilerde Aldatma: Bağlanma Boyutları Kişilik Özellikleri Ve İlişki Bağlamı*. Doktora Tezi , Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara. (Tez No: [366378](#))

Necati Cumalı, O. A. (1992). *Konuşmalar*. Türk Dili Dergisi.

Pala, M. (2017). *Kore Savaşı'nın Dönemin Kore Edebiyat Eserlerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

(Tez No: [476559](#))

Polat, Y. B. (2017). *Haset, İmrenme Ve Kıskançlık Duygu Durumlarının Ayırıştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. (Tez No: [481903](#))

Taş, A. (2017). *Hacettepe Üniversitesi Öğrencilerinin Çocuk İhmal Ve İstismarı Hakkındaki Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

(Tez No: [469258](#))

Taş, S. (2001). *Necati Cumalı Ve Oyunları*. Malatya: T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri.

Tekgöz, A. (2013). *Dedikodunun Cinsiyeti: Kadın Kimliğinin Yeniden İnşasında Dedikodunun Rolü*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ (Tez No: [344608](#))

Yanık, E. (2016). *Yaşar Kemal'in İnce Memed, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf Adlı Romanlarında "Toplumcu Gerçekçilik"*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

(Tez No: [344608](#))

Yiğit, T. (2015). *Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Bağlamında Ataerkil İdeoloji Ve Erken Evlilikler* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara . (Tez No: [414533](#))

Yılmazçoban, M. (2008). *Flört Ve Görücü Usulü Evliliklerde Psiko-Sosyal Özelliklerin Etkisi-Demirci Örneği*-. Doktora Tezi, Sakarya

Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya. (Tez No: [228557](#))

Yönden, H. (2015). *Ahlaki İlke Ve Ahlaki Değer Problemi Üzerine*. Yüksek Lisans Tezi , Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

(Tez No: [412054](#))

